

Manifest hat

*En studie av narrative til høyreekstreme
enslige aktører*

Rebeca Kim og Inger Holmboe Lian

Master i kriminologi

Institutt for kriminologi og rettssosiologi

Det juridiske fakultet

UNIVERSITETET I OSLO

Høst 2021

Manifest hat

En studie av narrativene til høyreekstreme enslige aktører

© Rebeca Kim og Inger Holmboe Lian

2021

Manifest hat: En studie av narrativene til høyreekstreme enslige aktører

Rebeca Kim og Inger Holmboe Lian

<http://www.duo.uio.no/>

Trykk: Representeralen, Universitetet i Oslo

Sammendrag

Tittel: Manifest hat: En studie av narrativene til høyreekstreme enslige aktører

Skrevet av: Rebeca Kim og Inger Holmboe Lian

Veileder: Rune Ellefsen

Leverert ved:

Institutt for kriminologi og rettssosiologi

Det juridiske fakultet

Universitetet i Oslo

Høst 2021

Denne avhandlingen tar for seg manifestet skrevet av høyreekstreme enslige aktører. De siste årene har det i Vesten vært en rekke terrorangrep begått av høyreekstreme enslige terrorister som har publisert et manifest i forkant av angrepet. Gjerningspersonene deler tekstene sine gjennom internett, og kan slik nå ut med sine motivasjoner og budskap til resten av verden. I avhandlingen analyserer vi fire manifestet skrevet og publisert av høyreekstreme enslige aktører før de begikk terrorangrep. Alle manifestene ble publisert på nett i forkant av terrorangrepene, og gjør rede for gjerningspersonenes verdenssyn, motivasjon og selvframstilling. Terrorangrepene var rettet mot ulike grupper, men de var alle motivert av et rasistisk fremmedhat som er dypt forankret i høyreekstreme ideer om kjønn, rase og samfunn. Ved å sammenligne fire manifestet undersøker vi meningen gjerningspersonene legger i drapene de begikk.

Formålet med prosjektet er å øke kunnskapen om fenomenet enslige aktører som skriver manifest i forkant av et angrep, med spesiell vekt på hvilken betydning manifestene har for utførelsen av terrorangrepet. Med utgangspunkt i en narrativ tilnærming (se Sandberg, 2018 for en generell innføring), ser vi nærmere på hvordan gjerningspersonene rasjonaliserer og rettferdiggjør sine voldelige handlinger gjennom fortellingene sine. Vi supplerer analysen med teorien om nøytraliserings-teknikkene som viser at gjerningspersonene forsøker å nøytralisere

volden med utgangspunkt i konvensjonelle moralske normer (Sykes og Matza, 1957). Gjennom den narrative analysen identifiserer vi master- og personlige narrativer som grunnleggende sett har et likt handlingsforløp, men med noen variasjoner mellom hvert manifest.

Vi identifiserer ett masternarrativ på tvers av alle manifestene som uttrykker gjerningspersonenes verdenssyn. Masternarrativet inneholder flere konspiratoriske trekk (se Wood mfl., 2012 og van Prooijen mfl., 2015 for definisjon av konspirasjonsteori), og baserer seg på høyreekstreme ideer om den hvite rasens overlegenhet (Buckingham og Alali, 2020). Konspirasjonsteoriene tilbyr en forenklet forståelse av verden, der grupper kategoriseres som fiender og allierte, og skaper dermed inntrykk av et samfunn i konflikt. Sammen med troen på at staten er styrt av en skjult elite som motiveres av egen vinning, vekker masternarrativet mistillit mot staten og demokratiet som system. Blant individer som tror på konspirasjonsteorier, er det likevel få som velger å begå vold. For å kunne rasjonalisere sine voldshandlinger er det nødvendig for gjerningspersonene å danne personlige narrativer.

Med utgangspunkt i masternarrativet kan gjerningspersonene forstå vold som et legitimt virkemiddel gjennom sitt personlige narrativ. Vi identifiserer fem personlige narrativer i manifestene: rasjonalitets-, idealist-, krise-, hverdags- og trollnarrativ. I de tre første narrativene uttrykker gjerningspersonene en forståelse av vold som nødvendig med hensyn til samfunnssituasjonen. Volden er den siste utveien eller en type forsvarshandling: Gjerningspersonen er nødt til å handle fordi det er en plikt eller et ansvar, og legger vekt på at volden er for folkets eller landets beste. I de to siste narrativene tar gjerningspersonene volden for gitt. Her er det heller et fokus på å etablere et forhold mellom gjerningspersonen og leseren, og humor brukes for dette formålet. Hverdagsnarrativet er svært personlig og her forsøker gjerningspersonen å fremstille seg nærmest som en venn overfor leseren. Trollnarrativet er derimot dypt forankret i internett- og chankulturen, og bruker humor, referanser og memes for å skape både underholdning og etablere tilhørighetsfølelse.

Funnene våre bekrefter at de enslige aktørene i utvalget vårt ikke er så enslige som de kan gi inntrykket av. Narrativene deres er ikke unike, men baserer seg på velkjente fortellinger. Masternarrativet deres er inspirert av utbredte konspirasjonsteorier, og de personlige narrativene bruker elementer fra den typiske heltemyten (se Frye, 1957). Hverdags- og trollnarrativet skiller seg ut ved å ha et større fokus på å danne en fellesskapsfølelse hos leseren, og viser at humor kan spille en rolle i å nøytralisere voldelige handlinger. Vi ser derfor behovet for å rette et større fokus på hvordan humor bidrar til å nøytralisere vold. Samtidig viser studien

verdien av å studere skriftlige tekster med narrativ teori, og at tekster som manifest er rike datamaterialer for narrative analyser.

Forord

Denne avhandlingen handler om høyreekstreme terroristers manifeste. Temaet har vist seg å være høyst relevant i løpet av perioden vi jobbet med avhandlingen, og vil mest sannsynligvis forbli slik i nærmeste fremtid. Vi var fremdeles unge da terrorangrepene 22. juli rammet Norge, og gjennom dette prosjektet har vi fått et nytt blikk på angrepene. Prosjektet har vært lærerikt, og vi håper avhandlingen vil vekke samme interesse for temaet hos lesere.

En spesiell takk til vår veileder Rune Ellefsen. Introduksjonen til C-REX og oppfordringen om å bli med på masterseminaret deres var til uvurderlig hjelp i arbeidet med avhandlingen. Tusen takk for alle tilbakemeldingene, kommentarene og tipsene vi har fått, også utenfor veiledningstimene og helt på tampen før innlevering. Du har stilt gode spørsmål som har hjulpet oss med å reflektere over betydningen av prosjektet og funnene vi har gjort. Takk for tiden du har brukt på å hjelpe oss, du har alltid vært tilgjengelig på mail og fleksibel med veiledningene.

En stor takk til Ingrid Skrede, Charlotte Eilers og Sverre Skre for gjennomlesing og konstruktive tilbakemeldinger på teksten vår. Mot slutten av skrivingen var vi bekymret over at vi ikke hadde avtale med andre studenter om å utveksle utkast, men Facebook-gruppa Nettverk for ekstremismestudenter var til stor hjelp, og vi anbefaler alle som ønsker å skrive master om temaet om å bli medlem! Tusen takk til Josefine, Lars Johannes og Signe for korrekturlesing. Deres oppmerksomme blikk oppdaget skrivefeil og kronglete setninger vi aldri la merke til, og økte leservennligheten i avhandlingen betraktelig.

Til slutt vil vi takke hverandre for nok et godt samarbeid. For litt over to år siden var vi i samme situasjon, da vi skrev forord til bacheloroppgaven sammen. Noen liter kullsyrevann og en del donuts og kjeks senere har vi fullført nok et prosjekt. Vi klarte det (igjen)!

Oslo, august 2021

Rebeca Kim og Inger Holmboe Lian

Innholdsfortegnelse

1. Innledning.....	1
1.1 Omfang og forskningsspørsmål	3
1.2 Avhandlingens struktur	5
2. Bakgrunnsinformasjon for prosjektet.....	8
2.1 Hva er et manifest?.....	8
2.2 Fire terrorangrep, fire manifeste	10
2.2.1 Terrorangrepene 22. juli	10
2.2.2 Kirkedrapene i Charleston.....	11
2.2.3 Moskéangrepet i Christchurch	12
2.2.4 Masseskytingen i El Paso	13
3. Tidligere forskning	16
3.1 Høyreekstremisme.....	16
3.1.1 Rasisme	20
3.1.2 Konspirasjonsteorier.....	23
3.2 Terrorisme og enslige aktører	26
3.3 Manifeste tilknyttet vold	28
4. Teoretisk rammeverk.....	32
4.1 Narrativ teori	33
4.2 Narrativ kriminologi.....	35
4.3 Ulike typer narrativ	36
4.3.1 Masternarrativ	37
4.3.2 Personlig narrativ	38
4.4 Nøytraliseringsteknikkene.....	40
5. Metode og data	43
5.1 Utvalg av case	43
5.2 Datainnsamling.....	44
5.3 Skriftlige narrativer som datamateriale	46
5.4 Omfang og beskrivelser av datamaterialet	47
5.4.1 2083: A European Declaration of Independence	48
5.4.2 The Last Rhodesian.....	49
5.4.3 The Great Replacement.....	50

5.4.4	The Inconvenient Truth	51
5.4.5	Om paratekst i manifestene	52
5.5	Analyse	52
5.6	Validitet, reliabilitet og objektivitet	55
6.	Etiske refleksjoner	57
6.1	Hensyn til deltakere	57
6.2	Hensyn til tredjepart og samfunn	58
6.3	Å studere ekstreme datamaterialer	59
7.	Analyse og funn	61
7.1	Masternarrativ	61
7.1.1	En fortelling om samfunnets forfall	61
7.1.2	Inspirasjonen fra konspirasjonsteorier i masternarrativet	67
7.1.3	Betydningen av konspirasjoner som masternarrativer	69
7.2	Personlige narrativer	71
7.2.1	Rasjonalitetsnarrativ	72
7.2.2	Idealistnarrativ	75
7.2.3	Krisenarrativ	77
7.2.4	Hverdagsnarrativ	80
7.2.5	Trollnarrativ	83
7.2.6	Manifestenes helhetlige narrativ	86
7.3	Oppsummering av funn	90
8.	Diskusjon	95
8.1	Verdien av å studere manifeste	95
8.2	Kombinasjonen av manifest og angrep	97
8.3	Internett og spredningen av ekstreme tankesett	102
8.3.1	Opprettelsen av hatefulle fellesskap	104
8.3.2	Muliggjøring av aksept for ekstreme tankegods	105
8.3.3	Betydningen av narrativer for støtte til terrorangrep	107
8.3.4	Moskéangrepet i Christchurch og The Great Replacement	109
8.4	Hatretorikk og utfordringer ved å begrense ytringsfriheten	111
9.	Avslutning	116
	Referanseliste	121
	Vedlegg 1: NSDs vurdering	149

Vedlegg 2: Kodebok.....	153
Figur 1 <i>Oppsummering av informasjon om casene</i>	15
Figur 2 <i>Oversikt over omfanget av datamaterialet</i>	48

1. Innledning

En rolig sommerdag i fellesferien skulle vise seg å endre Norge for alltid, da en bilbombe detonerte i regjeringskvartalet og tok livet av åtte mennesker. Mens det fortsatt var forvirring og frykt rundt angrepet, ankom en mann Utøya der AUF arrangerte sin årlige sommerleir. Utkledd som politi skjøt terroristen arrangementsdeltakere til han ble arrestert av politiet litt over en time senere. Til sammen ble 77 personer drept i terrorangrepene den 22. juli 2011, det største angrepet i Norge i fredstid. Gjerningspersonen var en etnisk norsk mann som var en del av det antiislamske og høyreekstreme miljøet, og angrepet var rettet mot Arbeiderpartiet som gjerningspersonen anså som forrædere. Angrepet endret bildet av terrortrusselen i Norge, og tydeliggjorde at trusselen ikke bare kom fra ekstreme islamister, men også høyreekstreme.

Det finnes flere ulike høyreekstreme grupper, men et sentralt kjennetegn ved disse miljøene er at de ønsker å etablere et samfunn som ivaretar nasjonen, den tradisjonelle kulturen og etnisk renhet. Fordi flere i miljøet mangler tillit til staten og de dominerende politiske makthaverne, er det individer som ikke har tro på at demokratiske midler kan brukes til å endre samfunnet. Dette er en av grunnene til at det finnes et fåtall som er villige til, og som velger å begå vold for å oppnå sine mål. 22. juli førte til økt oppmerksomhet rundt høyreekstremisme, men det var ikke første gangen høyreekstreme hadde begått terrorangrep i Norge. I 1979 ble det begått to bombeangrep i forbindelse med markeringen av arbeidernes internasjonale kampdag (Lunde, 1993, s. 17), og i 1985 ble flere nynazister tiltalt og dømt for et bombeangrep mot en moské på Frogner (Hansen mfl., 2013). Høyreekstremisme har vært en vedvarende ideologi siden andre verdenskrig, og fortsetter å endre seg i takt med samfunnets utvikling. I 2019 ble Norge rammet av et nytt høyreekstremt terrorangrep da en ung mann forsøkte å bryte seg inn i en moské i Bærum, og sammen med ekstrem islamisme vurderes høyreekstremisme som den største terrortrusselen i Norge (PST, 2021a). Det er nå ti år siden Norge ble rammet av terrorangrepene 22. juli, og det høyreekstreme tankegodset fortsetter å leve videre i det norske samfunnet. Slike angrep truer folks sikkerhet og de demokratiske verdiene samfunnet bygger på, og derfor er det viktig å øke kunnskapen om hvorfor individer velger å begå høyreekstrem vold.

De fleste voldelige høyreekstreme terrorangrep i Vest-Europa de siste årene har vært begått av enslige gjerningspersoner (Engblad, 2021), som i tilfellene med terrorangrepene 22. juli og moskéangrepet i Bærum. Dette fenomenet kalles gjerne 'ensom ulv-terrorisme', og har fått mer oppmerksomhet i både forskning og i medier de siste årene (Spaaij, 2010, s. 854). Denne typen

1. Innledning

terrorisme har blitt beskrevet som en strategi der små celler eller enkeltpersoner planlegger og begår voldsangrep uavhengig av en større bevegelse (Joosse, 2017, s. 52). Begrepet 'ensom ulv' er dog omstridt. Noen argumenterer for at det overdriver fremstillingen av aktørens skadepotensiale (Schuurman mfl., 2019, s. 772), og glamoriserer denne typen terrorangrep (Spaaij og Hamm, 2014, s. 168). Noen ønsker derfor et mer nøytralt begrep, og mener det bør erstattes med 'enslig aktør' (Schuurman mfl., 2019, s. 771 og 775). I denne avhandlingen velger vi derfor å bruke 'enslig aktør', fordi vi mener begrepet bedre reflekterer fenomenet det beskriver.

Definisjonen av hvem som utgjør en enslig aktør er likevel ikke klar. Det er uenighet om det omfatter kun én gjerningsperson, eller om det kan romme små celler med flere personer (Spaaij og Hamm, 2014). Diskusjonen blir mer komplisert i gråsonetilfeller, der gjerningspersonen får hjelp fra andre individer som ikke er direkte involvert i angrepet. Men selv terrorangrep som begås alene begås ikke i et vakuum. Individer påvirkes av sin større kulturelle kontekst og miljø, og noen gir i forkant av angrepet uttrykk for intensjonen om å begå vold i miljøer der de kan få støtte for sine synspunkter (Hofmann, 2020, s. 658). Eksempelvis kunngjorde gjerningspersonene bak moskéangrepet i Christchurch, synagogeskytingen i Poway og masseskytingen i El Paso terrorangrepene sine på internettforumet 8chan¹ (Baele mfl., 2020, s. 4). Den teknologiske utviklingen har gjort det enklere å radikalisere og verve flere til å ta til seg høyreekstrem ideologi. Spredningen av høyreekstremer budskap gjennom humor, memes² og konspirasjonsteorier har blitt trukket frem som måter ekstreme ideer normaliseres og ufarliggjøres på (PST, 2021a). Enslige aktører kan dermed ikke forstås som isolerte, fordi de kan hente støtte, motivasjon og inspirasjon på nett og i miljøet deres som kan hjelpe dem med å planlegge og forberede seg til terrorhandlingene.

Vi velger derfor å forstå enslige aktører ut fra hvordan disse terroristene blir oppfattet i høyreekstreme miljøer. At de blir forstått som enslige aktører av andre høyreekstremister og oppnår heltestatus i miljøet er viktigere enn om de virkelige er 'alene' (Gardell, 2021, s. 19). Vi forstår dermed enslige aktører som enkeltpersoner som begår terrorangrep, og legger vekt

¹ Chans er internettforum med et fokus på deling av bilder, tekst og diskusjon mellom brukere. De er anonyme, med lite moderering (Baele mfl., 2020, s. 2), og har utviklet en subkultur med egne ord og normer (Phillips, 2015, s. 18). Diskusjonene på det nå nedlagte 8chan var ofte tilknyttet ytre høyre ideologi (Baele mfl., 2020, s. 1).

² Et ofte humoristisk bilde, tekst, video o.l. som spres og redigeres av brukere på nett (Meme, u.å.).

1. Innledning

på at disse individene først og fremst er alene i *utførelsen* av angrepet og ikke er fri fra påvirkninger eller innflytelser. Vi utelukker heller ikke at terroristene kan ha mottatt direkte eller indirekte hjelp fra andre under planleggingen av angrepet.

For enslige aktører er det også flere måter å begå terrorangrep på. Det er to metoder som er verdt å merke seg. Den første går ut på å ligge lavt mens man begår en serie med angrep over en periode. Denne taktikken innebærer en lavere risiko for gjerningspersonen, og ved å drepe eller angripe bestemte personer kan de sende et signal om hvem som er 'uønsket' (Gardell, 2021, s. 43). Et eksempel er gjerningspersonen bak skuddene i Malmø 2009-10. Den andre taktikken innebærer derimot å begå et stort og intenst angrep som skal sjokkere hele nasjonen. Et slikt angrep er langt mer risikofylt for gjerningspersonen, men øker sannsynligheten for stor mediedekning og gjerningspersonen kan slik få muligheten til å spre sitt budskap. Terrorangrepene 22. juli er et eksempel på et slikt angrep. I denne typen angrep er det nærmest en nødvendighet å publisere et 'manifest' eller en type 'erklæring' som forklarer gjerningspersonens motiver og ideologi (Gardell, 2021, s. 43-4). I terrorismeforskningen er manifestene til enslige aktører ofte ikke gjenstand for analyse (Ware, 2020, s. 2-3), og derfor ser vi nærmere på slike manifeste.

1.1 Omfang og forskningsspørsmål

Vi har valgt å avgrense studien til fire caser med følgende tre kriterier: voldshandlingen er et massedrap begått av én gjerningsperson, gjerningspersonen publiserte et manifest før voldshandlingen, og gjerningspersonen hadde et høyreekstremt motiv. Terrorisme er et sosialt konstruert konsept, og hvilke gjerninger som klassifiseres som terrorangrep varierer derfor i tid og sted. Vi anser casene vi undersøker som terrorangrep ut fra vår forståelse av begrepet terrorisme, men unnlot å bruke 'terrorangrep' som et kriterium for å unngå å utelate hendelser som ikke har blitt klassifisert som terror. Med casekriteriene har vi valgt bort tilfeller som ikke oppfyller kriteriene, selv om voldshandlingen er relevant for prosjektets tema. Vi har også valgt bort voldshendelser der motivet ikke var klart, og er begrenset av våre språkkunnskaper, da vi kun har mulighet til å jobbe med tekster på norsk og engelsk. Casene vi kom frem til er terrorangrepene 22. juli, kirkekradepene i Charleston, moskéangrepet i Christchurch og masseskytingen i El Paso.

1. Innledning

Formålet med prosjektet er å få økt kunnskap om fenomenet enslige aktører som har publisert manifeste i forkant av egne terrorangrep, og vi fokuserer spesielt på hvilken betydning manifestene har for utførelsen av angrepet. Slike manifeste er et interessant fenomen fordi det er enklere å ikke skrive et manifest enn å skrive et, siden det krever tid, skriftlige evner, og en vilje til å fortelle. Likevel velger noen å skrive og offentliggjøre et manifest i forbindelse med terrorangrep. Muligheten til å fortelle og bli hørt påvirkes av individets status i samfunnet (Johannessen mfl., 2018, s. 110). For enslige aktører som begår terrorangrep kan det å skrive derfor være en måte å gripe ordet og fortelle sin versjon av historien på, samtidig som de kan avvise andres påstander. Manifestene er av interesse fordi de som oftest er skrevet av gjerningspersonene selv og ble skrevet før voldshandlingen, noe som innebærer at manifestene kan gi kunnskap om hvordan gjerningspersonene rettferdiggjorde bruken av vold. Manifestene kan også være til inspirasjon for andre, og slik er de kriminogene tekster som er verdt å undersøke. Dette er årsaken til at vi har valgt å analysere manifeste, og vi søker å gi svar på følgende forskningsspørsmål:

Hvordan rasjonaliserer enslige aktører sin egen bruk av vold i manifestene?

Vi har valgt å analysere manifestene med en narrativ kriminologisk tilnærming. Narrativene i manifestene er av spesiell interesse fordi mennesker danner sammenhenger mellom opplevelser, handlinger og livsmål gjennom fortellinger (Presser og Sandberg, 2015a, s. 1), og narrativer er slik med på å forme individers tanker og handlinger (Johannessen mfl., 2018, s. 107). Gjennom narrativer kan gjerningspersonene sette volden inn i en kontekst, og forvandle den meningsløse volden til 'vold med mening' for å rettferdiggjøre sine handlinger. Da en slik rasjonalisering kan være inspirerende for andre som tar narrativet til seg, ser vi nærmere på hvilken 'mening' gjerningspersonene gir sine terrorangrep.

For å svare på forskningsspørsmålet undersøker vi fire manifeste og analyserer narrativene som er til stede på tvers av manifestene. Hvordan gjerningspersonene rasjonaliserer vold henger både sammen med synet de har på samfunnet og seg selv. Vi identifiserer derfor master- og personlige narrativer i manifestene. Masternarrativer er fortellinger som er utbredt i en gitt kultur og påvirker hvordan individer forstår verden rundt seg (Corman, 2016). Ved å analysere masternarrativet i manifestene undersøker vi hvilke høyreekstreme fortellinger og ideer som gjerningspersonene gjenforteller og var inspirert av. Dette narrativet kan ha bidratt til å forme gjerningspersonenes ideologi og synet på vold som deres eneste handlingsalternativ. Personlige narrativer tar utgangspunkt i masternarrativer, men er basert på individets egne erfaringer og er

1. Innledning

viktige for hvordan individer forstår seg selv (Raitanen mfl., 2019, s. 102). Ved å analysere de personlige narrative i manifestene undersøker vi hvordan gjerningspersonene knyttet samfunnsforståelsen til sin egen livssituasjon. Vi ser også på hvordan gjerningspersonene fremstilte seg selv i et ønsket lys og hvilken identitet de påtok seg gjennom narrative, noe som kan ha bidratt til å muliggjøre gjennomføringen av terrorangrepet for gjerningspersonene. Manifestene alene forklarer ikke hvorfor noen begår vold, men vi ser en narrativ analyse av manifestene som egnet til å undersøke hvordan gjerningspersonene rasjonaliserer bruken av vold.

Forskningsspørsmålet begrenser omfanget av prosjektet. Vi fokuserer på manifestene gjerningspersonene har skrevet, og analyserer ikke andre materialer som kan være av interesse for avhandlingens tema, som rettsdokumenter eller nyhetsartikler om terrorangrepene. Manifestene inneholder flere elementer som er verdt å studere, men vi undersøker her rasjonaliseringene som forekommer i manifestene. Vi har valgt en narrativ tilnærming til forskningsspørsmålet, og analyserer hvordan gjerningspersonene rasjonaliserer vold gjennom narrativer. Vi ser derfor ikke nærmere på andre interessante sider ved manifestene, som gjerningspersonenes valg av ord eller bruk av retoriske virkemidler.

1.2 Avhandlingens struktur

Avhandlingen består av ni kapitler. Innledningsvis har vi redegjort for avhandlingens tema og forskningsspørsmålet vi undersøker.

I *kapittel to* starter vi med bakgrunnsinformasjonen for prosjektet. Her viser vi hvorfor vi kaller tekstene vi undersøker for 'manifest' med utgangspunkt i hva som tradisjonelt har blitt definert som 'manifest'. Fordi manifestene i utvalget er skrevet i tilknytning til terrorangrep, er det viktig å kjenne til angrepene for å forstå tekstenes kontekst. Vi gjennomgår derfor hvert case med informasjon om hvor og når angrepet fant sted, hva som skjedde, og hvor gamle gjerningspersonene var ved gjerningsøyeblikket.

I *kapittel tre* presenterer vi tidligere forskning, og går igjennom relevante temaer for prosjektet. Vi ser først på vanskelighetene med å definere høyreekstremisme, og hvilke kjennetegn man kan identifisere i høyreekstrem ideologi. Rasisme og konspirasjonsteorier er spesielt relevante for prosjektet, og vi tar opp ulike former for rasisme og konspirasjonsteorier som kommer til uttrykk i manifestene. Deretter ser vi på terrorisme, og vi fokuserer spesielt på konseptet om

1. Innledning

enslige aktører. Til slutt går vi gjennom tidligere forskning på manifestere om vold. Dette innebærer forskning vi har latt oss inspirere av, og vi gjennomgår noen analyser og funn tilknyttet både manifestere som er og som ikke er i utvalget vårt.

Kapittel fire tar for seg teorien vi har brukt i prosjektet. Vi har en narrativ tilnærming i analysen, og vi går inn på de ulike sidene ved narrativ teori og mer spesifikt hva som kjennetegner narrativ kriminologi. I analysen identifiserer vi master- og personlige narrativer i manifestene, og vi utdyper her hva disse to narrativtypene innebærer. Vi utfyller den narrative teorien med teorien om nøytraliseringsteknikkene, fordi de er nyttige for vår undersøkelse av hvordan mennesker velger å rasjonalisere sine avvikende handlinger.

Kapittel fem tar for seg metode. Her går vi skritt for skritt gjennom hvordan vi har arbeidet med prosjektet. Casene ble valgt med utgangspunkt i kriterier basert på prosjektets formål og tema, og datainnsamlingen foregikk på nett. Fordi vi jobber med skriftlige datamaterialer, ser vi på hva som skiller skriftlige narrativer fra muntlige og gir en beskrivelse av datamaterialet. Deretter gjennomgår vi prosessen i analysearbeidet, som besto av både koding og å identifisere narrativer. Vi avslutter metodekapitlet med å vurdere kvaliteten av studien vår.

Vi ser så på etiske refleksjoner i *kapittel seks*. Vi forstår gjerningspersonene som forskningsdeltakere i prosjektet vårt og beskriver hvordan vi har tatt hensyn til deltakere. Deretter ser vi på hensyn til tredjepersoner og samfunnet, og hvilken samfunnsnytte prosjektet kan ha. Til slutt reflekterer vi over hvordan det er å jobbe med materialer med ekstremt innhold, som rasisme, trusler og legitimering av vold.

I *kapittel syv* går vi gjennom funnene våre og resultatene av analysen. Analysen er delt i to, og reflekterer de to ulike narrativtypene vi identifiserer. Den første delen av analysen dreier seg om gjerningspersonenes masternarrativ. I analysen fant vi et narrativ som deles på tvers av manifestene, og dette narrative har klare likhetstegn med konspirasjonsteorier som er utbredt i høyreekstreme miljøer. Vi presenterer hva masternarrativet handler om, går igjennom likhetene mellom manifestene og hvilke konspirasjonsteorier gjerningspersonene var inspirert av. Masternarrativet reflekterer gjerningspersonenes tro på at det vestlige samfunnet er i forfall, og hvordan de bruker dette synet til å rasjonalisere vold som eneste virkemiddel som kan frembringe samfunnsendring. I den andre delen av analysen presenterer vi først fem personlige narrativer vi har identifisert i manifestene. De fem personlige narrative er ikke til stede i alle manifestene, og i tre av manifestene identifiserte vi mer enn ett personlig narrativ. De personlige

1. Innledning

narrativene viser hvordan gjerningspersonene påtok seg rollen som helter for å rasjonalisere og rettferdiggjøre volden på en måte som samsvarer med masternarrativet deres. Her benytter vi teorien om nøytraliseringsteknikkene for å få en bedre forståelse av hvordan gjerningspersonene rasjonaliserer sine voldshandlinger. Siden flere av manifestene inneholder mer enn ett narrativ, ser vi deretter på hvordan tilsynelatende motstridende personlige narrativer kan styrke det helhetlige narrative i manifestet. Til slutt viser vi sammenhengen mellom master- og personlige narrativer, og hvordan de ulike narrativtypene sammen har betydning for hvordan gjerningspersonene rasjonaliserer vold i manifestene.

I *kapittel åtte* diskuterer vi hvilket bidrag funnene våre utgjør og setter studien i en større kontekst. Vi tar først opp verdien av å studere manifeste og kommer med forslag til temaer for videre forskning. Deretter diskuterer vi betydningen av å både offentliggjøre et manifest og begå et terrorangrep. Fordi manifestene ble lagt ut på internett, tar vi også opp hvordan internett kan fungere som en plattform for både å spre og utvikle ekstreme synspunkter. Til slutt diskuterer vi temaet ytringsfrihet, og hvordan følelsen av ekskludering fra den offentlige debatten kan ha negative konsekvenser.

Avslutningsvis oppsummerer vi i *kapittel ni* de viktigste punktene i avhandlingen.

2. Bakgrunnsinformasjon for prosjektet

I prosjektet analyserer vi manifestene til fire gjerningspersoner som har begått terrorangrep. Forskning og medier tar ofte begrepet manifest for gitt, men hva er egentlig et manifest? I dette kapitlet tar vi først opp hva manifest er og hvorfor vi kaller tekstene vi analyserer for manifest. Deretter setter vi prosjektet inn i en kontekst ved å beskrive casene vi har valgt.

2.1 Hva er et manifest?

Begrepet *manifest* er typisk brukt om en type erklæring rettet mot et offentlig publikum, som beskriver forfatterens intensjoner, motivasjon og synspunkter (Manifest, 2020; Manifesto, u.å.). Begrepet brukes ofte i en politisk sammenheng, og *Det kommunistiske manifest* av Friedrich Engels og Karl Marx er et velkjent eksempel. Manifestene vi skal se på er noe annerledes. Selv om de i stor grad beskriver gjerningspersonenes politiske syn og motivasjon, er de også knyttet til terrorangrep. I tillegg inneholder flere av dem personlige meninger, følelser og refleksjoner. Noen mener derfor at manifest kan være et upresist begrep for å beskrive eksempelvis dokumentet som ble publisert forut for terrorangrepene 22. juli (Nordahl, 2011), og begrepet *kompedium* har blitt benyttet i stedet. Likevel har det vært poengtert at manifest er en av de mindre ladde begrepene for å beskrive et slikt dokument, i motsetning til alternativer som *evangelium* og *kampskrift* (Nordahl, 2011). Bruken av begrepet manifest om denne typen dokumenter er heller ikke noe nytt. Et eksempel er Unabomberen, som sendte brevbomber i USA i en periode på nesten 20 år. Essayet hans, som ble trykket i amerikanske aviser i 1995, er i dag kjent som hans 'manifest' (Ask, 2011).

Skillelinjene mellom hva som er og ikke er et manifest er utydelige. Det er bred enighet om at et dokument ikke trenger å bli erklært som et manifest av forfatteren for å klassifiseres slik, og mange tekster blir ansett som manifest fordi lesere behandler teksten som et (Yanoshevsky, 2009, s. 261 og 275). Det er altså ikke nødvendig at gjerningspersonene selv presenterer teksten som et manifest for å kunne kalle dokumentene manifest. Ser man tilbake på historien kan man også se at det finnes mange ulike typer manifest. Formen på manifest er fleksibel og åpen, og forfatteren kan kombinere ulike typer tekster, som litterære essays, forord og kataloger (Yanoshevsky, 2009, s. 261, 263 og 271). Et godt eksempel er Filippo Tommaso Marinettis manifest fra 1909. Manifestet starter med en historie, der forfatteren beskriver en natt i Milan, og gjennom handlingen presenterer han sine elleve teser (Perloff, 1984, s. 70-1).

2. Bakgrunnsinformasjon for prosjektet

Siden manifest er nærmest kan være hva som helst, velger noen forskere å fokusere på manifesters funksjon eller formål (Yanoshevsky, 2009, s. 265-6). Uavhengig av om det er litterære eller politiske manifest, har flere forskere merket seg manifestets teatraliske kraft. De er ofte voldsomme og spektakulære, og forfattere bruker manifest som et middel for å bli hørt. Historisk fremførte gjerne forfatteren manifestet foran et publikum, men selv skriftlige manifest kan ha et muntlig preg. Eksempelvis tar *Det kommunistiske manifest* en vending når teksten endrer seg til en dramatisk dialog, der Marx svarer på hypotetiske spørsmål og innvendinger (Yanoshevsky, 2009, s. 266). Eksempler på muntlig språk, eller teatraliske spørsmål og svar-seksjoner i manifestene vi analyserer er dermed ikke noe nytt. Skriftlig kan manifest også fange leserens oppmerksomhet på flere måter. *Det kommunistiske manifest* fanget f.eks. lesernes oppmerksomhet med fete overskrifter, store bokstaver og aforismer (Perloff, 1984, s. 76). Nummereringer av kapitler og avsnitt er også populært å bruke i manifest fordi det gjør innholdet lett oversiktlig, kan overbevise leseren om at forfatteren er seriøs og gir inntrykket av at hovedpunktene både er praktiske og spesifikke (Perloff, 1984, s. 78). Disse virkemidlene er også til stede i utvalget vårt.

Dokumentene vi analyserer bærer altså mange likheter med andre manifest, men tekstene har også personlige innslag som vi ser som viktige elementer. Derfor introduserer vi et annet begrep som kan fange opp dette aspektet: *autobiografi*. Autobiografi kan defineres som et slags retrospektivt narrativ som er skrevet av og fokuserer på en virkelig person, deres liv og personlighet (Lejeune i Copeland, 2019a, s. 134). I tillegg er forfatteren, fortelleren og protagonisten i biografier den samme (Lejeune i Copeland, 2019a, s. 135). Disse elementene stemmer overens med dokumentene vi analyserer. Gjerningspersonene er forfatter, forteller og protagonisten i sin egen tekst. Selv om de ikke nødvendigvis fokuserer på sin livshistorie, bærer tekstene preg av deres personlighet, opplevelser, følelser og meninger.

Vi konkluderer dermed at vi kan kalle dokumentene vi analyserer for manifest. At vi, som lesere, kritikere eller offentligheten behandler tekstene som manifest, er nok for å kunne klassifisere dem slik. I tillegg er det mulig å argumentere for at dokumentene er voldsomme, teatraliske og en måte gjerningspersonene prøver å bli hørt på. Om de er gode eksempler på manifest er et annet tema. Poenget er at tekstene oppfattes, kan sees som eller er forsøk på å være manifest. Dokumentene inneholder også gjerningspersonenes personlige meninger og følelser, og derfor beskriver vi dokumentene som manifest med biografiske trekk. For enkelthetsens skyld kaller vi dem bare *manifest* gjennom avhandlingen.

2. Bakgrunnsinformasjon for prosjektet

2.2 Fire terrorangrep, fire manifeste

Selv om vi i prosjektet skal analysere og fokusere på innholdet i manifestene, er det viktig å huske at manifestene er tilknyttet terrorangrep. Vi går her gjennom casene for å gi kontekst til prosjektet, og viser konsekvensene av gjerningspersonenes handlinger.

2.2.1 Terrorangrepene 22. juli

22. juli 2011 ble Norge rammet av to terrorangrep begått av én gjerningsperson. I det første angrepet eksploderte en bombe i regjeringskvartalet i Oslo som drepte åtte personer (Zondag mfl., 2012). Etter et par timer begikk gjerningspersonen et nytt angrep på AUFs sommerleir på Utøya. Han var utkledd som politimann og skjøt arrangementsdeltakere som for det meste besto av ungdommer. 69 personer mistet livet ved skyting eller som følge av skyting (Glesnes, 2011; Zondag mfl., 2012). Politiet ankom Utøya 1 time og 13 minutter etter gjerningspersonen hadde begynt å skyte, og han overga seg frivillig til politiet (Foss, 2016; Grøttum mfl., 2011). I tillegg til de 77 døde, ble 42 personer alvorlig skadet i angrepene (Peters mfl., 2012). Flere hundre var utsatt for fare og mange av dem ble påført fysiske og psykiske lidelser (Zondag mfl., 2012).

Gjerningspersonen, en 32 år gammel etnisk norsk mann, erkjente terrorangrepene (Brenna mfl., 2011). I forkant av angrepene sendte gjerningspersonen et manifest kalt *2083: A European Declaration of Independence* til omtrent 1000 e-postadresser (Barth-Heyerdahl, 2012). Manifestet som er på over 1500 sider ble publisert under et pseudonym, og inneholder en krigserklæring mot den såkalte kulturmarxistiske eliten i Europa (Brenna mfl., 2011). Ifølge manifestet skal gjerningspersonen ha forberedt angrepene i ni år, og beskriver i detalj hvordan han forberedte seg (Tandstad mfl., 2011). I retten forklarte gjerningspersonen at han hadde blitt spurt om å lage og distribuere dokumentet, og at han var 95 prosent enig med innholdet. Han forklarte også at dokumentet ikke var ferdig, men en foreløpig kladd som andre kunne videreutvikle (Barth-Heyerdahl, 2012). Manifestet har blitt beskrevet som et 'klipp og lim'-verk av eksperter, der det meste av innholdet er hentet fra andre, spesielt den kontrajihadistiske bloggeren Fjordman (Gitmark, 2012).

I november 2011 konkluderte de rettsoppnevnte sakkyndige at gjerningspersonen var utilregnelig (Andersen mfl., 2011). Konklusjonen møtte mye kritikk (Tamas, 2013), og to nye sakkyndige leverte en ny rapport med motsatt konklusjon (Andersen mfl., 2012). Retten konkluderte at gjerningspersonen ikke var psykotisk i gjerningsøyeblikket og at han dermed

2. Bakgrunnsinformasjon for prosjektet

kunne straffes for sine handlinger. Rettssaken varte fra april til august 2012 og endte med en dom på 21 års forvaring med minstetid på 10 år (Zondag mfl., 2012). Gjerningspersonen anerkjente verken domstolen eller dommen, og valgte å ikke anke (Carlsen, 2012).

2.2.2 Kirkedrapene i Charleston

Den 17. juni 2015 (Francis og Bruce, 2015) ble ni mennesker skutt og drept av en 21 år gammel mann i en afroamerikansk kirke i Charleston, Sør-Carolina, USA (Blake mfl., 2015). Denne dagen skal gjerningspersonen ha deltatt i kirkens ukentlige bibelstudier i en hel time før han åpnet ild. Åtte personer døde på stedet og en døde senere av skadene på sykehuset. Gjerningspersonen ble arrestert dagen etter ved hjelp av et tips, og han skal ha vært samarbeidsvillig under arrestasjonen (Vaidyanathan, 2015).

Gjerningspersonen innrømte skyld under avhør (Zapotosky, 2017), og forklarte at motivasjonen hans var hat mot svarte. Han skal ha uttalt at han ønsket å starte en borgerkrig og innføre en segregering av hvite og svarte (Andreassen, 2015; Wang-naveen, 2015). Stedet for gjerningen var ikke tilfeldig, og Charleston har en rasistisk historie bak seg til tross for byens rykte som en 'vennlig' sørstatsby (Rønneberg, 2015; Vaidyanathan, 2015). Emanuel African Methodist Church, der gjerningen ble utført, er også kjent som en av USAs eldste svarte kirker. Kirken hadde en sentral plass i borgerrettighetsbevegelsen, og symboliserer alt gjerningspersonen var imot (Kirkebøen, 2017).

I etterkant av kirkedrapene ble det oppdaget en nettside som skal ha tilhørt gjerningspersonen. Nettsiden het *The Last Rhodesian*, og inneholdt flere bilder og et manifest på omtrent 2500 ord der han beskriver svarte som mindreverdige (Robles, 2015). Manifestet inneholder også rasistiske beskrivelser av andre grupper, og gjerningspersonen påstår at han ikke hadde noe annet valg enn å handle. Bildene på nettsiden reflekterte gjerningspersonens meninger og synspunkter. På bildene brant han det amerikanske flagget, avbildet seg med våpen og poserte med konføderasjonsflagget (Bernstein mfl., 2015). Ifølge serverloggen ble manifestet sist redigert samme dag som kirkedrapene fant sted (Robles, 2015).

Gjerningspersonen ble dømt skyldig på 33 punkter på føderalt nivå, deriblant hatkriminalitet, å hindre utøvelse av religion og bruk av skytevåpen (Waters og Sullivan, 2016; Cobb, 2017). Han fikk 18 dødsdommer og 15 livstidsdommer. Han erkjente skyld på statlig nivå og ble dømt til ni livstidsdommer (Cobb, 2017; Associated Press, 2017). Da manifestet ble kjent mente flere

2. Bakgrunnsinformasjon for prosjektet

at hendelsen måtte sees som en terrorhandling, men en mangel på lovhjemmel førte til at hendelsen ikke ble dømt som terrorisme (Norris, 2017, s. 261-2). Vi anser likevel kirkekråpene som en terrorhandling fordi gjerningspersonen hadde et politisk motiv, målet var sivile og handlingen var egnet til å skape frykt blant den svarte befolkningen. I Charleston valgte flere av ofrenes familier å vise tilgivelse og nåde overfor gjerningspersonen (Rønneberg, 2015), og kirkeledere i USA understreket behovet for å anerkjenne rasismen og møte gjerningspersonen med kjærlighet og medlidenhet (Brown og Matusitz, 2019, s. 27). Mange har oppfattet håndteringen som positiv, mens andre har vært mer kritiske og påpekt at diskusjonen rundt kirkekråpene i Charleston har vært overfladisk og unngått å ta et oppgjør med byens koloniale fortid (Keenan og Green, 2019, s. 109 og 116).

2.2.3 Moskéangrepet i Christchurch

Den 15. mars 2019 angrep en 28 år gammel mann Al Noor moskeen og Linwood Islamic Centre i Christchurch, New Zealand. Mange troende hadde samlet seg i moskeene for fredagsbønnen. Til sammen døde 51 mennesker under og som følge av skadene de fikk under angrepet (BBC, 2020; Associated Press, 2019). Gjerningspersonen streamet handlingen sin gjennom Facebook med et hodekamera (Bailey mfl., 2019), og han skal ha prøvd å kjøre til en tredje moské da han ble stoppet og arrestert av politiet (NTB-AP, 2020).

Gjerningspersonen ble siktet for 51 drap, 40 forsøk på drap og en tiltale under Terrorism Suppression Act. Han benektet skyld inntil året etter angrepet, da han erklærte seg skyldig på alle punkter (RNZ, 2020). Tilståelsessaken startet den 24. august 2020, der ofrene fikk uttale seg og straffen ble utmålt (NTB-AP, 2020). Saken varte i fire dager, og han ble dømt til livstid uten mulighet for prøveløslatelse. Det var første gangen en slik straff ble idømt i New Zealands historie (Bayer, 2020).

Det er kjent at gjerningspersonen var medlem av høyreekstreme og hvit makt-grupper på internett. Ifølge familien skal hans hatefulle ideologi ha formet seg etter reiser han foretok etter farens død i 2010 (RNZ, 2020). Minutter før angrepet sendte gjerningspersonen et manifest til ulike e-postadresser tilhørende det new zealandske parlamentet (Davey, 2019). Manifestet har tittelen *The Great Replacement* og skal også ha blitt publisert på nettstedet 8chan (Lorenz, 2019). Manifestet legger frem gjerningspersonens tanker, og han skriver bl.a. at han var inspirert av terrorangrepene 22. juli (AFP, 2019; Anderson, 2019). Manifestet er fullt av ironi,

2. Bakgrunnsinformasjon for prosjektet

memes og referanser, og noen har beskrevet det som ‘shitposting’³. Sammen med livestreamen er manifestet skreddersydd for å tiltrekke seg oppmerksomhet på nett, og det er påpekt at innholdet lett kan misforstås (Lorenz, 2019).

Etter vurdering ble både videoen fra hendelsen og manifestet forbudt på New Zealand (NZ Herald, 2019). Forbudet ble begrunnet med at teksten inneholdt oppfordringer til og rettfærdiggjøring av drap på identifiserbare grupper (Anderson, 2019). Angivelig skal manifestet ha inspirert synagogeskytingen i Poway, masseskytingen i El Paso, og moskéangrepet i Bærum (NZ Herald, 2019; Torheim og Oldeide, 2019). På New Zealand ble det satt i gang endringer i lovverket om besittelse av skytevåpen, og halvautomatiske våpen har blitt forbudt på øynasjonen. Forbudet gjelder våpen som ble brukt under angrepet, og lovendringen har blitt godt mottatt på New Zealand (Lyons, 2019).

2.2.4 Masseskytingen i El Paso

3. august 2019 begikk en 21 år gammel mann en skyting på en Walmart-butikk i El Paso, Texas, USA. I angrepet ble 20 mennesker drept og 26 skadet (Blankstein og Burke, 2019). Senere døde ytterligere tre personer av skadene: to i dagene som fulgte og en åtte måneder etter (Georgantopoulos, 2019; Martinez, 2020b).

Gjerningspersonen ble pågrepet etter å ha overgitt seg til politiet (Guardian staff, 2019). Han var samarbeidsvillig, og forklarte at målet hans var meksikanere (Li, 2019; Wong, 2019). Et dokument publisert på 8chan ble koblet til handlingen (BBC, 2019). Manifestet har tittelen *The Inconvenient Truth*, og gjerningspersonen oppga terroristen i Christchurch som inspirasjon (Wong, 2019). Manifestet redegjør for gjerningspersonens såkalte politiske og økonomiske motivasjoner for angrepet, beskriver hans valg av våpen og inneholder referanser til konspirasjonsteorien om at den hvite befolkningen erstattes av ikke-hvite (Villagran, 2019). Stedet der gjerningen fant sted var ikke tilfeldig. El Paso er en by nær grensen til Mexico der omtrent 80% av befolkningen er latinamerikanske (Guardian staff, 2019). Gjerningspersonen, som kommer fra Dallas, måtte reise omtrent 1000 km for å komme dit (BBC, 2019).

³ En praksis der man med vilje legger ut provoserende eller upassende kommentarer for å vekke reaksjoner eller forstyrre diskusjoner (Shitposting, u.å.). Kan sammenlignes med trolling.

2. Bakgrunnsinformasjon for prosjektet

Den sittende presidenten Donald Trump fordømte skytingen (Maxouris mfl., 2019), men møtte kritikk for å ikke vise refleksjon over hvordan hans egen retorikk om meksikanske immigranter lignet språkbruken i gjerningspersonens manifest (King, 2019). Etter skytingen i El Paso ble nettstedet 8chan fjernet fra internett. Siden nettstedet var koblet til flere masseskytingsepisoder, valgte nettsikkerhetsselskapet Cloudflare å slutte å tilby sine tjenester (Taylor og Wong, 2019; Robertson, 2019). Likevel dukket nettstedet opp igjen i november samme år under et nytt navn (Keane og Gonzalez, 2019).

Gjerningspersonen er tiltalt på både statlig og føderalt nivå. Til tross for at hendelsen ble håndtert som en terrorsak (Li, 2019), ble han i likhet med gjerningspersonen bak kirkebrannen i Charleston ikke siktet for terror. Vi ser likevel på masseskytingen som en terrorhandling fordi gjerningspersonen hadde politiske motiver, ville skape frykt blant meksikanere og angrep sivile. På statlig nivå er han siktet for mord med skjerpene omstendigheter og på føderalt nivå er han bl.a. siktet for hatkriminalitet med drap til følge (Martinez, 2020a). Til sammen er han tiltalt på 90 punkter på føderalt nivå (Balsamo og Attanasio, 2020). Gjerningspersonen har erklært seg ikke skyldig i anklagene som han kan få dødsstraff for (Chavez og Alsup, 2020). Koronakrisen har utsatt rettssaken, og i august 2021 er dato for rettssaken fremdeles ikke fastsatt (Perez, 2021).

2. Bakgrunnsinformasjon for prosjektet

Figur 1 Oppsummering av informasjon om casene

Gjerning	Manifest	Gjerningsperson	Sted for gjerningen
Terrorangrepene 22. juli (2011)	2083: A European Declaration of Independence	32 år, mann	Norge, regjeringskvartalet, sommerleir på Utøya
Kirkedrapene i Charleston (2015)	The Last Rhodesian	21 år, mann	Sør-Carolina, USA, kirke for afroamerikanere
Moskéangrepet i Christchurch (2019)	The Great Replacement	28 år, mann	New Zealand, moskeer
Masseskytingen i El Paso (2019)	The Inconvenient Truth	21 år, mann	Texas, USA, Walmart-butikk

3. Tidligere forskning

Det eksisterer både tidligere forskning på fenomenet vi undersøker og på samme type data vi analyserer. Dette kapitlet er derfor delt i tre overordnede temaer: høyreekstremisme, enslige aktører og manifeste. Kunnskap om de to første temaene gir prosjektet en kontekstuell ramme som har vært nyttig for å bedre forstå innholdet og narrativet i manifestene. Vi tar først opp litteratur om høyreekstremisme siden gjerningspersonene hadde høyreekstremer motiver. Forskning på høyreekstremisme er grunnleggende for å kunne identifisere og forstå hvilke ideer, meninger og ideologi som preger manifestene. I andre del ser vi på forskning på enslige aktører. Gjerningspersonene begikk angrepet alene og samfunnet har forstått dem som enslige aktører som har begått terror. Vi ser på denne forskningen for å belyse faktorer som kan ha påvirket gjerningspersonene og dermed manifestene. Til slutt redegjør vi for forskning som er gjort på manifeste knyttet til voldshandlinger, og trekker spesielt frem to forskningsartikler som har inspirert vår egen analyse.

3.1 Høyreekstremisme

Begreper som høyreekstremisme, høyrepopulisme, høyreradikalisme og alternative høyre brukes ofte om hverandre i beskrivelser av politiske partier og bevegelser. Det finnes likevel forskjeller: Høyre-radikalisme legitimerer ikke voldsbruk og er ikke antidemokratisk, og høyrepopulisme er hovedsakelig opptatt av konflikten mellom eliten og folket (Jupskås, 2012, s. 52 og 53). Alternative høyre er en bred betegnelse som består av alt fra nynazisme og hvit makt til mer generell motstand mot feminister, globalister, muslimer osv., men som kjennetegnes av sin tilstedeværelse på internett (Tromp, 2018, s. 179). I denne avhandlingen har vi valgt å bruke begrepet høyreekstremisme om gjerningspersonene og manifestene fordi begrepet får frem synet på voldsbruk som et legitimt middel (Mudde, 1996, s. 228). Gjerningspersonenes motiv og innholdet i manifestene forfekter slik en høyreekstrem ideologi. Selv om det er forskjeller mellom begrepene, flyter ideer mellom de ulike miljøene. I avhandlingen bruker vi derfor også begrepet ytre høyre som et overordnet begrep for å generelt referere til mer radikale og ytterliggående meninger.

Grunnlaget for høyreekstrem ideologi er fascisme (Ignazi, 1992, s. 9), men fascisme er et debattert begrep som ofte brukes av dens motstandere fremfor dens forkjempere (Payne, 2005, s. 3). Noen kjennetegn er likevel identifisert. Fascistisk ideologi innebærer bl.a. troen på at

3. Tidligere forskning

staten kommer foran individet og kan dermed begrense individers friheter (Ignazi, 1992, s. 10). Payne (2005, s. 14) beskriver fascisme som en form for revolusjonær ultra-nasjonalisme, som verdsetter vold og er strukturert rundt ekstrem elitisme, massemobilisering og førerprinsippet. Ideologien har også et element av motstand ved at den undergraver det demokratiske systemet (Ignazi, 1992, s. 12).

Begrepet høyreekstremisme er ikke uten problemer, og det finnes ikke en presis definisjon av høyreekstremisme (Mudde, 1996, s. 228). Det er likevel enighet om noen sentrale fellestrekk (Jupskås, 2012, s. 42). Høyreekstremisme er hovedsakelig en ideologi (Mudde, 1996, s. 228), altså et verdenssyn bestående av ideer som gir individet en følelse av kollektiv kontekst, mening og tilhørighet (Campion, 2019, s. 209). Jupskås (2012, s. 42) beskriver høyreekstremisme som etnisk nasjonalistisk, antidemokratisk, autoritær, rasistisk og preget av fremmedfrykt. I USA er begrepet hvit makt mer brukt om høyreekstremisme (Jupskås og Segers, 2020, s. 7). Hvit makt innebærer hovedsakelig ideen om at den hvite rasen er overlegen alle andre raser, og oppfatningen om at hvites rettigheter svekkes i samfunnet (Adams og Roscigno, 2005, s. 761). Hovedkjernen til høyreekstrem ideologi er nasjonalisme, men troen på en større kulturell identitet, som den europeiske, har fått mer betydning i nyere tid (Zúquete, 2008, s. 329). Mange appellerer i den forbindelse til den kristne identiteten og understreker kristne verdier, arv og kultur (Zúquete, 2008, s. 326). Fremhevelsen av det kristne kombineres ofte med antiislamske oppfatninger og konstruksjonen av kampen mellom de to religionene (Zúquete, 2008, s. 325), noe som bl.a. kommer til uttrykk gjennom konspiratoriske verdensbilder (Jupskås, 2012, s. 47).

De siste årene har miljøer på ytre høyre latt seg påvirke av spørsmål som omhandler økologi, noe som kommer til uttrykk i ideologien økofascisme. Økologi har blitt et tema som skiller ytre høyre fra det konservative høyre, der de knytter historiske linjer tilbake til vitenskapelig rasisme og nazistenes miljøpolitikk (Taylor, 2020, s. 276). Ytre høyre tar elementer fra dyp økologi, som bekymringer rundt habitatreduksjon og artsutryddelse, og gjør det om til en bekymring rundt at hvite 'innfødte' erstattes av 'invaderende' migranter. Her ansees overbefolkning som et stort problem, og brukes som et argument mot innvandring. Som en forlengelse av dette dyrkes ideen om et 'hvitt hjemland', en gjenopplivelse av nazismens idé om 'Blut und Boden' – blod og jord (Taylor, 2020, s. 278). Ideen er basert på oppfatningen om at det finnes en sammenheng mellom folket, bosettingsområdet og nasjonen (Theodorsen, 2020), og har blitt beskrevet som en del av nazistenes økofascisme (Taylor, 2020, s. 278). I dag har noen grupper innen ytre høyre erstattet den klart rasisitiske ideen om 'Blut und Boden', og forfekter i stedet

3. Tidligere forskning

ideen om etnopluralisme, der ulike raser bor separert og likestilte fra hverandre (Taylor, 2020, s. 279).

Forskere har belyst den høyreekstreme diskursen gjennom empirisk forskning på tekster skrevet av høyreekstremister. Strategiene høyreekstreme bruker for å rettferdiggjøre vold som et legitimt middel ligner strategiene som benyttes av andre ekstreme grupper og bevegelser (Buckingham og Alali, 2020), og går ut på å skape gruppeidentitet gjennom konstruksjonen av binære grupper. Dette kombineres med et følelsespreget språk, noe som kommer til uttrykk i fremstillingen av inngruppen som ofre med behov for beskyttelse og utgruppen som en brutal fiende (Buckingham og Alali, 2020, s. 326-7). Høyreekstreme baserer denne konstruksjonen på etnonasjonalistiske og rasistiske ideer, der de forstår inngruppen som overlegen en mindreverdig utgruppe (Campion, 2019). Inngruppens overlegenhet uttrykkes sammen med motstand mot og et ønske om å fjerne utgruppen (Buckingham og Alali, 2020, s. 312-3). Videre uttrykker høyreekstreme motstand mot demokratiet, og beskriver det som et mislykket politisk system. Slik kan de legitimere politisk motivert vold som en motstandskamp mot dominerende politiske makter (Campion, 2019, s. 220-1).

Høyreekstrem ideologi er ikke statisk, og blir stadig formet av sine omstendigheter (Zúquete, 2008, s. 322). Valget av Trump og 'Unite the Right'-demonstrasjoner i USA har vist at ytre høyre har fått mer selvtilit de siste årene, og har utvidet rommet for hva som er aksepterte ytringer (Tromp, 2018, s. 187). Ved hjelp av internett har høyreekstreme grupper økt sin transnasjonale aktivitet, som har bidratt til å tiltrekke nye medlemmer og deling av ideer på tvers av landegrenser (Caiani og Kröll, 2015, s. 343). Det er gjennom slike internettmiljø at mange, særlig unge, blir introdusert for politikk (Tromp, 2018, s. 180). Ytre høyre har tatt flere elementer fra allerede eksisterende subkulturer på nett og forvandlet dem til politiske verktøy for å spre deres ideologi (Defaure, 2020, s. 21). Valget av Trump i 2016 viste at denne strategien kan være en effektiv måte å overbevise om og kommunisere politiske budskap på (Greene, 2019, s. 42-3).

Bruk av humor, ironi, satire og memes er eksempler på slike elementer. Ironi er å uttrykke en mening ved å si det motsatte, men på en måte der meningen fortsatt kommuniseres (Tranøy, 2019). Ironi kan være en maske å gjemme seg bak, ved at man skjuler de uironiske meningene man ytrer som ironiske. Slik kan man påberope at man ikke *egentlig* mener det man sier eller gjør, skape forvirring, og samtidig spre ideologiske budskap (Greene, 2019, s. 45) Satire er både seriøs/politisk, og ikke-seriøs/komisk, og bruker ofte ironi til å angripe eller latterliggjøre

3. Tidligere forskning

politiske ideer eller konvensjoner (Greene, 2019, s. 32 og 34). Gjennom memes kan høyreekstreme bevegelser og miljøer benytte en vag retorikk som antyder et voldelig innhold (DeCook, 2018, s. 497). Å kommunisere gjennom memes utgjør sitt eget språk, som derfor krever kompetanse. Humoristiske memes er også en måte grupper kan skape tilhørighet på (DeCook, 2018, s. 489), da humoren ofte går på bekostning av andre og slik skaper de samhold i inngruppen og ekskluderer samtidig utgruppen (Greene, 2019, s. 41). Humor lar en også bryte grenser, og gjennom skjermen blir ikke hatet eller volden 'ekte' for deltakere (Billig, 2001, s. 286). Gjennom flere lag av vitser og bruddstykker av tvetydige påstander kan man også uttrykke meninger som ellers ville vært uakseptable (Billig, 2001, s. 284-5).

Det er bekymringsverdig hvordan høyreekstreme kan spre hatefulle holdninger enkelt gjennom humor og at budskapet når ut til mange på internett (Defaure, 2020, s. 20). Det har også vært eksempler på at slike memes og vitser har spredt seg til større og mer 'mainstream' nettsider (Askanius, 2021, s. 159). En konsekvens av spredningen av høyreekstreme ideer på nett er fostring av miljøer for radikaliserings, der individer kan bli eksponert for selektiv informasjon som styrker allerede eksisterende holdninger (Buckingham og Alali, 2020, s. 311). En illustrasjon på internettradikaliseringen er Harwoods (2019) sammenligning av språket i manifestet *The Great Replacement* med språket til høyreekstreme påvirkere. Ut fra en analyse av 39 påvirkere, hadde språket til 25 påvirkere moderat likhetsstyrke med manifestet (Harwood, 2019, s. 62). Teknologien kan også spille en rolle ved at algoritmene til nettsteder som YouTube anbefaler innhold som er i samsvar med ekstreme synspunkter søkeren allerede har (Harwood, 2019, s. 60).

Å ha kjennskap til gjerningspersonenes ideologi er viktig fordi ideologi gjør det mulig å rettferdiggjøre voldelig handling. Det er også viktig å ta i betraktning teknologiens rolle og internetts betydning, siden miljøer på disse plattformene kan ha hatt innflytelse på gjerningspersonene. Rasisme underbygger motivasjonen til gjerningspersonene, og det hatefulle innholdet gjør manifestene til ekstreme dokumenter som forfekter vold mot personer basert på deres rasemessige og/eller religiøse tilhørighet. Konspiratoriske verdensbilder er et kjennetegn ved høyreekstremisme, og konspirasjonsteorier har påvirket innholdet i manifestene. For å bedre forstå innflytelsen fra gjerningspersonenes høyreekstreme ideologi, utdyper vi hva rasisme og konspirasjonsteorier innebærer.

3. Tidligere forskning

3.1.1 Rasisme

Ifølge Helland (2014, s. 110) vil rasisme:

[...] enhetliggjøre befolkningsgrupper, redusere dem til bestemte vesensmessige eller essensielle egenskaper av kulturell eller biologisk art, slik at de implisitt eller eksplisitt blir forstått som mindreverdige, farlige og/eller «problematisk» på måter som fremstår som (bortimot) uforanderlige.

Rasisme kategoriserer mennesker i 'raser' som er sosialt konstruert, men rasismen er materiell i den forstand at dens konsekvenser er ekte og påvirker møter og situasjoner i folks liv (Bonilla-Silva, 2015, s. 1359-60). Rase-begrepet har blitt brukt til å skille mellom mennesker basert på deres biologiske opphav (Brøgger mfl., 2018). På grunn av begrepets historiske tilknytning til forskjellsbehandling av menneskegrupper er begrepet lite brukt i Norge. Den høyreekstreme ideologien bygger på en forståelse av mennesker som delt inn i ulike raser, og i avhandlingen bruker vi derfor begrepet 'rase' for å få frem det høyreekstreme verdensbildet til gjerningspersonene.

Rasisme kombineres ofte med ideer om kjønn. Basert på konservative verdier ser høyreekstreme på kvinner som etterkommer tradisjonelle kjønnsroller som beskyttelsesverdige. Dette gjelder som regel hvite kvinner da beskyttelsen av hvite kvinner også symboliserer bevaringen av den hvite rasen (McMahon og Kahn, 2018, s. 592). Samtidig styrker tropen om den hyperseksuelle minoritetsmannen ideen om at hvite kvinner trenger beskyttelse mot menn av andre raser (McMahon og Kahn, 2018, s. 592). Kirkedrapene i Charleston har hovedsakelig blitt forstått ut fra gjerningspersonens rasistiske motiver, men i manifestet forfekter han også en tro på at hvite kvinner har behov for å bli reddet av en modig patriark (Blake, 2017, s. 2626-8). Slik kan høyreekstreme legitimere vold ut fra behovet om å beskytte forsvarsløse kvinner. I manifestet *2083: A European Declaration of Independence* spiller også ideer om kjønn en vesentlig rolle. Gjerningspersonen lengter tilbake til en tid da kvinner var dedikert til hjemmet og barneoppdragelsen (Walton, 2012, s. 5). Han kritiserer feminismen for å støtte masseimmigrasjon av muslimer og beskylder feminismen for å ha bidratt til svekkelsen av Europa (Blake, 2017, s. 2620). Slik kombinerer han motstand mot feminisme med antiislamske holdninger, og legitimerer volden som en kamp mot disse strukturene.

Rasisme er et fellestrekk for høyreekstreme miljøer, men det spesifikke innholdet i rasismen kan variere etter hvilken gruppe rasismen retter seg mot og hvilken kontekst man befinner seg

3. Tidligere forskning

i. Det kan dermed være fordelaktig å se på hva de ulike formene for rasisme innebærer. Det gir et bedre grunnlag for å forstå de hatefulle ytringene i manifestene, hva de faktisk innebærer og gjøre det mulig å identifisere de mer subtile formene for rasisme. Her fokuserer vi på rasismen som er relevante for våre case: hat mot svarte, hispanics og muslimer.

Hat mot svarte

Manifestet *The Last Rhodesian* uttrykker rasistiske holdninger, og gjerningspersonen begrunnet motivasjonen sin med hat mot svarte. Historisk har rasismen sine røtter i bl.a. imperialism, kolonialisme og slavehold (Bonilla-Silva, 2015, s. 1359), og har en lang historie i USA. Slaveriet og Jim Crow-lovene demonstrerer hvor sterkt skillet mellom hvite og svarte har vært. Jim Crow betegner perioden da segregeringen mellom hvite og svarte var institusjonalisert og lovfestet i USA (Mæhlum, 2020). Lovene formet sosiale relasjoner både offentlig og privat, og påvirket områder som ekteskap, utdanning, politikk og bolig (Fox og Guglielmo, 2012, s. 336, 339-40). Etter suksessen til borgerrettighetsbevegelsen, som kjempet for like rettigheter for svarte og hvite, er det flere som mener at rase ikke lenger er en avgjørende faktor i det amerikanske samfunnet. Forskjellene som fortsatt eksisterer forklares ut fra individuelle kvaliteter (Shams, 2015, s. 283-4), og i stedet for å holde systemet ansvarlig for ulikhetene, legges skylden over på enkeltindivider (Anderson, 2012, s. 12-3). Bonilla-Silva (2015, s. 1364) kaller den nye rasismen for fargeblind, fordi forklaringer på raserelaterte saker ofte er 'raseløse', som at boligsegregering skyldes folks eget valg av bosted. Denne holdningen har gjort det utfordrende å påstå at rasisme fortsatt eksisterer, men i realiteten fører utbredte stereotypier til at svarte hele tiden må bevise overfor hvite at de er anstendige borgere (Anderson, 2012, s. 17). De siste årene har politibrutalitet blitt et symbol på rasismen i USA, da svarte menn er mer utsatt enn andre grupper (Chaney og Robertson, 2013, s. 482). Stereotypier er med på å forme det amerikanske politiets oppfatninger om svarte menn som en trussel, og slik rettferdiggjør de sin voldsbruk (Chaney og Robertson, 2013, s. 483). Det er flere eksempler på politiets overdrevne voldsbruk mot svarte, og i 2020 døde Georg Floyd på grunn av den brutale måten politiet behandlet ham på. Hendelsen førte til demonstrasjoner og en oppblomstring av Black Lives Matter-bevegelsen (Skjeseth og Aanensen, 2020), og har slik igjen satt temaet på dagsorden.

3. Tidligere forskning

Hat mot hispanics

Manifestet *The Inconvenient Truth* uttrykker hat mot *hispanics*. Utfordringen med hatet rettet mot denne gruppen er at *hispanics* er en mangfoldig gruppe basert på at de snakker spansk. Personene trenger derfor ikke nødvendigvis ha samme kultur eller etnisk opphav (Valdeón, 2013, s. 434), og kan komme fra ulike verdensdeler som Sør-Amerika eller Europa. Menneskene som tilhører denne gruppen kan ha ulike erfaringer med rasisme, men i USA er spesielt meksikanere utsatt for hat. Meksikanernes posisjon i skillet mellom hvite og ikke-hvite har historisk sett vært uklar i USA. Under visse tider har meksikanere vært klassifisert som hvite, mens under andre som fargede, meksikanere eller brune (Fox og Guglielmo, 2012, s. 366). Det er eksempler på hvordan meksikanere ble plassert i 'hvite' militære enheter, mens de samtidig ble segregert under boligprosjekter (Fox og Guglielmo, 2012, s. 367). Likevel er hatet mot meksikanere svært veldokumentert, spesielt i stater som California og Texas som tidligere var meksikanske territorier. En utbredt fordom mot meksikanere er at de har et 'mañana'-tankssett, som går ut på at de er late, umotiverte og uintelligente (Morales mfl., 2019, s. 507). Tekster i amerikanske tekstbøker speiler de utbredte fordommene. Tekstene er preget av en idé om amerikansk eksepsjonalisme, med stereotypiske fremstillinger av meksikanere og et skjevt blikk på den meksikansk-amerikanske krigen (Kreikemeier, 2019, s. 134). Donald Trumps retorikk og presidentskap har også bidratt til å gjøre antimeksikanske holdninger mer utbredt og aktuelt. Gjennom ulike medier har Trump beskrevet meksikanske migranter som kriminelle, narkotikasmuglere, voldtektsmenn og 'bad hombres', med påstander som at Mexico er det farligste landet i verden (Verea, 2018, s. 198). Politisk retorikk kan vekke sterke følelser, og medias presentasjon av meksikanere og den spansktalende befolkningen i USA har generelt vært negativ de siste årene (Chavez mfl., 2019, s. 241).

Hat mot muslimer

Islamofobiske motivasjoner forekommer i manifestene *2083: A European Declaration of Independence* og *The Great Replacement*. Islamofobi retter seg mot personers religiøse tilhørighet, og har derfor blitt kalt en 'kulturell' rasisme som fokuserer på de kulturelle aspektene ved gruppen (Schiffer og Wagner, 2011, s. 79). Islamofobi er altså en form for rasisme, fordi ingen kan velge om de blir født inn i en muslimsk familie eller om de blir ansett og behandlet som en muslim av andre (Bangstad, 2011, s. 253). Islamofobi baserer seg dermed på en rekke essensialistiske ideer og forestillinger om hvordan muslimer er (Døving, 2018, s. 326). Tilhørigheten til islam erstatter raseforståelsen i biologisk rasisme som noe medfødt,

3. Tidligere forskning

arvelig, uforanderlig og iboende, som igjen legger grunn for ekskludering og diskriminering (Bangstad, 2014, s. 14). Historisk har det vært flere konflikter mellom det kristne Europa og muslimske riker som kan belyse hatet mot muslimer. Gode eksempler er korstogene i middelalderen, som var en europeisk hærføring mot muslimer (Holmboe, 2018), og konfliktene mellom Europa og Det ottomanske riket (Goplen, 2021). I nyere tid har islamofobiske konsepter og holdninger blitt mer utbredt i den norske offentligheten. Eksempelvis innførte Siv Jensen begrepet om 'snikislamisering', der hun refererer til at samfunnet gjør flere tilpasninger for muslimer som bor i Norge. Begrepet stammer fra kontrajihadistiske miljøer og er en grunnleggende idé i 'Eurabia'-konspirasjonen: muslimer forsøker bevisst å erobre Europa (Helland, 2014, s. 113). Selv om Jensen ikke uttrykker disse apokalyptiske bildene, antyder hun at tilpasninger for minoriteter er farlig fordi de er første skritt mot et uønsket samfunn (Helland, 2014, s. 114). De siste årene har også organisasjonen Stopp islamiseringen av Norge (Sian) holdt flere demonstrasjoner i landet, der de blant annet har brent koranen og kommet med ytringer som har ført til anmeldelse av organisasjonens leder (Cantero, 2020). Spredningen av slike ideer bidrar til å konstruere muslimer og islam som et problem, og kan øke innvandreriendtlige og islamofobiske holdninger.

3.1.2 Konspirasjonsteorier

Konspirasjonsteorier innebærer å tro at mektige mennesker eller organisasjoner samarbeider i det skjulte for å oppnå, ofte ulovlige eller onde, mål (Wood mfl., 2012; van Prooijen mfl., 2015). Det er mulig å forstå konspirasjonsteorier som en type narrativ. På samme måte som mennesker bruker narrativer til å koble sammen hendelser for å danne mening (Presser og Sandberg, 2015a, s. 1), er hensikten med konspirasjonsteorier å forklare forhold i samfunnet gjennom å beskrive ulike gruppers handlinger og konsekvensene av dem (Axelsen og Emberland, 2020, s. 30). Dersom man allerede ser verden som styrt av en mektig elite, er det lettere å akseptere andre konspirasjonsteorier som forklaringer på samfunnsforhold (Wood mfl., 2012, s. 767). Derfor har personer som tror på én konspirasjon en tendens til å tro på flere. Forskning viser at politiske ekstremister i større grad enn moderate tror på konspirasjonsteorier (van Prooijen mfl., 2015), og konspiratoriske verdensbilder er et kjennetegn ved høyreekstremisme (Jupskås, 2012, s. 47). Tro på konspirasjoner er likevel også utbredt utenfor høyreekstre miljøer (Axelsen og Emberland, 2020, s. 32).

3. Tidligere forskning

Konspirasjonsteorier kjennetegnes av en forenklet fremstilling av komplekse fenomener (Domingo, 2020, s. 672). I konspirasjoner tillegges skylden for det gale i verden ulike syndebukker, og forklaringene har klare inndelinger mellom det gode og det onde. Konspirasjonsteorier kjennetegnes også av deres modifierbarhet (Defaure, 2020, s. 14), som innebærer at de ulike aktørene og handlingene deres enkelt kan byttes ut og tilpasses den enkeltes verdenssyn. Et sentralt element i konspirasjonsteorier er troen på at den mektige eliten holder 'sannheten' skjult fra vanlige folk (Bangstad, 2013, s. 373). Derfor er også konspirasjoner svært holdbare, og motbevis forstås som elitens forsøk på å holde handlingene skjult og oppfattes som et nytt lag i konspirasjonen (Wood mfl., 2012). Høyreekstreme konspirasjonsteorier bygger på tradisjonelle høyreekstreme myter, som ideen om at den hvite rasen og kulturen er homogen og overlegen (Buckingham og Alali, 2020, s. 313). Konspirasjonsteorier florerer i høyreekstreme miljøer på internett (Defaure, 2020, s. 15), og her beskriver vi fire sentrale høyreekstreme konspirasjonsteorier: 'kulturmarxisme', 'hvitt folkemord', 'great replacement' og 'Eurabia'.

Konspirasjonsteorien om kulturmarxisme er utbredt i høyreekstreme miljøer (Defaure, 2020, s. 14). Konspirasjonsteorien dukket opp på starten av 1990-tallet i USA (Jamin, 2018, s. 5), og var en videreutvikling av den nazistiske ideen om kulturbolsjevisme (Mirrlees, 2018, s. 53). Begrepet reflekterer ideen om en marxistisk, venstrevridd overtakelse av de sosiale og kulturelle organene i samfunnet (Mirrlees, 2018, s. 54). Det er en teori om makt som forklarer ødeleggelsen av vestlige tradisjoner og verdier som et resultat av overtakelsen (Jamin, 2018, s. 3; Mirrlees, 2018, s. 56). Kulturmarxister anklages for å ha innført 'politisk korrekthet', som undertrykker ytringsfriheten og definerer hvite menn som onde (Jamin, 2018, s. 5). Ifølge konspirasjonen ønsker kulturmarxistene å skape en multikulturell, rotløs og sjelløs global nasjon, og derfor avviser de tradisjonelle hierarkier og moral, familien og kristendom (Jamin, 2018, s. 7).

En annen utbredt konspirasjonsteori i høyreekstreme miljøer i USA er hvitt folkemord-konspirasjonen. Opphavet til teorien er sannsynligvis David Lanes 'White Genocide Manifesto' fra 1988 (Moses, 2019, s. 207), og er grunnleggende antisemittisk (Cosentino, 2020, s. 75). Konspirasjonen blander ideen om 'raseblanding' med den sionistiske konspirasjonen om at jøder 'styrer' Vesten (Moses, 2019, s. 208). Jøder blir beskyldt for å stå bak 'folkemordet' ved at de oppfordrer til blanding av rasene, og raseblandingen oppfattes som en trussel mot den hvite rasen. Tilhengere av konspirasjonen forstår de demografiske og kulturelle endringene i

3. Tidligere forskning

samfunnet som en bevisst handling, og forvrenger definisjonen av folkemord til å passe deres verdenssyn (Moses, 2019, s. 207-9).

Tittelen på det ene manifestet vi analyserer refererer til great replacement-konspirasjonen. Konspirasjonen innebærer ideen om ‘demografisk erstatning’, og teorien bygger i stor grad på samme tanker som hvitt folkemord. Hovedinspirasjonen for konspirasjonsteorien kommer fra Renaud Camus’ bok *Le Grand Remplacement* fra 2011 som inneholder flere av hans taler. Konspirasjonsteorien går ut på at den kosmopolitiske eliten og den politiske venstresiden forsøker å erstatte den franske og europeiske befolkningen med afrikanske innbyggere (Domingo, 2020, s. 674). Sentralt for konspirasjonen er metaforene om demografisk ‘selvmord’ og ‘erstatning’, som refererer til lave fødselstall, en aldrende befolkning og innvandreres høye fødselsrater (Domingo, 2020, s. 682). Camus omtaler situasjonen som en ‘omvendt kolonisering’ der innvandrere forsøker å ta over Europa. Venstresiden anklages for å forsømme de ‘innfødtes’ behov og interesser, og fremmer en antirasistisk agenda som legger Europa forsvarsløs mot innvandrernes ‘demografiske krigføring’. Konspirasjonen beskylder ikke-statlige organisasjoner for å medvirke til overtakelsen gjennom deres flyktninghjelp i Middelhavet, og den økonomiske eliten for å bry seg mer om fortjeneste enn nasjonen (Domingo, 2020, s. 678-9).

Konspirasjonsteorien om Eurabia har fått en del oppmerksomhet i forskning. Konspirasjonen ble fremsatt av Bat Ye’or i 2005 (Helland, 2014, s. 112), og er grunnleggende islamofobisk. Teorien går ut på at islamiseringen av Europa medfører kontinentets forfall. Den islamske erobringen av Europa er først og fremst demografisk: muslimske kvinner får flere barn enn europeiske (Bangstad, 2011, s. 249), og basert på urealistisk demografi beskriver teorien at muslimer vil bli majoriteten i Europa om noen år. Synet på Europa som et fortapt kontinent uttrykkes i konseptet om *dhimmitude*. Historisk refererer *dhimmitude* til den underlegne statusen til kristne og jøder under islamsk regime (Zúquete, 2008, s. 330). *Dhimmitude* er en form for underkastelse for å hindre å bli gjort til slave eller bli drept (van Buuren, 2013, s. 209), en tilstand som Eurabia-konspiratører nå påstår kjennetegner Vesten. Ved å lære å hate sine egne verdier og historie er de medskyldige i Europas forfall (Carr, 2006, s. 7). Et annet sentralt konsept er *taqiyya*, som opprinnelig referer til en overlevelsesstrategi der man skjuler sin tro i undertrykkende regimer. I Eurabia-teorien får begrepet et nytt innhold, der muslimer anklages for å bedra den europeiske befolkningen. Gjennom å praktisere *taqiyya* fremstiller muslimer seg feilaktig som ‘moderate’ eller ‘demokratiske’. *Taqiyya* antyder dermed at muslimer ikke er

3. Tidligere forskning

til å stole på og at de har uforanderlige kvaliteter gjennom sin trostilhørighet (Bangstad, 2014, s. 10). Ifølge teorien skal EU og de arabiske statene ha vært i et nært og hemmelig samarbeid siden petroleums krisen i 1973 for å kunne etablere Eurabia (Bangstad, 2013, s. 371). Euro-Arab Dialogue (EAD) brukes som et bevis for denne påstanden. EAD er et program som skulle skape nære politiske, kulturelle og økonomiske forbindelser mellom Europa og den arabiske verden. Bat Ye'or påstår at EAD står for en ideologisk overtakelse av Europa, gjennom bl.a. endringer i tekstbøker og undervisning som er i overensstemmelse med den arabiske verdens normer og verdensbilde (Carr, 2006, s. 6).

Konspirasjonsteoriene om kulturmarxisme, hvitt folkemord, great replacement og Eurabia har noen grunnleggende likhetstrekk. Alle innebærer en tro på at Vesten forfaller, og at staten styres av en fiendtlig elite. I de tre sistnevnte teoriene dominerer også ideen om at grupper av en annen etnisitet, kultur eller religion utgjør en trussel mot hvite. Forskjellene mellom teoriene er uttrykk for konspirasjoners modifiserbarhet, da synet på fienden og eliten som ødelegger samfunnet varierer og kan tilpasses spesifikke verdenssyn. Konspirasjonsteoriene er et uttrykk for den høyreekstreme ideen om at hvite er overlegne, og i teoriene inntar hvite en offerposisjon og innvandrere en fiendeposisjon som stemmer overens med høyreekstremes generelle konstruksjon av inn- og utgrupper (Buckingham og Alali, 2020, s. 326-7).

3.2 Terrorisme og enslige aktører

Forskning på enslige aktører er en del av forskningsfeltet på terrorisme. Siden gjerningspersonene er enslige aktører er det relevant å se nærmere på denne forskningen for å etablere mulige kjennetegn eller kontekster ved gjerningspersonene, som kan ha påvirket innholdet i manifestene. Vi ser først på terrorisme og dets definisjon, og deretter på lederløs motstand og enslige aktører som gir mulige forklaringer på hvorfor noen begår terrorhandlinger alene.

Det finnes ingen bredt akseptert definisjon på terrorisme, og et sitat går ofte igjen i diskusjonen rundt fenomenet: «*one man's terrorist is another man's freedom fighter*» (Franko, 2020, s. 110). Sitatet antyder at det er umulig å ha en objektiv definisjon på terrorisme, fordi definisjonen vil være avhengig av ens subjektive ståsted (Ganor, 2002, s. 287). Det har likevel vært forsøk på å komme frem til en objektiv definisjon, bl.a. med utgangspunkt i eksisterende lovverk (Ganor, 2002, s. 288). Men en slik forståelse av fenomenet kan være begrensende, da

3. Tidligere forskning

begrepet terrorisme er sosialt konstruert og konseptet kan dekke mange typer handlinger (Richards, 2014, s. 218; Franko, 2020, s. 111). Noen trekk er det likevel bred enighet om. Terrorisme sees som en form for politisk motivert handling der man bruker eller truer med vold. Som oftest er volden rettet mot sivile eller ikke-stridende, og sammen med formålet om å skape frykt er de for mange de mest avgjørende faktorene for å definere en handling som terrorisme (Franko, 2020, s. 111). Å spre frykt er dermed en del av *målet* ved terrorisme, som skiller det fra andre typer vold (Richards, 2014, s. 230). Terrorisme har derfor også blitt forstått som en type 'teater' eller en 'spektakulær fremvisning', som lett kan tiltrekke seg medieoppmerksomhet og motivere fremtidige terrorister. De teatraliske sidene dyrkes gjennom å ha et fokus på en bestemt person, plass eller hendelse, slik at handlingen er lett å forstå (Cowen, 2006, s. 235). I denne avhandlingen forstår vi terrorisme som en politisk motivert voldshandling rettet mot sivile med formålet om å skape frykt og tiltrekke oppmerksomhet. Med utgangspunkt i denne forståelsen ser vi på gjerningspersonene i casene vi har valgt som terrorister, selv om ikke alle har blitt klassifisert slik. Terrorisme kan utføres på mange ulike måter og i mer eller mindre organiserte former. Tradisjonelt har terrorforskningen vært opptatt av terrorgrupper og gruppedynamikk, men i de siste årene har mindre celler og individuelle terrorister fått mer oppmerksomhet.

Lederløs motstand er en strategi der en bevegelse oppmuntrer individer eller små celler til å begå voldshandlinger og/eller sabotasje på vegne av bevegelsens politiske, religiøse eller annen overbevisning (Joosse, 2017, s. 52). Den teknologiske utviklingen har blitt pekt ut som en av grunnene til hvorfor lederløs motstand har blitt mer utbredt. Utviklingen av kommunikasjonsteknologier har gjort grupper mer sammenkoblet og mobile, og i stedet for å ha et hierarkisk kommunikasjonssystem, kan grupper fungere som et nettverk der informasjon flyter raskere mellom medlemmene (Gray, 2013, s. 657). Utviklingen gjorde det dermed mulig for likesinnede å operere på egen hånd, og veiledning fra en formell organisasjon var ikke lenger nødvendig (Michael, 2012, s. 259-260). Gray (2013) mener likevel at ledere og gruppen vil fortsette å spille en avgjørende rolle i lederløs motstand. Gruppen vil gi ideologisk og teknisk veiledning til medlemmer, og ledere vil gi ryktet og den ideologiske klarheten bevegelsen trenger for å nå sine mål (Gray, 2013, s. 659, 660 og 667).

Terrorismeforskning antar at enslige aktører skiller seg fra tradisjonell organisert terror fordi gjerningspersonene ikke er en del av en gruppekontekst (Johnsen, 2014, s. 2; Spaaij, 2010, s. 855). I motsetning til andre terroraktører, som ofte karakteriseres å være ordinære individer,

3. Tidligere forskning

tyder det på at enslige aktører ofte sliter med høyere grad av psykiske lidelser (Spaaij, 2010, s. 862). Den høyere forekomsten av psykiske lidelser hos enslige aktører kan forklare noe av deres 'ensomhet'. Ensomheten er som regel ikke en del av deres individuelle kvaliteter, men heller et resultat av deres personlighet og manglende sosiale evner (Schuurman mfl., 2019, s. 772). Mulighetene til å være sosial på internett har derfor blitt trukket frem som en måte enslige aktører kan komme i kontakt med radikaliserende ideer på (Holt mfl., 2019, s. 84). Ideologi spiller en vesentlig rolle for enslige aktører (Pitcavage, 2015, s. 1670), ofte i kombinasjon med egne, personlige klagemål (Spaaij, 2010, s. 861). Enslige aktører kan bli påvirket og inspirert av negative opplevelser i deres personlige liv, bredere prosesser av sosial og politisk polarisering, og utførte terrorangrep (Spaaij, 2010, s. 867). De kan derfor finne inspirasjon i etablerte organisasjoner og bevegelser, og er hovedsakelig bare enslige i den faktiske utførelsen av terrorhandlingen (Schuurman mfl., 2019, s. 773).

Innen ekstreme grupper finnes ulike syn på lederløs motstand og enslige aktører. Blant tilhengere av hvit makt-bevegelsen er det flere som støtter lederløs motstand eller handlinger begått av enkeltindivider, og promoterer det som en spesifikk strategi for bevegelsen (Pitcavage, 2015, s. 1663). Men flere medlemmer og ledere av hvit makt-grupper er også uenige eller imot strategien. For mange av dem strider det imot visjonen om en revolusjon og de ser på organisasjonen som et nødvendig element for bevegelsen deres (Pitcavage, 2015, s. 1664).

Det er kjent at noen av gjerningspersonene i utvalget hadde vært i kontakt med organisasjoner eller bevegelser, men var aldri et offisielt medlem av dem. Fordi de var alene i utførelsen av angrepene, forstår vi gjerningspersonene som enslige aktører.

3.3 Manifester tilknyttet vold

Forskere har analysert ulike manifeste som har blitt skrevet i forkant av en voldshandling, og det eksisterer tidligere forskning på både manifeste vi har i utvalget og manifeste vi ikke skal analysere. Manifestet som er mest forsket på i utvalget vårt er *2083: A European Declaration of Independence*. De andre manifestene i utvalget er forsket på i mindre grad. Manifestet *The Last Rhodesian* har blitt analysert for dets rase- og kjønnsaspekter (Blake, 2017). Manifestet *The Great Replacement* har blitt analysert for de psykologiske dimensjonene (Buckingham og Alali, 2020) og i sammenheng med angrepet og livestreamen til gjerningspersonen (Macklin,

3. Tidligere forskning

2019). Vi har i skrivende stund ikke funnet en grundig analyse av manifestet *The Inconvenient Truth*.

Eksempler på andre manifeste som har blitt analysert er manifestet knyttet til Virginia Tech-massakren i 2007 og drapene i Isla Vista i 2014. Førstnevnte manifest besto ikke bare av tekst, men også bilder og video. Hvilket motiv gjerningspersonen hadde er usikkert, og mange har akseptert hendelsen som en 'meningsløs tragedie' (Carvalho, 2010, s. 404). I analysen viser Carvalho (2010, s. 417) hvordan gjerningspersonens bruk av uskyldige bilder i manifestet skaper kontrast og vekker uro hos leseren som vet hva han har gjort. Et viktig poeng i analysen er at for å forstå det tilsynelatende ulogiske (Carvalho, 2010, s. 422), er det viktig å se på en større historisk, politisk og sosial kontekst som kan ha påvirket gjerningspersonen og formet språket i teksten (Carvalho, 2010, s. 406). Mykettiak (2016) har undersøkt narrative rammer og gjennomført en diskursanalyse av det sistnevnte manifestet, *My Twisted World*. Gjerningspersonen bak drapene i 2014 var motivert av kvinnehat og ønsket hevn for sosiale og seksuelle avvísninger. Analysen viser hvordan gjerningspersonens ideer om kjønn henger sammen med rase, f.eks. at etniske minoriteter rammes inn som stygge og av mindre sosial verdi (Mykettiak, 2016, s. 297). Gjerningspersonen bruker språk, metaforer og repetisjon for å hevde sin rett på kvinner og posisjonere seg selv som dominant (Mykettiak, 2016, s. 296 og 299). Samtidig er ikke gjerningspersonens narrative rammer og diskurs unike, men uttrykker en form for hegemonisk maskulinitet som eksisterer i flere miljøer (Mykettiak, 2016, s. 300), bl.a. høyreekstreme. Analysen viser dermed at narrativer i et manifest ikke kan forstås løsrevet fra konteksten gjerningspersonen var en del av.

Forskere har sett på *2083: A European Declaration of Independence* med ulike metoder og perspektiver: med en narrativ tilnærming (Sandberg, 2013), med innrammingsteori og -analyse (Berntzen og Sandberg, 2014), en undersøkelse av kjønnsperspektivet (Walton, 2012; Blake, 2017), sett på religiøst innhold (Salomonsen, 2015), en analyse av gruppekonseptualiseringer (Johnsen, 2014), kartlegging av ideologisk innhold (Gardell, 2014) og psykologiske analyser (Billing og Stålné, 2011; Leonard mfl., 2014; Cotti, 2015; Winter og Tschudi, 2015). Analysene som har vært spesielt nyttige for oss og som har inspirert vår egen analyse er Sandberg (2013) og Berntzen og Sandberg (2014), og vi utdyper derfor disse.

Sandberg (2013) har analysert den narrative strukturen i *2083: A European Declaration of Independence*. Han har undersøkt om narrativet i manifestet er et uttrykk for selvstendighet (*agency*) eller er avhengig av kultur/kontekst, og om narrativet er enhetlig eller fragmentert.

3. Tidligere forskning

Narrativet tolkes som enhetlig, men gjerningspersonen viser lav grad av selvstendighet ved å bero på andres tekster (Sandberg, 2013, s. 74). Bruken av andres tekster viser hvordan narrativet har blitt formet av gjerningspersonens kulturelle og sosiale kontekst, og kontrajihadistiske miljøer på internett trekkes frem som sentrale i gjerningspersonens utvikling av sitt eget narrativ (Sandberg, 2013, s. 74-5). Sandberg (2013, s. 76-8) har identifisert fire narrativer gjerningspersonen bruker for å presentere seg selv i manifestet. De fire narrativene er: den profesjonelle (tekniske detaljer og nødvendige ferdigheter), evangelisten (emosjonelt språk, historiske linjer og religiøs innflytelse), den pragmatiske konservative (fornuftig, argumenterende og forhandlende) og den sosiale og likendes personen (personlig og forsøk på å være morsom). Hensikten med de ulike narrativene kan være at gjerningspersonen forsøker å forholde seg til forskjellige kontekster, men fordi han ikke er en god forteller, fremstår de skiftende narrativene som komiske, kaotiske og vanskelig å lese (Sandberg, 2013, s. 79-80). Sandbergs analyse, og spesielt identifiseringen av fire narrativer, inspirerte oss til å undersøke gjerningspersonenes selvframstilling i manifestene og hvordan selvframstillingen påvirker narrativene og rasjonaliseringen av vold.

Berntzen og Sandberg (2014) har sammenlignet retorikken i manifestet med tekster skrevet av den antiislamske bevegelsen for å undersøke hvordan enslige aktører er en del av større sosiale bevegelser som de kan hente inspirasjon og motivasjon fra. De identifiserer hva tekstene beskriver som problem og løsning, og hvordan tekstene motiverer tilhengere. Manifestet og den antiislamske bevegelsen beskriver problemet med lignende retorikk (Berntzen og Sandberg, 2014, s. 760). Likhetene er ikke overraskende, da gjerningspersonen bruker tekster fra den antiislamske bevegelsen i manifestet, men retorikken hans er mer radikal (Berntzen og Sandberg, 2014, s. 768). Den antiislamske bevegelsen foreslår demokratiske og ikke-voldelige løsninger på trusselen fra islam (Berntzen og Sandberg, 2014, s. 765), mens manifestet legitimerer terrorisme og vold som politiske strategier (Berntzen og Sandberg, s. 770). Den antiislamske bevegelsen mobiliserer støtte ved å argumentere for at islam truer demokratiske verdier (Berntzen og Sandberg, 2014, s. 766). Manifestet bruker derimot en sterk emosjonell appell med religiøse toner for å oppfordre andre til å delta i kampen, og er mer selvcentrert og fragmentert i sin mobilisering (Berntzen og Sandberg, 2014, s. 771-2). Selv om den antiislamske bevegelsen i seg selv ikke oppfordrer til vold, kan deler av retorikken deres inspirere andre til å støtte voldelig handling (Berntzen og Sandberg, 2014, s. 772-3). Berntzen og Sandbergs sammenligning peker på at enslige aktører ikke er så enslige, noe som inspirerte

3. Tidligere forskning

oss til å se nærmere på hvordan narrative i manifestene kan være uttrykk for at enslige aktører henter inspirasjon fra andre for å konstruere sine egne narrative.

4. Teoretisk rammeverk

Prosjektet vårt er i hovedsak basert på narrativ teori. Narrativ teori har røtter i og henter begreper fra humanistiske fag, som litteraturvitenskap og lingvistikk, men de siste årene har samfunnsvitenskapen sett et narrativt skifte (Polletta mfl., 2011, s. 110; Sandberg mfl., 2015, s. 1170). For dette prosjektet har teorien stått sentralt i analyseringen av manifestene til fire terrorister. Narrativ teori har formet hvordan vi har jobbet med dataene og narrative begreper har styrt analysen. I manifestene uttrykker gjerningspersonene sine verdenssyn og formålet med teksten er å gi en forklaring på hvorfor de begikk et voldelig angrep. Vi ser narrativ teori som egnet til å analysere innholdet i manifestene fordi vi med teorien kan belyse hvordan gjerningspersonene rasjonaliserte volden med fortellinger. Narrativ teori tar nemlig utgangspunkt i at mennesker bruker fortellinger til å forstå verden de lever i. Med fortellinger kan individer danne sammenhenger mellom ulike erfaringer, handlinger og ønsker (Presser og Sandberg, 2015a, s. 1), og slik gi mening til hendelser og handlinger i livene sine. Fortellinger påvirker også mennesker til å ta valg. Gjennom fortellinger kan individer lage scenarioer av mulige utfall (Polkinghorne, 1988, s. 14), og bruke dem til å veilede seg mot de situasjonene som stemmer best overens med deres identitet (Presser og Sandberg, 2015a, s. 1). Dette poenget er sentralt for narrativ kriminologi, som ser på hvordan fortellinger kan inspirere individer til eller hindre dem fra å begå skadelige handlinger (Fleetwood mfl., 2019, s. 1). Mennesker er både produsenter og mottakere av narrativer, og er alltid omringet av sine egne og andres fortellinger (Sartre i Maruna, 2015, s. vii). Mennesker konstruerer altså ikke bare sine egne fortellinger, men er påvirket av og gjenforteller narrativer som sirkulerer i kulturen og miljøene de er en del av.

I dette kapitlet går vi først nærmere inn på narrativ teori og de teoretiske begrepene vi har anvendt for å identifisere og analysere fortellingene i manifestene. Vi setter så narrativ teori inn i et kriminologisk perspektiv, og beskriver hvilket syn kriminologien har hatt og har på narrativer. Deretter tar vi opp to typer narrativer: masternarrativ og personlig narrativ, som også gjenspeiler inndelingen i analysekapitlet. Til slutt redegjør vi for Sykes og Matzas (1957) nøytraliserings teknikker, et konsept som er beslektet med narrativ kriminologi, og som er en nyttig teori for å utdype hvordan gjerningspersonene rasjonaliserer volden.

4. Teoretisk rammeverk

4.1 Narrativ teori

Først definerer vi begrepet narrativ og forklarer sentrale deler ved narrativ teori, før vi forklarer begrepene struktur, plott og karakterer.

Narrativer kan defineres som en måte å gjengi tidligere opplevelser på, der hendelsesforløpet gjerne er kronologisk (Labov, 1972, s. 359-60). Narrativer beskriver en eller flere protagonisters opplevelser eller handlinger (Presser, 2009, s. 178), og kan uttrykke et moralsk poeng (Presser og Sandberg, 2015a, s. 2). I noen tilfeller skiller man mellom fortellinger og narrativer. Fortellinger forstås da som rene gjengivelser av et hendelsesforløp, mens narrativer krever at fortelleren organiserer eller tolker hendelsene det fortelles om (Copeland, 2019b, s. 235). Skillet er likevel mer praktisk enn reelt, da selv rene gjengivelser kan ha et formål som gjør den relevant for en narrativ gransking. Det er i tillegg umulig å skape et narrativ uten en fortelling, og vi kommer derfor til å bruke begrepene fortelling, historie og narrativ om hverandre.

Narrativ teori bygger på den sosialkonstruktivistiske antakelsen om at det eksisterer flere typer virkeligheter. Mennesker skaper mening ved å danne sammenhenger mellom oppfatninger, og narrativ teori ser fortellinger som sentralt for konstruksjonen av ulike meninger og virkeligheter. Ifølge Polkinghorne (1988) er det flere måter å danne sammenhenger på, men for narrativ teori er to metoder sentrale: hvordan mennesker oppfatter noe som del av en helhet, og hvordan en ting forstås som en konsekvens av noe annet. Oppfatningene er subjektive og kan danne ulike sammenhenger og meninger. Et illustrerende eksempel er hvordan to oppfatninger, f.eks. 'jenta slo gutten' og 'gutten var frekk', kan forstås som to deler av en helhet, men avhengig av rekkefølgen kan handlingene danne ulike meninger. Sammen kan de f.eks. danne meningen 'jenta slo gutten fordi gutten var frekk' eller at 'gutten var frekk fordi jenta slo gutten'. Med fortellinger kan vi altså organisere erfaringene våre, men fortellinger i seg selv skaper også verden vi lever i (Sandberg, 2018, s. 1). Vi kan forme handlinger og livene våre etter fortellinger som er kjente og tilgjengelige for oss. Slik er vi påvirket av kulturen vi er en del av og strukturelle faktorer som kjønn, klasse og etnisitet.

En måte å forstå hvordan narrativer påvirker menneskelig handling på er gjennom konseptet om narrativ rasjonalitet. Konseptet tar utgangspunkt i at mennesker handler på bakgrunn av narrativene vi er omgitt av og forteller om oss selv. Narrativ rasjonalitet kan forklare visse handlinger som kan virke fullstendig ulogiske og irrasjonelle for utenforstående. Rasjonaliteten

4. Teoretisk rammeverk

er ikke basert på logikk, men på hvor godt en fortelling henger sammen og om den samsvarer med det individet allerede vet (Corman, 2016, s. 11). Fortellinger kan gi individer 'gode grunner' til å handle som de gjør: Så lenge handlingen samsvarer med fortellingene individet tror på og identifiserer seg med, gir handlingen mening for dem (Corman, 2016, s. 17). Hvor godt en fortelling henger sammen avhenger av elementer i selve fortellingen, som at fortelleren setter opp en konflikt og en løsning som samsvarer med hverandre. Vi går nærmere inn på disse elementene ved å se på struktur, plott og karakterer.

Alle narrativer har bestemte kjennetegn og følger identifiserbare mønstre. Narrativer kan ha ulik lengde og form, men felles for narrativer er at de har en struktur, et plott og karakterer (Sandberg, 2018, s. 1). For at en fortelling skal være sammenhengende og gi mening for andre er det nødvendig å strukturere narrativet. Fullstendige narrativer har en begynnelse, midt og slutt (Labov, 1972, s. 362), og fortellingens begynnelse og slutt kan være av stor betydning siden budskapet kan endre seg avhengig av hvor start- og sluttpunktet i fortellingen er (Johannessen mfl., 2018, s. 104). Det er opp til fortelleren å velge hendelsene som utgjør narrativet (Presser, 2009, s. 179). Selektiviteten er pragmatisk i den forstand at vi ikke kan gjengi alt som har hendt oss, men er også kulturell fordi innholdet og måten vi forteller det på avhenger av sosiale konvensjoner og forventninger (Presser, 2009, s. 180). En sentral del av narrativets struktur er plottet, som utgjør handlingsforløpet i fortellingen. Plottet fletter sammen de ulike hendelsene i narrativet til en enhetlig fremstilling (Polkinghorne, 1988, s. 19) og beskriver hvordan en hendelse fører til den neste (Sandberg, 2018, s. 1). Ulike plott gir en fortelling ulike meninger fordi hvordan hendelsene er organisert avgjør hvilken rolle eller funksjon en hendelse spiller i helheten. I alle kulturer finnes flere kjente plott en forteller kan følge. I manifestene fokuserer gjerningspersonene på konflikter mellom ulike grupper i samfunnet, som minner om den romantiske fortellingens fokus på striden mellom det gode og det onde (Frye, 1957, s. 187). Sjanger er én måte å ramme inn og forme hendelsesforløp på, som danner helt ulike plott. Eksempler på sjangre er romanse, tragedie, komedie, ironi og apokalypse (Frye, 1957; Smith, 2005). Til hver sjanger er det knyttet ulike forventninger, og avhengig av fortellingens innhold og stemning er det mulig å identifisere sjangeren (Copeland, 2019b, s. 243). En tragedie vektlegger f.eks. at ting går galt og at handlinger bare gjør vondt verre (Smith, 2005, s. 25), mens romansen er ønskeoppfyllende, optimistisk og idealistisk (Frye, 1957, s. 186; Sandberg, 2018, s. 10; Smith, 2005, s. 26). Avhengig av hvilken sjanger og plott man følger, vil karakterensemblet variere og fremstillingen av dem være ulik.

4. Teoretisk rammeverk

I et narrativ er protagonisten (hovedkarakteren) og antagonisten (motstanderen) de viktigste karakterene, og ofte er fortelleren selv protagonist (Sandberg, 2018, s. 9). Karakterene i en fortelling er ikke alltid spesifikke personer, men kan også være større grupper eller ikke-menneskelige ting (Johannessen mfl., 2018, s. 111). I manifestene deler gjerningspersonene inn og beskriver karakterene på en simpel måte, noe som er typisk for romantiske fortellinger med et ensidig fokus på konflikten. Inndelingen av karakterene baserer seg som regel på om de er for eller imot heltens oppgave, der heltens allierte gjerne beskrives som gode og uskyldige, mens heltens fiender fremstilles som skurker og feige (Frye, 1957, s. 195). En slik simpel måte å dele inn og beskrive karakterer på skaper et skille, som gjør det enkelt for mottakeren av narrativet å forstå hvilke karakterer som er protagonisten og antagonisten (Johannessen mfl., 2018, s. 101).

4.2 Narrativ kriminologi

Forskere har lenge sett verdien av å analysere lovbruyeres fortellinger for å få innblikk i deres sosiale verdener, som Whytes (1943) klassiske studie *Street Corner Society* (se Gubrium og Holstein, 2012). Tradisjonelt har ikke kriminologien vært opptatt av narrative i seg selv, men sett på fortellinger som gjengivelser eller fortolkninger av kriminelle opplevelser (Presser, 2009). Blant dem finner vi nøytraliserings-teknikkene til Sykes og Matza (1957), som beskriver hvordan lovbruyere bruker ulike teknikker for å moralsk rettferdiggjøre sine avvik (Fleetwood mfl., 2019, s. 2). De siste ti årene har rammeverket narrativ kriminologi vokst frem, og denne tilnærmingen verdsetter narrativ som interessante forskningsdata som kan si noe om folk, kulturer og samfunn (Sandberg, 2010, s. 462). Hovedfokuset i narrativ kriminologi er å forstå hvordan narrativer virker dempende eller oppfordrende på kriminelle handlinger (Presser og Sandberg, 2015a, s. 1). Narrativ kriminologi ser bl.a. på hvordan lovbruyere bruker språklige virkemidler for å minimere skyld eller fremstå på en bestemt måte (Presser, 2012) og retter større fokus på gjerningspersonens identitet (Presser og Sandberg, 2015a, s. 6).

Forskere innenfor narrativ kriminologi har studert ulike temaer, som lovbruyeres fortellinger (Presser, 2009), innsattes konstruksjon av identitet (Fleetwood, 2015; Ugelvik, 2015), voldsfortellinger (Brookman mfl., 2011; Lauger, 2014; Sandberg mfl., 2015) og historier om rus og drikking (Tutenges og Sandberg, 2013; Sandberg og Tutenges, 2015). Narrativ kriminologi har vært spesielt opptatt av hvordan narrativer underbygger makt og motstand (Fleetwood mfl., 2019, s. 1). Strukturer og konvensjoner i samfunnet begrenser hvordan vi kan

4. Teoretisk rammeverk

tolke hendelser (Polkinghorne, 1988, s. 3), og bestemmer hvilke fortellinger som er akseptable, gode eller troverdige (Loseke, 2007, s. 673). Dette fører til at ikke alle har like muligheter til å kunne fortelle eller bli hørt, og noen historier har sterkere gjennomslagskraft enn andre (Johannessen mfl., 2018, s. 110). For lovbytere som mangler andre typer ressurser, kan det å fortelle være en måte å ta kontroll over egen livssituasjon på. Med narrativer kan lovbytere skape et moralsk selv (Ugelvik, 2015) og reflektere over tidligere gjerninger (Presser, 2009). Avhengig av hva lovbyteren ønsker å oppnå med narrativet, kan de benytte seg av ulike konvensjoner (Sandberg, 2010). For å vinne sympati fra lyttere, kan f.eks. kvinner i fengsel trekke på konvensjonelle ideer om kjønn og vektlegge sin feminitet (Fleetwood, 2015, s. 61). Å skryte av kriminelle prestasjoner kan på en annen side være en måte å motsette seg forventede fortellinger og roller på, for å uttrykke uavhengighet, maskulinitet eller gatesmarthet (Sandberg, 2010). Narrativer fremstår mer eller mindre overbevisende avhengig av hvem vi er, hvilken posisjon vi har i samfunnet og hvilke fortellinger vi baserer våre egne narrativer på.

Med fortellinger kan lovbytere fremstille seg selv på bestemte måter eller 'overtale' seg selv til å delta i visse aktiviteter. Narrativer kan slik gjøre kriminelle handlinger tilgjengelige og attraktive (Sandberg, 2018, s. 18). Gjennom narrativer begrunner gjerningspersonene volden og fremstiller seg selv i et ønsket lys som samsvarer med deres tidligere erfaringer og identitet. Slik kan de gjøre voldshandlingen til et mulig handlingsalternativ som ikke strider imot deres verdens- og selvforståelse. Narrativene kan derfor ha vært nødvendige for at de begikk terrorangrepene (Sandberg, 2013, s. 80), og gjennom manifestene kan de også oppfordre andre til å begå vold. Ved å bruke tilnærmingen narrativ kriminologi kan vi utforske hvordan gjerningspersonene forsto seg selv og volden de skulle utøve.

4.3 Ulike typer narrativ

Mye av den empiriske forskningen innenfor narrativ kriminologi har samlet inn og analysert lovbyteres egne fortellinger. Disse fortellingene er i stor grad knyttet til spesifikke hendelser, og er lovbyternes redegjørelser av tidligere opplevelser (Sandberg, 2016, s. 154-5; se Presser og Sandberg, 2015b for eksempler på empiriske studier). Men det finnes ulike typer narrativer, og i sin studie av fengslede narkotikalangere identifiserer Sandberg (2016) tre narrativtyper: livshistorier, fortellinger om spesifikke hendelser og troper. I livshistorier forteller lovbyteren om seg selv og livet sitt, og uttrykker bl.a. identitet. Troper er ord eller uttrykk som henter til andre historier, og kan være uttrykk for hvilke fortellinger som er utbredt og sirkulerer i en gitt

4. Teoretisk rammeverk

kultur. I denne avhandlingen bruker vi derimot begrepene masternarrativ og personlig narrativ for å analysere fortellingene i manifestene, og vi utdyper disse narrativtypene under.

4.3.1 Masternarrativ

Som historiefortellere er vi påvirket av fortellingene som er utbredt i samfunnet, kulturen og miljøet vi er en del av. Disse fortellingene kan kalles masternarrativer, og vi bruker dem til å tolke hendelser og opplevelser (Corman, 2016). Masternarrativer har også blitt beskrevet med andre begreper, som kulturelle narrativer og formelhistorier (Loseke, 2007, s. 664), og vi ser disse konseptene som synonymt med masternarrativer (Raitanen mfl., 2019, 98-9).

Masternarrativer er fortellinger som presenterer en forenklet versjon av virkeligheten (Raitanen mfl., 2019, s. 98). Fortellingen har et typisk plott, gjenkjennelige karakterer og en forventet moral (Loseke, 2007, s. 664), som er forståelig for et bredt publikum (Loseke, 2012, s. 253). De er som regel dominante og aksepterte fortellinger, og de har innvirkning på formen og innholdet i narrative vi konstruerer (Raitanen mfl., 2019, s. 99). Masternarrativer er, eller prøver å bli, det utbredte verdensbildet (Raitanen mfl., 2019, s. 99). Fortellingene som sirkulerer i en kultur og som kan sies å være masternarrativer vil likevel konstant skapes, fornyes, utfordres og avvises (Loseke, 2007, s. 644). Hvilke masternarrativer som er kjent for individet avhenger av hvilke kulturer man er en del av, men masternarrativene i en gitt kultur vil være godt kjent for dem som er en del av kulturen. På samme måte som troper (Sandberg, 2016), er masternarrativer såpass velkjente fortellinger, at enkelte ord eller uttrykk kan være nok for å formidle fortellingen (Corman, 2016, s. 13). Ved å fortelle en historie som er basert på en delt forståelse om hva handlingen betyr, kan fortelleren unngå å utdype sine handlinger (Brookman mfl., 2011, s. 399).

Konseptet masternarrativ kan også knyttes til sjanger, da sjangre er basert på utbredte forventninger om hva en fortelling skal inneholde. Sjangre danner kollektive forståelser av verden og hjelper individer med å forstå hvilken mening som kommuniseres (Smith, 2005, s. 23 og 27). Derfor har både hvilken historie man forteller, men også på hvilken måte man forteller historien stor betydning. Man kan ramme samme fortelling inn i ulike sjangre, og slik sende et signal til publikum om hva slags type historie man forteller. Eksempelvis har Smith (2005) analysert politiske taler som er ment å legitimere krig. Han viser at det er nødvendig å fortelle historien i en passende sjanger for å kunne legitimere krig effektivt og dermed oppnå narrativets formål. Både den romantiske og apokalyptiske sjangeren deler karakterer inn i det

4. Teoretisk rammeverk

gode og det onde, men den romantiske sjangerens optimistiske tone er ikke egnet til å legitimere krig fordi fortellingen signaliserer at andre løsninger enn vold er mulige (Smith, 2005, s. 26-7). Lignende historier kan altså ha ulik effekt etter hvilken sjanger den fortelles i, og det viktig at fortellingen passer konteksten den blir fortalt i (Brookman mfl., 2011, s. 399) – ellers vil narrativet mislykkes i å overbevise publikum.

Masternarrativer gir forklaringer på virkeligheten, samtidig som de har innflytelse på hvordan vi tolker erfaringer (Raitanen mfl., 2019, s. 99). Fordi fortellingene er utbredte i samfunnet, fungerer de som maler for historiene vi forteller om oss selv og hvordan vi definerer opplevelser (Loseke, 2001, s. 107). I støttegrupper for kvinner er det f.eks. en forventning om at kvinner forteller en historie om ‘den mishandlende ektemannen’ som kontrollerer ‘den mishandlede kona’ (Loseke, 2001, s. 114). Slike forventninger kan være problematiske fordi våre opplevelser ikke alltid passer inn i forhåndsdefinerte kategorier, men på en annen side kan de hjelpe kvinnene med å oppfatte sin identitet som offer og forstå handlingen de har blitt utsatt for som mishandling (Loseke, 2001, s. 120 og 124).

Masternarrativer er viktige for individet, ikke bare fordi de påvirker vårt verdensbilde, men også fordi de preger våre personlige narrativer og dermed vårt selvbylde og identitet (Raitanen, 2019, s. 99). Gjennom masternarrativer kan vi skape en slags følelse av tilhørighet ved å koble våre personlige opplevelser til en felles forståelse, større gruppe eller kultur (Brookman mfl., 2011, s. 398). Hvilke masternarrativer gjerningspersonene gjenforteller i manifestene kan på den ene siden være uttrykk for kulturen eller miljøet de var en del av. På den andre siden kan masternarrativet de forfekter ha vært viktig for hvordan de forsto seg selv og kan ha bidratt til å motivere dem til å handle. Masternarrativer er tett knyttet til våre personlige narrativer, og vi vil her redegjøre for hva personlige narrativer innebærer.

4.3.2 Personlig narrativ

Mennesker er ikke bare mottakere av narrative som finnes rundt seg, men produserer også personlige narrativer basert på sine egne erfaringer, opplevelser og liv. Individer gjenforteller ikke bare masternarrativer som sine egne, men bruker masternarrativer som en ressurs når de konstruerer sine personlige narrativer (Loseke, 2007, s. 673). Personlige narrativer er relatert til konseptet om livshistorier (Presser, 2009, s. 179), og i narrativ kriminologi ser man identitet som konstruert gjennom å fortelle historier (Presser og Sandberg, 2015a, s. 2). Å fortelle ‘hele historien’ om livet sitt kan f.eks. være en måte for lovbrøytene å vise hvem de ‘virkelig er’ på og

4. Teoretisk rammeverk

konstruere en identitet som er mindre moralsk gal enn stempelet 'lovbryter' (Presser, 2009, s. 179). I vårt prosjekt er ikke gjerningspersonenes livshistorier gjenstand for analyse, men ideen om at personlige narrativer er viktige for identitet og selvbylde er sentral. Denne ideen er utgangspunktet for perspektivet om at narrativer påvirker handling, i den forstand at mennesker tar valg basert på identiteten og selvbildet man konstruerer gjennom protagonisten i historien man forteller (Presser, 2009, s. 184). Med personlige narrativer forsøker individer å skape en følelse av sammenheng som erfaringer alene mangler (Presser, 2009, s. 180), og danne en meningsfull helhet ut av ulike opplevelser (Loseke, 2007, s. 672). Våre erfaringer påvirker altså hvilke personlige narrativer vi forteller, men narrative former også vår erfaring. Personlige narrativer endrer seg ettersom vår erfaring endrer seg, og narrative vi forteller avhenger av situasjonen og hensikten med å fortelle (Presser og Sandberg, 2015a, s. 3). Sistnevnte innebærer at personlige narrativer er fremføringer, der fortelleren skaper et narrativ som passer forventningene publikumet har (Lauger, 2014, s. 185-6).

Manifestene vi har analysert er knyttet til voldelige handlinger og gjerningspersonene er enslige aktører. Vold kan skape spenning i en fortelling, og som en hendelse utenom det vanlige er vold alltid verdt å fortelle om (Sandberg mfl., 2015, s. 1168). De narrative mulighetene som kommer fra å begå vold kan motivere individer til å delta i slagsmål (Jackson-Jacobs, 2004), og narrative kriminologiske analyser av voldshistorier har sett på hvordan vold kan være uttrykk for en gatekultur og maskulinitet (Brookman mfl., 2011; Lauger, 2014). For terrorister (og enslige aktører) kan det å danne et narrativ bidra til å rasjonalisere handlingen de skal begå og skape en følelse av moralsk forpliktelse til saken (Copeland, 2019b, s. 238). De kan f.eks. fortelle en apokalyptisk historie om onde krefter som utsetter folket deres for urettferdighet, og konstruere seg selv som en modig soldat som står opp mot uretten. Ved å distansere seg fra motstanderen og ikke behandle dem som individer kan terrorister hevde at deres skadelige handlinger ikke er personlige (Presser, 2012, s. 16). Gjennom narrativer kan også gjerningspersonene fremheve de tiltrekkende og attraktive sidene ved rollen som terrorist. I motsetning til det hverdagslige lever terrorister et annerledes liv, som oppfyller ønsker om spenning, ære og mening i livet (Cottee og Hayward, 2011, s. 965-6).

Masternarrativer og personlige narrativer har ulike funksjoner, og det er mulig å identifisere forskjeller mellom narrativtypene. Hensikten med masternarrativer er å appellere til et bredere publikum, og derfor er de ofte enkle fremstillinger med gjenkjennelige karakterer (Loseke, 2007, s. 674). Men mennesker opplever ikke seg selv som endimensjonale karakterer (Loseke,

4. Teoretisk rammeverk

2007, s. 674), og i personlige narrativer har fortelleren mulighet til å uttrykke hvem de er eller ønsker å være (Sandberg, 2018, s. 16). I lovbruyeres narrativer er det en forutsetning om at protagonisten har gjort noe galt, men narrativets fleksibilitet gjør det mulig for fortelleren å fremstille seg selv i et ønsket lys. Hensikten med narrativet kan være å fremstå mer moralsk enn sitt tidligere jeg (Presser, 2009), eller fortelleren kan påta seg en rolle som vekker sympati hos leseren. Hvis fortelleren f.eks. fremstiller seg som en tragisk helt vil narrativet utelukkende være rettet mot protagonistens tragedie der forbrytelsen sees som noe uunngåelig (Canter mfl., 2019, s. 357). Hvilken rolle man tar på seg kan være avgjørende for fremtidige handlingsmuligheter, og for lovbruyere kan det være behov for å ta på seg rollen som en forandret person før de klarer å forlate et kriminelt liv (Maruna, 2001). I manifestene er det interessant å se hvordan gjerningspersonene har fremstilt seg selv, da det kan ha vært nødvendig for dem å ta på seg en bestemt rolle for å kunne begå terrorhandlingen.

Skillet mellom master- og personlige narrativer kan sees i lys av samfunnsvitenskapens klassiske skille mellom struktur og selvstendighet (*agency*). På den ene siden påvirker de utbredte fortellingene i samfunnet hvilke narrativer individer *kan* fortelle om seg selv og hvilke fortellinger som er akseptable, gode eller troverdige (Loseke, 2007, s. 673). På den andre siden konstruerer fortelleren sin egen historie der de organiserer og gir mening til opplevelser (Polkinghorne, 1988, s. 1). Sammen danner master- og personlige narrativer utgangspunkt for narrativ rasjonalitet, som betyr at individer handler på en måte som gir mening ut ifra det master- og personlige narrativet de identifiserer seg med (Corman, 2016). Å se på hvilke master- og personlige narrativer gjerningspersonene formidler i manifestene kan derfor belyse hvordan de rasjonaliserte volden de begikk.

4.4 Nøytraliseringsteknikkene

I prosjektet supplerer vi den narrative teorien med teorien om nøytraliseringsteknikkene for å bedre forstå hvordan gjerningspersonene rasjonaliserte volden i manifestene. Nøytraliseringsteknikkene tar utgangspunkt i at lovbruyere er klar over hvilke handlinger som er moralske og ikke. Mye tyder på at de føler skam eller får skyldfølelse når de begår avvik, og flere følger et sett av moralske normer for hvem som er akseptable å begå kriminalitet mot (Sykes og Matza, 1957, s. 163). For å overkomme denne skyldfølelsen må lovbruyeren rettferdiggjøre og rasjonalisere sine handlinger. Rasjonaliseringene er basert på argumenter lovbruyeren selv mener er legitime, men som ikke er anerkjent av rettssystemet eller samfunnet

4. Teoretisk rammeverk

(Sykes og Matza, 1957, s. 164). Rasjonaliseringene kan deles inn i rettferdiggjørelser og unnskyldninger. Rettferdiggjørelser innebærer at lovbrøyteren påtar seg ansvaret, men mener handlingen ikke er gal. Når de unnskylder handlingen mener de at handlingen er gal, men fraskriver seg ansvaret (Scott og Lyman, 1968, s. 47). Sykes og Matza (1957) uttrykker dette i de fem nøytraliseringsteknikkene: å benekte ansvar, å benekte skade, å benekte offer, fordømme fordømmere og appellere til høyere verdier.

Benektelse av ansvar innebærer at lovbrøyteren rammer inn handlingen som en type ulykke, eller en hendelse som er ute av deres kontroll. Lovbrøyteren kan peke på et dårlig miljø, et dårlig hjem eller andre negative forhold, og dermed beskrive seg som hjelpeløs og uten ansvar (Sykes og Matza, 1957, s. 165). Å *benekte skade* innebærer at lovbrøyteren argumenterer for at handlingen ikke har hatt negative konsekvenser for offeret selv om den er lovstridig, og kan hevde at det de gjorde ikke var umoralsk (Sykes og Matza, 1957, s. 165-6). I noen tilfeller vil lovbrøyteren innrømme skaden, men mene at handlingen er en rettmessig hevn eller straff. Slik kan lovbrøyteren *benekte offer*, og i ekstreme tilfeller oppfatter lovbrøyteren i stedet offeret som en person som fortjener skaden (Sykes og Matza, 1957, s. 166). Når lovbrøyteren *fordømmer sine fordømmere*, skifter de fokuset bort fra egne avvik til de som fordømmer deres handlinger. Lovbrøyteren kan påstå at de som fordømmer har skjulte motiver eller en personlig agenda bak fordømmelsen. Sannheten er ikke viktig, og ved å angripe andre kan lovbruddet enklere nedtones (Sykes og Matza, 1957, s. 166-7). Til slutt kan lovbrøyteren *appellere til høyere verdier*. Her ofrer lovbrøyteren samfunnets normer til fordel for andre verdier som de oppfatter som viktigere. Dette kan være lojalitet til venner, familie og andre nære. Samfunnets normer blir ikke avvist, men lovbrøyteren står overfor et dilemma, og har vært nødt til å prioritere de høyere verdiene fremfor samfunnets normer (Sykes og Matza, 1957, s. 167).

Nøytraliseringsteknikkene kan benyttes etter et lovbrudd for å lette på skyldfølelsen, men de kan også benyttes før for å gjøre lovbruddet til et mulig handlingsalternativ (Sykes og Matza, 1957, s. 165). Nøytraliseringsteknikkene har som regel blitt benyttet for å analysere rasjonaliseringene til individer som allerede har begått lovbrudd. Derfor har det vært vanskelig å vite sikkert om de samme rasjonaliseringene også var til stede før gjerningen. Med manifesten som data unngår vi det klassiske dilemmaet om rasjonaliseringen kommer før eller etter handlingen (Sandberg, 2013, s. 70), da gjerningspersonene gir detaljerte beskrivelser og viser sin intensjon om å begå et voldelig angrep før handlingen. Teknikkene alene er ikke nok til å

4. Teoretisk rammeverk

kunne forårsake et lovbrudd, men kan spille en stor rolle i å redusere effektene av sosiale og moralske normer (Sykes og Matza, 1957, s. 167).

5. Metode og data

Prosjektet vårt er en narrativ analyse av manifestere skrevet av enslige aktører i forkant av terrorhandlingen de begikk. Prosjektet er basert på sekundærdata (Halvorsen, 2008, s. 114), som vil si at vi samlet inn data som allerede eksisterte og var tilgjengelig. Vi ser manifestene som interessante data siden gjerningspersonene her uttrykker sine verdenssyn og forklarer volden de skulle begå. Vi visste altså på forhånd hva slags data vi ønsket å analysere, og hadde en casebasert tilnærming for å velge manifestene (Creswell og Poth, 2018, s. 96). I vårt tilfelle er casene terrorangrep begått av enslige aktører, mens datamaterialet utgjør manifestet knyttet til hver terrorhandling.

I metodekapitlet går vi først igjennom hvordan vi valgte casene og hvordan vi samlet inn manifestene. Siden kriminologiske narrative analyser hovedsakelig har blitt utført på muntlige narrativer, tar vi opp særtrekk ved å analysere skriftlige narrativer. Deretter redegjør vi for omfanget av datamaterialet vårt og beskriver manifestene. Etterpå redegjør vi for analyseprosessen, før vi avslutter med å vurdere studiens kvalitet. Det er vanlig å inkludere en del om etikk i metodekapitlet, men siden vi foretok flere etiske refleksjoner knyttet til å analysere ekstreme datamaterialer, har vi valgt å ha et eget kapittel om etikk.

5.1 Utvalg av case

Det finnes flere tilfeller der enslige aktører har begått terror eller vold, og valg av case var sentralt for prosjektet vårt fordi det avgjorde hvilke manifestere vi skulle samle inn og analysere. En kriteriebasert utvelging av case er lurt for å sikre kvaliteten på utvalget (Creswell og Poth, 2018, s. 159). Derfor satte vi opp utvalgsriterier da vi skulle finne case, for å sørge for at terrorhandlingene vi valgte var relevante for formålet og forskningsspørsmålet vårt. Kriteriene vi satte opp for casene var:

1. Voldshandlingen var et massedrap der gjerningspersonen handlet alene.
2. Gjerningspersonen publiserte et manifest i forkant av voldshandlingen.
3. Voldshandlingen og manifestet reflekterte gjerningspersonens høyreekstremer motiv.

I kriteriene valgte vi å bruke begrepet massedrap, som vil si en hendelse der fire eller flere drap begås som én enkelt hendelse (FBI, 2008). Slik kunne vi inkludere hendelser som ikke har blitt klassifisert som terror. Vi ser likevel på våre case som terrorangrep, og omtaler derfor

5. Metode og data

voldshandlingene som terror. Utvalg av case foregikk i flere runder. I første omgang laget vi vår egen oversikt over massedrapshendelser som kunne passe kriteriene. Hendelsene fant vi først og fremst gjennom systematiske søk på Google med søkeord som 'mass shooting manifesto'. I denne fasen utelukket vi noen voldshendelser som kunne passet, men som ikke oppfylte kriteriet om at handlingen var et massedrap.

I neste steg fjernet vi case der manifestet ikke var tilgjengelig på nett. Å eliminere case der dataene ikke er tilgjengelig kalles utvelging av lettvinde case, og kan i noen tilfeller være problematisk da man kan få et skjevt utvalg (Myklebust, 2002, s. 430). I vårt prosjekt var manifestenes tilgjengelighet en fordel fordi vi hadde begrenset tid og ressurser. Vi er også interessert i hvordan manifeste kan inspirere andre, så å studere tilgjengelige manifeste er hensiktsmessig fordi disse manifestene når et bredere publikum. Utvelgingen av lettvinde case var derfor ikke et problem for utvalget.

Størrelsen på narrative studier kan være stor eller liten (Creswell og Poth, 2018, s. 159). Med kriteriene våre og elimineringen av utilgjengelige manifeste, sto vi igjen med et utvalg på fire case: terrorangrepene 22. juli, kirke drapene i Charleston, moskéangrepet i Christchurch og masseskytingen i El Paso. Casene oppfylte kriteriene våre, og samtidig varierte de på noen dimensjoner: Stedet for massedrapet var forskjellig, og gjerningspersonene var motivert av hat rettet mot ulike grupper. Med varierte case så vi gode muligheter for å sammenligne manifestene, og utforske ulike type fortellinger innenfor det større narrative til høyreekstreme terrorister.

5.2 Datainnsamling

Datamaterialet vårt er de fire manifestene som er knyttet til casene vi valgte ut. Datainnsamlingen foregikk på internett gjennom søkemotoren Google. En av tankene bak prosjektet var nettopp å fokusere på manifeste som var enkle å finne på nett for enhver som ønsker det. Datainnsamlingen ble dermed bevisst utført med enkle søk, som manifestets tittel og gjerningspersonens navn. Vi oppsøkte altså ikke spesifikke forum eller nettsteder for å finne dem. For i større grad å sikre at vi samlet inn gjerningspersonenes originale manifeste forsøkte vi å finne pdf-filer av manifestene da det er vanskeligere å redigere pdf-filer enn å redigere et word-dokument.

5. Metode og data

Manifestet *2083: A European Declaration of Independence* var lett tilgjengelig og enkel å laste ned. En pdf-utgave av hele manifestet på 1515 sider var noe av det første som dukket opp da vi søkte etter det. Vi fant også et elektronisk leksikon som lenket til mulige nedlastningssider for manifestet.

Manifestet *The Last Rhodesian* var noe mer krevende å finne. *The Last Rhodesian* er ikke tittelen på manifestet, men navnet på gjerningspersonens nettside. Da nettsiden inneholdt både bilder og tekst, fant vi mange av bildene mens tekstene til gjerningspersonen var vanskeligere å finne. Vi fant til slutt en nyhetskanal som lenket til manifestet i pdf-format.

Manifestet *The Great Replacement* var heller ikke like lett tilgjengelig, muligens på grunn av forbudet som eksisterer mot manifestet på New Zealand. Vi hadde tidligere under planleggingen av prosjektet sjekket at manifestet lå ute på nett, men det var ikke lenger tilgjengelig på samme nettside. Likevel tok det ikke lang tid før vi fant en ny nedlastningslink til manifestet da vi sjekket resultatene i Google bilder.

Manifestet *The Inconvenient Truth* er ikke like kjent som manifestene nevnt over. Likevel var det mulig å finne det som en pdf-fil gjennom noen søk, der det hadde blitt lastet opp med hensikten om å informere og advare mot gjerningspersonens tankegang.

Fordi vi fant dataene våre på nett var det viktig for oss å forsikre oss om at vi hadde funnet de riktige manifestene. Innholdet i *2083: A European Declaration of Independence* og *The Great Replacement* var vi allerede kjent med fra før, både fordi vi hadde lest artikler om dem og fordi vi hadde vært borti dem da vi planla prosjektet. Vi var derfor sikre på at vi hadde funnet de riktige manifestene. Det var spesielt viktig å undersøke om manifestene *The Last Rhodesian* og *The Inconvenient Truth* var de originale tekstene, da det var tegn på at pdf-filene var laget av tredjepersoner og inneholdt en kort introduksjon eller tittel som ikke kunne vært skrevet av gjerningspersonene selv. Vi sammenlignet derfor tekstene opp mot nyhetsartikler som inneholdt utdrag fra manifestene. Etter å ha sett på ulike nyhetsartikler, kom vi frem til at begge stemte overens med det som var allment kjent som manifestene deres. I tilfellet med *The Last Rhodesian* fant vi også en artikkel fra en kjent nyhetskanal som gjenga manifestet i sin helhet. Vi konkluderte med at vi hadde funnet gjerningspersonenes originale manifest, og avsluttet datainnsamlingen.

5.3 Skriftlige narrativer som datamateriale

For narrativ kriminologi er det liten forskjell om man behandler skriftlige eller muntlige narrativer fordi man fortsatt leter etter de samme elementene: plott, karakterer, osv. (Fleetwood, mfl., 2019, s. 8). Noe av analyseprosessen vil også ligne, da man gjerne transkriberer intervjuer før man analyserer dem og dermed jobber med skriftlige data (Fleetwood mfl., 2019, s. 8). En av de store forskjellene er at i motsetning til intervjudata vil ferdige tekster være upåvirket av forskeren (Zhang og Dong, 2019, s. 431). De kan være skrevet over en lengre periode, som gir forfatteren mulighet til å reflektere og redigere teksten. Ikke minst kan de ha fått hjelp til å skrive av andre personer (Copeland, 2019a, s. 132). Denne typen data er som regel skrevet for et generelt, offentlig publikum (Zhang og Dong, 2019, s. 431), og man må derfor ta hensyn til at personlige stemmer kan variere etter hvilken offentlig arena man snakker i (Katriel, 2012, s. 287). I tillegg har skriftlige data fordelen av at de ofte er lettere tilgjengelige, og er gode sosiologiske data i et samfunn der vi i større grad møter på tekster gjennom internett og sosiale medier (Fleetwood mfl., 2019, s. 8).

På grunn av de unike elementene ved skriftlige narrativer, kan de også gi andre former for informasjon enn muntlige. I en intervjusituasjon vil man ha fordelen av at man kan se informantens ansiktsuttrykk og gester. Stemmebruken, som hvor raskt de prater, dramatiske pauser og omformuleringer kan berike datamaterialet. Slik informasjon er ikke tilgjengelig i skriftlige narrativer. Skriftlige narrativer inneholder derimot informasjon som *paratekst*. Paratekst er alt som ikke er en del av hovedteksten (Paratekst, 2019), og tittel, forside, illustrasjoner og introduksjoner er eksempler på paratekster. De kan spille en viktig rolle i å veilede leseren om hvordan teksten skal leses (Copeland, 2019a, s. 137), og ha en innflytelse på hvordan leseren forstår narrativet (Copeland, 2019b, s. 241-2). Slike tekster kan analyseres sammen med hovedteksten og supplere vår forståelse av forfatterens narrativ. Forsider og titler er ofte leserens første møte med en tekst og sier noe om tekstens innhold, samtidig som den svarer på leserens forventninger om hvordan tekster 'skal se ut' (Copeland, 2019a, s. 138-9). Forsiden er dermed mer enn bare en simpel illustrasjon. Historiefortelling og selvframstilling går utover språk, og det visuelle kan være sterke hjelpemidler i et narrativ (Copes mfl., 2019, s. 177). Manifeste kan dermed inneholde ulike former for uttrykk som til sammen skaper et helhetlig narrativ.

5.4 Omfang og beskrivelser av datamaterialet

Manifestene er av ulik lengde, der de korteste er på fem sider og det lengste på hele 1515 sider. Det var ikke noe problem å analysere hele de korte manifestene, *The Inconvenient Truth* og *The Last Rhodesian*, i prosjektet. *The Great Replacement* er på 74 sider, men vi valgte å ta med hele manifestet fordi skriftstørrelsen er stor og alle sidene er ikke fylt ut. Lengden på *2083: A European Declaration of Independence* ga oss derimot utfordringer. Å utføre en kvalitativ koding av det 1515 sider lange manifestet ville vært umulig gitt prosjektets størrelse. Derfor valgte vi å gjøre et utvalg fra manifestet som vi nærleste og kodet. For å kunne velge ut det som var relevant for vårt prosjekt, foretok vi en rask gjennomgang av manifestet med fokus på overskriftene for å få en viss oversikt over innholdet. Slik kunne vi luke ut delene gjerningspersonen hadde kreditert og hentet fra andre. Vi gjensto likevel med veldig mye tekst og forsøkte å plukke ut deler som var mest relevante. Vi så spesielt etter deler der gjerningspersonen beskriver seg selv og utgruppen, eller deler som tydelig har inspirert andre i utvalget – som *The Great Replacement*. Vi endte opp med et utvalg som tilsvarer 47 sider. Utvalget består av introduksjonen, da det er potensielle leseres første møte med manifestet og reflekterer temaer gjerningspersonen må ha ansett som viktige. Vi hentet også to kapitler fra 'bok 2' der gjerningspersonen beskriver utgrupper, og fra 'bok 3' valgte vi utdrag fra intervju- og loggdelen som er gjerningspersonens mest personlige beretninger.

Alle manifestene i utvalget er skrevet på engelsk, og tre av gjerningspersonene kommer fra engelskspråklige land. I analysen gjengir vi sitater på engelsk fordi vi på denne måten får frem hvordan gjerningspersonene selv uttrykker seg. Der det ikke var nødvendig å gjengi tekst i gjerningspersonens egne ord, har vi oversatt enkelte ord, uttrykk eller setninger til norsk for leservennlighet. Når vi siterer fra manifestene i analysen viser vi til hvilket manifest det er hentet fra, men oppgir ikke sidetall da det ikke finnes i de originale dokumentene. I resten av avhandlingen forkorter vi titlene til *2083*, *Rhodesian*, *Replacement* og *Truth*. Vi gjengir fortsatt hele tittelen der det er hensiktsmessig. Manifestene er preget av gjerningspersonen som har skrevet det, så under gir vi en beskrivelse av manifestene for å danne et bilde av hvordan hvert manifest fremstår. I beskrivelsene har vi inkludert de relevante paratekstene gjerningspersonene bruker for å ta hensyn til de unike sidene ved datamaterialet vårt. Vi tar opp manifestenes forside, tittel og struktur. Forsiden og tittelen hinter til innholdet i en tekst, mens strukturen er viktig for at teksten skal være forståelig for leseren.

5. Metode og data

Figur 2 Oversikt over omfanget av datamaterialet

Manifest	Antall ord	Antall sider
<i>2083: A European Declaration of Independence (2083)</i>	772 643 (24 149 i utvalget)	1 515 (47 i utvalget)
<i>The Last Rhodesian (Rhodesian)</i>	2 444	5
<i>The Great Replacement (Replacement)</i>	16 567	74
<i>The Inconvenient Truth (Truth)</i>	2 361	5

5.4.1 2083: A European Declaration of Independence

Selv kaller gjerningspersonen manifestet for et ‘kompendium’. At han omtaler manifestet på denne måten sier noe om at han ønsket å fremstille teksten som et slags oppslagsverk for ‘den europeiske motstandsbevegelsen’. I manifestet har han gjengitt artikler skrevet av andre, noe som styrker inntrykket av å være et ‘kompendium’.

Forsiden til 2083 består av en hvit side med et bilde av et rødt mantuansk kors. Her finner vi tittelen, en latinsk tekst og forfatterens navn signert med sted og årstall. Forsiden er simpel, og gir et inntrykk av at gjerningspersonen ønsker å fremstå profesjonell og seriøs. Det røde korset mot den hvite bakgrunnen er en referanse til tempelridderordenen, og den latinske teksten betyr ‘tempelridderordenens nye hær’. Den latinske teksten fungerer sammen med illustrasjonen, og speiler gjerningspersonens ønske om å fremstå som om han er del av en organisasjon. At teksten er på latin kan gjøre det vanskeligere for lesere å forstå hva det refererer til, men det kan være et virkemiddel for å virke mer eksklusiv og historisk. Navnet gjerningspersonen bruker på forsiden er et pseudonym, men det er ikke mulig å vite ut ifra forsiden. Forsiden inneholder informasjon som er vanlig å ha på en forside, og følger normene for hva en leser forventer å se.

5. Metode og data

At han velger å signere med både sted og årstall styrker ideen om at det er en politisk tekst, da politikk er avhengig av tid og sted for å være relevant.

Tittelen, ‘2083: A European Declaration of Independence’, minner også om et politisk skrift. Gjerningspersonen hentet undertittelen ‘A European Declaration of Independence’ fra en artikkel av Fjordman, som var en av hans største inspirasjonskilder (Gardell, 2014, s. 131). Sammen med forsideillustrasjonen trekker gjerningspersonen historiske linjer med tittelen. Ofte forbindes tempelriddere med korstogene, og med undertittelen er det mulig å resonnerer seg frem til at manifestet vil ta opp forholdet mellom kristne og muslimer. Gjerningspersonen forklarer selv tittelen ‘2083’ i manifestet og bekrefter denne sammenhengen. Ifølge gjerningspersonen er 2083 året da Europa skal frigjøres fra islamsk innflytelse og vinne over muslimene akkurat 400 år etter slaget ved Wien, et slag som markerte slutten på det ottomanske herredømmet i Øst-Europa (Siege of Vienna, 2020). Gjerningspersonen ser dermed for seg en fremtid der en slik hendelse skal gjentas. Sammen reflekterer tittelen og forsiden gjerningspersonens hovedfokus og verdenssyn, og forteller allerede biter av narrativet.

2083 har en innholdsfortegnelse som viser strukturen. Manifestet er delt inn i tre bøker, og kapitlene er nummerert. Slike nummereringer viser innholdet på en oversiktlig måte, noe som har vært mye brukt i manifeste (Perloff, 1984, s. 78). Samtidig er det et nødvendig virkemiddel for et så langt dokument som *2083*, da teksten ellers kan virke overveldende for leseren. Oppsettet kan formidle en form for profesjonalitet, og gi leseren inntrykk av at teksten formidler et viktig budskap. Et av kapitlene er strukturert som et intervju der gjerningspersonen stiller spørsmål til seg selv. Det er en måte å dramatisere budskapet på, som også er typisk for manifeste (Yanoshevsky, 2009, s. 266).

5.4.2 The Last Rhodesian

Manifestet har verken en forside eller offisiell tittel, og ‘The Last Rhodesian’ er navnet på gjerningspersonens nettside der han la ut manifestet. Vi antar at en leser originalt ville sett nettstedets navn før de leste teksten, og vi forklarer derfor hva ‘The Last Rhodesian’ betyr. Navnet er en referanse til Rhodesia som er dagens Zimbabwe, en tidligere britisk koloni der de koloniale myndighetene erklærte seg uavhengige for å beholde makten (Ismay, 2018). Det førte til et rasistisk regime uten politiske rettigheter for den svarte befolkningen (Hergum og Sæbø, 2020). Ved å kalle nettstedet for ‘The Last Rhodesian’, uttrykker gjerningspersonen pro-rhodesiske sentimenter og støtte for et hvitt regime som undertrykker svarte. Det kan samtidig

5. Metode og data

være en referanse til gjerningspersonen selv, fremstilt som ‘den siste rhodesier’ som kjemper for et hvitt rike.

Selv om manifestet er en kort tekst, består teksten av flere underoverskrifter. Underoverskriftene tar opp ulike grupper i samfunnet, som «*Blacks*» og «*Jews*», og fremstår nesten som en liste over gjerningspersonens synspunkter. Underoverskriftene gir manifestet en struktur som gjør innholdet mer oversiktlig for leseren og for gjerningspersonen selv. Språket i manifestet er muntlig, og manifestet gir inntrykk av å være en personlig tekst. Slik kan teksten minne om andre tekster på blogger og hjemmesider. Teksten har ikke en tittel, men navnet på nettsiden kan oppfylle samme funksjon og henter til at manifestet handler om forholdet mellom hvite og svarte.

5.4.3 *The Great Replacement*

Forsiden til manifestet består av tittelen og et bilde. Øverst på forsiden står tittelen, ‘The Great Replacement’, i stor skrift. Bildet viser en sirkel delt inn i åtte deler, der hver del består av en illustrasjon og et tilhørende begrep: «*worker’s rights*», «*anti-imperialism*», «*environmentalism*», «*responsible markets*», «*addiction-free community*», «*law & order*», «*ethnic autonomy*» og «*protection of heritage & culture*». I midten av sirkelen er det nynazistiske symbolet ‘black sun’. Over og under bildet er setningene «*Towards a new society*» og «*We march ever forwards*». Bruken av ‘black sun’-symbolet kan være et uttrykk for at gjerningspersonen var påvirket av chan-kulturen han var en del av, siden symbolet er mye delt på chan-sider (Crawford mfl., 2020, s. 37). Symbolet signaliserer høyreekstreme ideer, og bildet illustrerer verdier som er viktig for gjerningspersonen. Med bildet viser gjerningspersonen tydelig at teksten har et politisk budskap. Det står ingen forfatternavn, og illustrasjonen er avkuttet vertikalt på hver side. Disse elementene gir inntrykk av at det ikke er en profesjonelt publisert tekst, men tilstedeværelsen av en forside viser at gjerningspersonen likevel forsøker å følge visse regler for hva en leser forventer.

Tittelen ‘The Great Replacement’ kommer fra Renaud Camus’ bok *Le Grand Remplacement*. Siden boka er på fransk er det ikke sikkert at gjerningspersonen har kjennskap til selve boka, og han har sannsynligvis kommet i kontakt med konseptet på nettet (Macklin, 2019, s. 21). Boka dannet grunnlaget for en høyreekstrem konspirasjonsteori og uttrykket er kjent i høyreekstreme miljøer (Domingo, 2020). Med kombinasjonen av tittelen og bildet formidler

5. Metode og data

forsiden i sin helhet gjerningspersonens høyreekstreme verdensbilde. Slik sier tittelen og forsiden mye om manifestets innhold.

Manifestet består av flere deler som gir teksten en struktur. Det starter med en introduksjon, og deretter en intervjudel som kan ha vært inspirert av manifestet 2083. Resten av manifestet består i hovedsak av fete overskrifter, tekst og et oppsummerende budskap i store bokstaver. Denne utformingen gir teksten et teatralisk og voldsomt preg, som er et kjent virkemiddel i manifeste (Yanoshevsky, 2009, s. 266). Strukturen i *Replacement* er ikke spesielt oversiktlig, og gjerningspersonen ser ut til å ha valgt å ofre en ryddig fremstilling til fordel for en utforming som kan fange leserens oppmerksomhet. Teksten er f.eks. delt inn i 'seksjoner', men hopper fra seksjon to til fire. Teksten kan minne om et kampskrift, noe som kan ha vært et forsøk på å oppmuntre lesere til å dele hans syn og bli med i 'kampen'. Det mer voldsomme preget i dette manifestet kan være gjerningspersonens forsøk på å tiltrekke seg oppmerksomhet.

5.4.4 *The Inconvenient Truth*

Manifestet har en tittel, men ingen forside. Tittelen, 'The Inconvenient Truth', er en referanse til den velkjente dokumentaren *An Inconvenient Truth*, der Al Gore snakker om farene ved global oppvarming. Slik henter tittelen til at teksten vil ta opp miljøproblemer, og formidler et politisk budskap. Tittelen er ikke bare en referanse, og i teksten benytter gjerningspersonen tittelens betydning ('ubeleilig sannhet') til å formidle budskapet om at staten har sviktet amerikanere. Tittelen har dermed en dobbel betydning der både miljøproblemene og samfunnsforholdene er viktige 'sannheter' for gjerningspersonen å få frem. Den fulle betydning kommer ikke frem av tittelen alene, og blir først klar når man leser teksten.

Gjerningspersonen strukturerer teksten med underoverskrifter. Hver underoverskrift tar opp et nytt tema, og ved å presentere underoverskriftene i innledningen er teksten ryddig og oversiktlig for lesere. Ved å bygge opp teksten på en ryddig måte kan gjerningspersonen fremstå seriøs, og gi inntrykket av at argumentene hans er logiske. Gjerningspersonen kan ha ønsket å gjøre teksten sin tilgjengelig og forståelig for et bredt publikum ved å bruke en lett gjenkjennelig referanse i tittelen og strukturere teksten på en leservennlig måte.

5. Metode og data

5.4.5 Om paratekst i manifestene

Til tross for at manifestene er publisert på nett og forfekter ekstreme ideer, viser alle manifestene at de følger konvensjonelle normer for hvordan tekster skal se ut. *2083* og *Replacement* har begge forsider, noe som er vanlig for publiserte verker, men er ikke like utbredt blant tekster publisert på nett. At de to andre manifestene ikke har forsider kan være fordi de er korte tekster. Alle manifestene, utenom *Rhodesian*, har titler som henter til og reflekterer tekstenes politiske innhold. Både tittel og forside er virkemidler som kan fange leserens oppmerksomhet. Bruken av forside kan i tillegg skape et mer spennende manifest som ikke bare består av tekst. Kombinasjonen av tittel og forside gjør at *2083* og *Replacement* er presentert på en måte som tilsier at manifestene kan ha vært ment for utskrift – og i *2083s* tilfelle oppmuntrer gjerningspersonen leseren til å skrive ut manifestet. Strukturen i manifestene er for det meste ryddig og oversiktlig, men *Replacement* gir et mer voldsomt inntrykk enn de andre. Ved å strukturere manifestene kan de vise overfor leseren at manifestene er tekster med et seriøst budskap.

5.5 Analyse

Analysen vår er en tematisk narrativ analyse. Det vil si at vi så etter fortellinger i manifestene med fokus på hva fortellingene handler om (Sandberg, 2018, s. 7). Vi plasserte innholdet i fortellingene i kategorier ut fra manifestene selv og tidligere forskning på voldshistorier (se Sandberg mfl., 2015). Kategorier er grupperinger av fellestrekk og handler om å samle data i mer overordnede og generelle former (Johannessen mfl., 2018, s. 279). Koder er et nyttig verktøy for å plassere data i kategorier (Creswell og Poth, 2018, s. 190), og vi brukte koding som vår hovedstrategi. Vi møtte på flere utfordringer i analysen, både da vi utviklet kodeboken og da vi skulle presentere resultatene av analysen.

Selv om det er mulig å kode manuelt på papir, valgte vi å bruke et dataprogram. Datamaterialet vårt består av mye tekst, og vi så at det ville være enklere å organisere og sammenligne koder i de ulike manifestene ved å samle alt på ett sted. Vi valgte programmet NVivo for å jobbe med datamaterialet. Å bruke NVivo var nyttig da det ga oss en oversikt over hvem som hadde kodet hva, slik at vi bedre kunne sammenligne kodearbeidet.

Før vi analyserte datamaterialet, laget vi en kodebok. Først laget vi koder basert på Labovs (1972, s. 363) modell over narrativets struktur for å identifisere fortellingene i manifestene,

5. Metode og data

men da vi testet dem på en av de kortere manifestene så vi at de fungerte dårlig. Kodene var for brede og overlappende, og det var tydelig at vi måtte justere analysestrategien og la kodene springe ut fra både teori og selve datamaterialet. For å rette fokus mot datamaterialet foretok vi en gjennomlesing av manifestene der vi streket under interessante deler og noterte stikkord underveis. En slik gjennomlesing kalles memoing, og er en nyttig aktivitet for å få oversikt over datamaterialet og utvikle kodeapparatet (Creswell og Poth, 2018, s. 187). Gjennomlesingen pekte oss i retning av hva vi skulle kode. Karakterene og beskrivelsene av dem fremsto relevant for prosjektets formål siden fremstillingen av karakterene peker mot gjerningspersonenes verdensbilde og synet de hadde på seg selv. Vi kom også frem til at vi skulle kode følelser i manifestene, siden følelsene gjerningspersonene uttrykker har mye å si for tekstens stemning og dermed sjanger. Slik kunne vi ta i betraktning hvilke kulturelle strukturer fortellingen deres kunne være inspirert av (Sandberg, 2018, s. 9).

Vi laget derfor koder knyttet til karakterer og følelser. På grunn av den tidligere mislykkede kodetesten var vi i denne fasen bevisste på at det var viktig at kodene skulle fungere i praksis. Derfor gjennomførte vi flere kodetester på manifestene under utarbeidelsen av kodene for å sikre oss et godt kodeapparat. Ut fra narrativ teori er protagonist og antagonist viktige karakterer i en fortelling. Under gjennomlesingen oppdaget vi at gjerningspersonene også beskrev andre personer i samfunnet. Vi dannet derfor tre hovedkoder knyttet til karakter: protagonist, antagonist og bikarakter. Stikkordene fra gjennomlesingen dannet grunnlaget for hvordan vi skulle kode karakterene. Kodeutviklingen begynte med at vi listet hvilke beskrivelser gjerningspersonene brukte på de ulike karakterene. Vi grupperte like beskrivelser med hverandre, og valgte det mest passende begrepet som navn på underkoden. Resultatet ble seks underkoder på protagonist, fem underkoder på antagonist og tre underkoder på bikarakter. Å utvikle koder til følelser var mer utfordrende siden det er vanskelig å sette ord på noe så subjektivt. Vi så derfor på hvordan andre har beskrevet og klassifisert følelser, og fant Plutchiks (1991; 2001) følelshjul nyttig. Ut fra stikkordene i datamaterialet og modellen satte vi ord på og listet følelser vi identifiserte i manifestene. Deretter grupperte vi følelser som lignet hverandre, skilte mellom positive og negative følelser, og brukte den mest beskrivende følelsen som navn på underkoden. Til slutt satt vi igjen med tre underkoder på positive følelser og tre underkoder på negative følelser. Den ferdige kodeboken er vedlagt avhandlingen.

Siden det fungerte dårlig å bruke Labovs modell som koder, identifiserte vi fortellingen i manifestene uten å kode. I stedet hadde vi en forholdsvis fri tilnærming til datamaterialet, og så

5. Metode og data

på manifestene i sin helhet for å finne deler som beskrev hendelser, problemer, konflikter og løsninger. For å identifisere fortellingene tok vi i første omgang utgangspunkt i fremgangsmåten beskrevet av Feldman og Almquist (2012), som går ut på å først identifisere plottlinjen med sitater fra datamaterialet for så å beskrive plottlinjen med egne ord. Med denne metoden sto vi igjen med en beskrivelse av plottet i manifestene. Deretter festet vi sitater fra manifestene på de seks elementene i Labovs (1972) modell for narrativets struktur, og oppsummerte betydningen av sitatet med egne ord. Labovs modell består av sammendrag, orientering, kompliserende handling, evaluering, løsning og koda. Sammendraget oppsummerer fortellingen og henter til dets tema (Labov, 1972, s. 363), mens orientering gir fortellingen kontekst ved å beskrive bl.a. tid, sted og involverte personer (Labov, 1972, s. 264). Kompliserende handling, altså konflikten, introduserer en hendelse eller et problem som er sentralt for plottet i fortellingen (Sandberg, 2018, s. 3). Evaluering er narrativets viktigste element, og det er her fortelleren tydeliggjør poenget med fortellingen (Labov, 1972, s. 366). Løsningen er den andre sentrale delen ved plottet, og beskriver hva som skjedde (Sandberg, 2018, s. 3). Koda signaliserer fortellingens slutt, og beskriver i noen tilfeller konsekvenser av hendelsen (Labov, 1972, s. 365). Ved å sette plottet opp mot begrepene til Labov fikk vi en grundigere fremstilling av fortellingen. Vi fikk også muligheten til å se på materialet på en annerledes måte enn da vi fulgte Feldman og Almquists (2012) metode. Å se det opp mot en etablert teori om struktur gjorde det også tydelig at manifestene i stor grad forholdt seg til kjente strukturer for å gjøre fortellingen sammenhengende og lettere å forstå for andre.

Etter vi hadde identifisert fortellingen på denne måten, gjennomførte vi en nærlesing og koding hver for oss. Vi kodet et manifest av gangen, og slo sammen NVivo-filene da vi var ferdige. Deretter gjennomgikk vi kodingen sammen, og fokuserte på ett tema om gangen. Eksempelvis så vi på selvfremstillingen til gjerningspersonen i et manifest og diskuterte hvilke kjennetegn og egenskaper som var mest tydelig. Når vi hadde gått gjennom alle manifestene på denne måten, så vi på fremstillingen av fiender i manifestene. Deretter forsøkte vi å sette ord på det vi hadde kommet frem til ved å se på hvilken 'rolle' disse personene spilte i narrative. Til slutt satt vi igjen med beskrivelser av gjerningspersonen selv (protagonisten), fiender (antagonister) og andre personer (bikarakterer). Med beskrivelsene av de viktigste karakterene på plass, gikk vi videre til å se nærmere på gjerningspersonenes forhold til voldshandlingen de skulle begå. Vi benyttet nøytraliseringsteknikkene for å identifisere hvordan gjerningspersonene forsøkte å rettferdiggjøre volden for seg selv og andre. Kodene om karakterer og følelser ble brukt som hjelpemidler for å etablere hvilke teknikker gjerningspersonen så ut til å benytte.

5. Metode og data

Vi hadde store utfordringer med den siste delen av analyseprosessen, som handlet om hvordan vi skulle presentere funnene våre. Vi så at narrative i manifestene hadde både likheter og forskjeller. Likheten mellom manifestene var tydeligst i funnene fra den frie tilnærmingen vi hadde til datamaterialet, og narrative vi identifiserte der lignet konseptet om masternarrativ. Fra kodingen så vi både forskjeller og likheter i rollene vi identifiserte, noe som dannet utgangspunkt for å identifisere flere narrative i manifestene. Med inspirasjon fra tidligere forskning på voldsnarrativer (Sandberg mfl., 2015), fant vi hvilke narrative som var til stede på tvers av manifestene og at disse narrative var eksempler på gjerningspersonenes personlige narrative. For å skille de ulike personlige narrative fra hverandre, så vi på hvordan karakterene ble fremstilt, hvilke nøytraliseringsteknikker som ble benyttet og hvilken rolle volden spilte i narrative. Vi kom frem til å presentere funnene våre i hovedkategoriene master- og personlige narrative, der sistnevnte ble videre delt i fem underkategorier. Ved å skille mellom master- og personlige narrative i analysen, var det enklere å forstå og å presentere narrative vi hadde identifisert i manifestene.

5.6 Validitet, reliabilitet og objektivitet

Et spørsmål som ofte kommer opp i kvalitativ forskning er om deltakerne snakker sant, og dette er knyttet til forskningens validitet (Sandberg, 2010, s. 228 og 452). I arbeidet med skriftlige data har ikke forskeren mulighet til å stille spørsmål eller få forklaringer på ytringer som motsier tidligere påstander. I intervju situasjoner kan man heller ikke vite hva som er sant, og når det kommer til velkjente fortellinger har man en tendens til å akseptere dem uten å stille spørsmål (Wickramagamage og Miller, 2019, s. 124). Likevel er ikke sannhet det eneste målet på forskningens validitet. Ut fra synet på narrative som en måte å forstå seg selv og som et veiledende middel for ens handlinger (Presser, 2009, s. 185), spiller ikke sannhet en så stor rolle. Selv åpenbare løgner kan være interessante data, og gi innsikt i fortellerens sosiale kontekst (Sandberg, 2010, s. 462). I grensen mellom sannhet og løgn finnes tvetydige narrative, og en fortelling kan uttrykke flere ting samtidig (Sandberg mfl., 2015, s. 1182) og ha flere fortolkninger (Sandberg, 2016). Uavhengig av 'sannheten' ved det gjerningspersonene skriver, er narrative i manifestene data som uttrykker deres verdenssyn og konstruksjon av identitet (Sandberg, 2010, s. 451 og 455). Fordi vi ønsker å se på narrative, altså *fortellingene* til gjerningspersonene, er datamaterialet derfor egnet til prosjektets formål.

5. Metode og data

En måte å oppnå reliabilitet på i kvalitativ forskning er gjennom enighet om hvordan datamaterialet kodes (Creswell og Poth, 2018, s. 264). Å samarbeide om prosjektet har dermed vært en stor fordel. Vi gjennomførte både memoing og koding hver for oss før vi diskuterte med hverandre. Ved å ha en annen person som jobbet med samme data, hadde vi muligheten til å utveksle ideer og sammenligne resultater. Vi utarbeidet kodene i flere runder med testing. Under testingen kodet vi hver for oss og sammenlignet kodingen ved å slå sammen NVivo-filene. Vi så at vi i stor grad var enige om bruken av kodene, og forskjellene vi fant handlet hovedsakelig om litt ulike forståelser av kodene og tolkninger av dataene. Vi diskuterte hva forskjellene hadde å si, og kom til slutt frem til en ferdig kodebok.

Kvalitative analyser kan heller ikke forstås uavhengig av forskeren som gjennomfører studien, da forskerens bakgrunn, førforståelse og verdier har betydning for analysen og fortolkningene av dataene (Creswell og Poth, 2018, s. 228-9). Under arbeidet med prosjektet har vi ikke vært fri fra tanker og følelser om terrorangrepene gjerningspersonene har begått. I perioder har det vært tungt å jobbe med et slikt datamateriale, og i skrivingen har vi møtt utfordringer med hvordan vi skal fremstille gjerningspersonene og funnene på en best mulig måte. Å kunne diskutere manifestene med hverandre har hjulpet oss med å belyse og sette ord på både forventede funn og overraskende funn. Funnene våre er likevel påvirket av vår interesse for narrativ kriminologi og kunnskapen vi opparbeidet om enslige aktører og høyreekstremisme før vi begynte analysen. Vi utdyper utfordringene med å studere ekstreme datamaterialer i kommende kapittel.

6. Etske refleksjoner

I prosjektet har vi reflektert rundt etske hensyn tilknyttet gjerningspersonene, tredjeparter og samfunnet. Prosjektets fokus er på gjerningspersonenes skrevne ord i manifestene, men noen av manifestene inneholder personlige tanker og meninger. Vi har derfor betraktet gjerningspersonene som forskningsdeltakere og tatt hensyn deretter. Vi meldte prosjektet til Norsk senter for forskningsdata (NSD), og fikk godkjent vår behandling av personopplysninger. NSDs vurdering av prosjektet er vedlagt avhandlingen. I manifestene skriver noen av gjerningspersonene om forhold til andre personer og gjerningene deres har påvirket mange. Derfor er en refleksjon rundt tredjeparter viktig og nødvendig. Vi har også vurdert om det i det hele tatt er etisk å gi gjerningspersonene og handlingene deres oppmerksomhet ved å studere manifestene. Vi har veid ulempene prosjektet har mot samfunnsnyttten. Til slutt reflekterer vi over hva det vil si å studere ekstreme tekster.

6.1 Hensyn til deltakere

Som hovedregel skal ikke forskning utgjøre en ulempe for deltakerne. For å ivareta deltakernes menneskeverd og personvern har forskere ansvar for å informere dem om forskningen og innhente deres frie og informerte samtykke (NESH, 2016, s. 12-4). I prosjektet vårt er det vanskelig å informere og få samtykke fra deltakerne siden de kommer fra forskjellige land, sitter i fengsel eller er under en rettsprosess. Det finnes dog unntak som gjør at forskning kan gjennomføres uten å informere og innhente samtykke. Unntakene som er aktuelle i vårt tilfelle gjelder offentlige personer, mangel på kontakt mellom forsker og deltaker, og forskningens nytteverdi (NESH, 2016, s. 14 og 16). Gjerningspersonene offentliggjorde manifestene selv og begikk voldshandlinger som medførte stor mediedekning. At gjerningspersonene publiserte manifestene på nett peker i retning av at de aktivt søkte etter oppmerksomhet, og det er vanskelig å forestille seg at de ikke visste at handlingen de begikk ville gjøre dem kjente for offentligheten med både navn og bilde. Med tanke på at de selv har delt opplysningene og valgt en slik offentlig posisjon utgjør ikke prosjektet vårt en større ulempe for dem. Datainnsamlingen gikk ut på å hente manifestene fra internett, og vi hadde ikke kontakt med deltakerne. Forskningens nytteverdi må også vurderes, noe vi kommer tilbake til under.

Selv om prosjektet ikke utgjør en ulempe for deltakerne må vi fortsatt ta hensyn til gjerningspersonenes menneskeverd og personvern, og behandle opplysningene om dem

6. Etske refleksjoner

konfidensielt (NESH, 2016, s. 12 og 16). Prosjektet skal altså ikke være en ekstra belastning eller en 'ekstra straff'. Vi er klare på at de har begått moralsk forkastelige handlinger som de enten har fått en dom for eller er i prosessen å få en dom for, og det er ikke relevant for prosjektet vårt å kommentere på dommen eller angrepene deres. En måte å ivareta personvernet og konfidensialiteten på er å anonymisere deltakerne i forskningen. Det er vanskelig å anonymisere gjerningspersonene i dette prosjektet på grunn av deres handlinger. Å beskrive casene var noe vi anså som nødvendig, da konteksten er viktig for å kunne analysere og forstå innholdet i manifestene. Vi har derfor valgt å ikke bruke gjerningspersonenes navn i avhandlingen, men vi er klar over at leseren likevel kan forstå hvem de er ut fra beskrivelsene av casene. Dette ble avklart med NSD, og har blitt godkjent.

6.2 Hensyn til tredjepart og samfunn

Forskeren må også ta hensyn til tredjeparter, eller personer som ikke direkte er en del av forskningen (NESH, 2016, s. 19). Eventuelle opplysninger om individuelle personer i manifestene er ikke av interesse for studien vår og er ikke gjenstand for vår forskning. Det finnes mange som har en tilknytning til hendelsene vi tar opp, og kan ha vonde minner eller følelser om dem. På New Zealand har f.eks. manifestet *The Great Replacement* blitt forbudt, men de tillater unntak for akademikere som ønsker å bruke dokumentet i studierelaterte sammenhenger (OFLC, 2019). Vi kan dermed respektere bestemmelsen i arbeidet med prosjektet. Likevel kan det å skrive om manifestene og deres innhold ha utilsiktede negative konsekvenser for ofre eller andre sårbare grupper. Det kan være en påminnelse om det som har skjedd og om gjerningspersonene. Forskning i seg selv kan være en spredning av hatefulle ytringer, spesielt når man velger å sitere eller reprodusere datamaterialet (Askanius, 2021, s. 155). Vi forsøker derfor å dempe disse belastningene gjennom bl.a. språket, og referere til forskningsdeltakerne som 'gjerningspersoner'. I noen av manifestene forsøker også gjerningspersonene å være morsomme. Selv om vi bruker ord som 'vits', 'humor', o.l. vil vi som Billig (2001, s. 272) understreke at det ikke er implikasjoner om at materialet er underholdende. Beskrivelsene er derimot et forsøk på å få frem manifestenes hensikt. I analysen er det tilfeller der vi gjenforteller og siterer instanser der de kommer med rasistiske utsagn og legger skyld på identifiserbare grupper, men vi legger vekt på at gjerningspersonene alene har skyld i gjerningene de har begått. Narrativene i manifestene vil analyseres som gjerningspersonenes 'fortellinger', og ikke som legitime rettferdiggjørelser av terrorangrepene.

6. Etske refleksjoner

En annen innvending mot denne type studier er at man gir gjerningspersoner unødvendig oppmerksomhet. Det gjelder spesielt casene vi har valgt, der gjerningspersonene ser ut til å ha søkt etter oppmerksomhet. I forlengelse av dette har det også vært protester mot å bruke gjerningspersoners navn og bilde fordi det kan forsterke mediespetakkelet eller gi gjerningspersonene den anerkjennelsen de ønsker (Myketiak, 2016, s. 196). Men i dette prosjektet er vi ikke interessert i gjerningspersonene som enkeltindivider, men *enslige aktører* som et fenomen. Vi forsøkte dermed ikke å gi gjerningspersonene hver sin unike stemme, men var heller interessert i fellestrekk ved manifestene. Valget om å ikke bruke navnene deres er altså ikke bare av hensyn til deres personvern, men også for samfunnet som er berørt av handlingen de begikk. Selv om de likevel er lette å identifisere og gjerningene deres ikke vil bli glemt, var det ikke nødvendig å gjenta navnene deres i prosjektet vårt. Vi forsøker slik å unngå å gi dem den type oppmerksomhet som de var ute etter da de publiserte manifestene sine.

Med tanke på relevansen av voldshandlinger begått av høyreekstreme har prosjektet en samfunnsnytte som overstiger ulempene. Gjennom sammenligningen av fire ulike manifeste, identifiserer vi hvilke narrativer som går igjen på tvers av manifestene. Sammenligningen sier noe om hvilke fortellinger gjerningspersonene gjenforteller og produserer, og hvilke narrativer som er inspirerende for enslige aktører. Manifestene gir en unik mulighet til å undersøke hvordan gjerningspersoner nøytraliserer vold før handlingen, og vi har fokusert spesielt på hvordan de rettferdiggjør angrepene sine. Å studere hvordan enslige aktører legitimerer vold er nyttig for å øke kunnskapen om hvorfor noen individer velger å begå politisk vold. Ved å se nærmere på innholdet i manifestene får vi bedre innsikt i hvilke ord og uttrykk som faktisk benyttes, noe som kan gjøre det lettere å kjenne igjen skjulte, ekstreme holdninger i samfunnsdebatten og hverdagslivet forøvrig. Slik kan samfunnet bli bedre rustet til å vurdere tiltak som kan forebygge voldelig ekstremisme, som mulige alternative narrativer som oppmuntrer til ikke-voldelige løsninger. Samtidig viser manifestene at ord kan påvirke tankesett og handling, og denne vissheten er viktig for å forstå at yttringsfriheten innebærer et ansvar.

6.3 Å studere ekstreme datamaterialer

Å jobbe med ekstreme datamaterialer har vært krevende på flere måter. Vi har allerede gjennomgått noen etiske betraktninger vi har gjort, men det har vært en langvarig prosess der vi har vurdert både etiske spørsmål og hvilken effekt slike tekster kan ha på oss. Refleksjoner rundt det å jobbe med ekstreme datamaterialer er fortsatt noe nytt. Noen forklaringer på hvorfor

6. Ethiske refleksjoner

diskusjonen har vært så stille handler bl.a. om at man reduserer ekstremt innhold til 'data' i forskningen (Allam, 2019). Spørsmålet om avstand til datamaterialet har derfor vært en tanke for refleksjon. Selv om prosjektet i hovedsak omhandler tekst, er det ikke 'bare' tekst vi jobber med: Manifestene er tilknyttet handlinger der ekte liv er tatt. Det kan være nødvendig å holde en viss avstand for ikke å la seg påvirke av datamaterialet på en negativ måte, samtidig som man bør verdsette empatien man har (Winter, 2019, s. 12). Dette er en fin balansegang som har krevet refleksjon over hvordan vi forholder oss til datamaterialet vi analyserer.

I dette prosjektet har vi hovedsakelig jobbet med tekstuelle datamaterialer og unngått grove bilder og videoer. Vi har likevel i lang tid jobbet med hatefulle ytringer som dehumaniserer mange grupper og ofre, noe som uten tvil er en mental belastning. Det har i dette tilfellet vært en fordel for oss å være to som jobber sammen i prosjektet, da vi har hatt muligheten til å diskutere og snakke om det vi har lest og jobbet med. Å gi seg selv tid til å bearbeide inntrykk kan være en lur måte å håndtere slike materialer på (Winter, 2019, s. 11). Vi føler vi i stor grad har klart å komme gjennom prosjektet på en god måte, og lenkene til VOX-pol⁴ om egenomsorg for forskere har vært nyttige ressurser. Vi velger likevel å nevne det her, da man ikke alltid innser hvilken belastning forskningsarbeidet kan ha. Forhåpentligvis blir det en mer utbredt og anerkjent diskusjon i fremtiden.

⁴ VOX-pol er et europeisk forskningsnettverk som fokuserer på voldelig politisk ekstremisme på nett. De har en rekke ressurser for forskere som forsker på temaet. Lenken vi har sett på er: <https://www.voxpol.eu/researcher-welfare-2-wellbeing/>

7. Analyse og funn

I dette kapitlet analyserer vi datamaterialet vårt og presenterer funnene våre. Analysen består av to deler, som beskriver to ulike type narrativer i dataene. I den første delen beskriver vi masternarrativet, fortellingen som er felles i alle manifestene. Vi analyserer hvordan variasjoner i masternarrativets innhold reflekterer gjerningspersonenes kontekst og kobler masternarrativet til høyreekstreme konspirasjonsteorier. I den andre delen identifiserer vi gjerningspersonenes personlige narrativer. Her går vi nærmere inn på det spesifikke innholdet i narrative, og analyserer hvordan gjerningspersonene rasjonaliserte volden med fortellinger.

7.1 Masternarrativ

Etter at vi beskrev fortellingen i hvert manifest med egne ord, fant vi at gjerningspersonenes samfunnsforståelse grunnleggende sett var lik i alle manifestene. Fortellingen deres handler om grunnene til at samfunnet er i forfall, og fortellingen deres en forenklet forståelse av virkeligheten. Spesifikke karakterer og detaljer i fortellingen varierer mellom manifestene, og reflekterer hvordan gjerningspersonene har tilpasset narrative etter deres egen virkelighetsoppfatning og situasjon. Vi fant også at fortellingen minner om konspirasjonsteorier som florerer i det høyreekstreme miljøet. Siden gjerningspersonene hadde et lignende syn på det vestlige samfunnet og baserte fortellingen på utbredte høyreekstreme konspirasjonsteorier, har vi identifisert denne fortellingen som gjerningspersonenes masternarrativ (Corman, 2016; Raitanen mfl., 2019). Vi presenterer først masternarrativet vi har identifisert og viser hvordan fortellingen ser ut med eksempler fra hvert manifest. Deretter knytter vi masternarrativet til konspirasjonsteoriene de har likheter med.

7.1.1 *En fortelling om samfunnets forfall*

Vi fant et syn på det vestlige samfunnet og en forklaring på samfunnsproblemene som lignet på tvers av manifestene. Alle gjerningspersonene la skylden for samfunnets ødeleggelse på en gruppe mektige aktører som de beskrev som forrædere. I tillegg pekte alle på en utgruppe som forårsaket eller forverret problemene. Vi beskriver masternarrativet vi har identifisert i manifestene slik:

7. Analyse og funn

1. En mektig elite er/påvirker/styrer staten og ønsker samfunnets undergang.
2. De lar derfor en gruppe av en annen etnisitet ta over/ødelegge det vestlige samfunnet.
3. Eliten manipulerer folket til å akseptere samfunnets tilstand.

Eliten

Den mektige eliten ble representert av ulike grupper, men deres dominante posisjon i samfunnet var klar i alle manifestene. Deres posisjon var som regel et resultat av deres politiske, økonomiske eller ideologiske makt, og de representerte derfor også de utbredte verdiene og ideene i samfunnet. Med noen få unntak ble eliten referert til som en gruppe og ikke som individer. Denne upersonlige fremstillingen ga inntrykket av at eliten var mer som en allmektig kraft enn mennesker.

I *2083: A European Declaration of Independence* har gjerningspersonen et klart bilde av eliten, som er representert av gruppen han kaller kulturmarxister eller multikulturalister. For å forklare hvordan kulturmarxistene har blitt den dominerende politiske makten refererer gjerningspersonen til historiske hendelser. Han skriver at nazismens 'sinnssyke handlinger' førte til at nasjonalisme mistet legitimitet i Europa fordi folk fryktet en gjenoppblussing av nazismen. De politiske lederne lot derfor kulturmarxistene 'infiltrere samfunnet' etter andre verdenskrig. I dag dominerer kulturmarxister alle samfunnsområder, og de undertrykker nasjonalisme for å beholde sin dominante posisjon. Han beskriver de 'antinasjonalistiske kampanjene' til kulturmarxistene som en 'omvendt nazisme' der de ønsker å ødelegge europeisk identitet og kultur ved å la muslimer ta over samfunnet. Han sammenligner kulturmarxister med nazister, og kaller handlingen deres for et 'folkemord' på hvite, kristne europeere:

Because native Norwegians, Brits, French, Germans are white Christians and therefore evil by default according to multiculturalist doctrines. [...] It is a pretty terrifying prospect that the prevailing ideology that dominates Western Europe long term will result in the extermination of people like me and you.

De historiske linjene gjerningspersonen trekker er et tydelig uttrykk for at han har tilpasset narrativet sitt. Andre verdenskrig er en sentral hendelse i historien og hadde store konsekvenser for Europa. Gjerningspersonen benytter andre verdenskrig som en inspirasjonskilde for sitt

7. Analyse og funn

masternarrativ, ved at hendelsen har betydning for hvordan han forstår den politiske situasjonen og kulturmarxistenes handlinger.

Den mektige eliten er også tydelig i *The Inconvenient Truth*, der selskaper står bak og ‘styrer’ staten. Han beskriver selskapenes dominante posisjon over staten som et kupp: «*The takeover of the United States government by unchecked corporations*». Selskapene er motivert av et ønske om profitt, og deres grådighet ødelegger samfunnet gjennom økt immigrasjon og miljøet gjennom overforbruk av naturressurser. Han forklarer selskapenes behov for flere innvandrere ved å referere til ‘den amerikanske drømmen’: Innvandreres ønske om et bedre liv gjør at de etter hvert ikke vil akseptere dårlig betalte jobber. For å fylle jobbene og holde lønningene lave påvirker selskaper staten til å øke immigrasjon. Selv om selskapene ikke fremmer en bestemt ideologi, er ‘den amerikanske livsstilen’ et tegn på selskapenes makt over befolkningen. Han ser overforbruk som et problem ved denne livsstilen, som ødelegger miljøet. Som en amerikaner selv refererer gjerningspersonen til amerikanske idealer og kultur for å forklare samfunnsproblemet.

I *The Last Rhodesian* er ikke bildet av den mektige eliten like klart. Gjerningspersonen antyder at jødene er en del av eliten, og kobler dem til implisitte samfunnsproblemer: «*the Jewish problem*» og «*the Jewish agitation of the black race*». Han skriver at samfunnet er preget av et system som fører til en forskjellsbehandling mellom hvite og svarte, til svartes fordel. For å illustrere dette bruker han et eksempel fra skolen:

In a modern history class it is always emphasized that, when talking about “bad” things Whites have done in history, they were White. [...] Yet when we learn about anything important done by a black person in history, it is always pointed out repeatedly that they were black.

Selv om gjerningspersonen ikke skriver det direkte, antyder han slik at samfunnsinstitusjoner er dominert av en ideologi der svarte er ‘over’ hvite. At staten og offentligheten ‘lar’ svarte komme unna med mord og andre forbrytelser mot hvite er et tegn på at dette systemet ødelegger samfunnet. Hans forklaring på hvordan praksisen har blitt utbredt er forankret i USAs historie og det tidligere slaveholdet. Han påstår at hvite blir behandlet som om forfedrene deres holdt slaver, og skriver at hvite har skyldfølelse for slaveholdet og at hvite derfor lar seg undertrykke. Her er gjerningspersonen tydelig preget av sin amerikanske bakgrunn, og han forstår dagens situasjon ut fra det historiske forholdet mellom svarte og hvite i USA.

7. Analyse og funn

I *The Great Replacement* peker gjerningspersonen på flere aktører som påvirker de regjerende forholdene i samfunnet. Det er vanskelig å identifisere én gruppe som utgjør eliten, da stater, politikere, ikke-statlige organisasjoner og selskaper alle har sviktet samfunnet på en eller annen måte. Gruppene og handlingene deres blir beskrevet som 'antihvite', og hans syn på ikke-statlige organisasjoner er et godt eksempel på hvordan eliten ødelegger samfunnet med å 'frakte' innvandrere inn i Europa: «[...] *these NGO groups ferry the invaders to European shores aboard their own vessels, directly shipping this vast army straight into European nations to plunder, rape and ethnically displace the native European people*». De mange gruppene han peker på gjør fiendebildet uklart, siden 'alle' ser ut til å få skylden. Han kan slik skape et inntrykk av at fienden er overalt og styrke ideen om at de er en dominerende elite. Gjerningspersonen er svært opptatt av Europa når han skriver om samfunnet, og slik er han mindre preget av sin geografiske kontekst enn de andre gjerningspersonene. Han viser også stor interesse for USA, og uttrykker et ønske om å påvirke amerikanske våpenlover. Noen av beskrivelsene hans er tydelig inspirert av 2083, som at han nevner 'marxister' uten å gå nærmere inn på hvem eller hva de er. Dette kan peke på at samfunnsforståelsen hans er hentet fra ideer han har kommet i kontakt med på internett i stedet for at han tolker samfunnet ut fra lokale hendelser. Det er likevel tydelig at hans forståelse av samfunnet er preget av å bo i en vestlig kultur, og det at han er opptatt av Europa og USA kan sees i sammenheng med at han definerer australiere som vestlige.

Utgruppen

Gruppen som får skylden for ødeleggelsen varierer mellom manifestene, men de er alle av en annen etnisitet enn gjerningspersonene. De er også beskrevet som en trussel som undergraver hvites trygghet, rettigheter og verdier.

I både 2083 og *Replacement* er muslimer utpekt som den fremmede gruppen som er i ferd med å ødelegge det vestlige samfunnet. I 2083 anklager gjerningspersonen muslimer for å drive en islamisering av samfunnet med mål om å innføre sharia og oppnå politisk overtakelse av Vesten: «*The content of the sharia is mainly political [...] The contents violate human rights and accepted political principles in the West [...]*». I *Replacement* har gjerningspersonen et generelt fokus på innvandrere, og nevner spesielt muslimer. Likevel skriver han overraskende lite om denne gruppen i sitt 74 sider lange manifest. Av det han skriver om innvandrere og muslimer, fokuserer han på deres høye fødselsrater og anklager dem for at de begår et 'folkemord' gjennom en demografisk erstatning av hvite. Han kaller masseimmigrasjon for et

7. Analyse og funn

‘angrep’ mot europeere, og skriver: «*Mass immigration will disenfranchise us, subvert our nations, destroy our communities, destroy our ethnic binds, destroy our cultures, destroy our peoples*». I 2083 og *Replacement* definerer gjerningspersonene inngruppen som europeere, og at utgruppen er muslimer henger sammen med denne konteksten. Begge legger vekt på den historiske kampen mellom kristne og muslimer. De drar den historiske linjen til nåtiden ved å referere til jihadistisk terror som bevis på muslimers aggressive og fiendtlige innstilling overfor Europa. 2083 er spesielt opptatt av korstogene, noe som også er reflektert i manifestets tittel og forside. *Replacement* inneholder også en referanse til korstogene ved å kalle Istanbul for ‘Konstantinopel’ og truer med at hvite vil ta over byen igjen.

I *Truth* ligger hovedfokuset på elitens gjerninger, men det er hispanics som spiller rollen som den truende utgruppen. Gjerningspersonen mener hispanics fremskynder ødeleggelsen av samfunnet og anklager dem for å ta over makten politisk: «*Hispanics will take control of the local and state government of my beloved Texas, changing policy to better suit their needs*». Han beskylder også hispanics for å blande seg med andre raser, noe han ser som en trussel mot ‘rasemangfoldet’. Med det mener han at hispanics ødelegger rasenes renhet, og beskriver hispanics’ handlinger på en lignende måte som innvandrere i *Replacement*. De forsøker å ‘erstatte’ hvite, og ordet ‘folkemord’ er også brukt i *Truth*. Gjerningspersonen skriver selv at han er inspirert av *Replacement*, men beskrivelsen av utgruppen illustrerer også gjerningspersonens egen kontekst. Han kobler narrativet om ‘erstatning’ fra *Replacement* til negative oppfatninger om hispanics som allerede eksisterer i USA og spesielt i Texas. Til tross for det gjerningspersonen skriver om hispanics, kombinerer han disse meningene med andre problemer han ser i samfunnet. Manifestet gir derfor inntrykket av at gjerningspersonen forsøker å formidle sine meninger på en nyansert måte, og han bruker mindre plass på å beskrive utgruppen.

Rhodesian skiller seg fra de andre manifestene fordi gjerningspersonen utpeker svarte, og ikke innvandrere, som utgruppen. Han beskriver svarte som et ‘stort problem’ for amerikanere og lengter tilbake til tiden der svarte og hvite var segregerte. Han fremstiller selve tilstedeværelsen av svarte som ødeleggende og skriver: «*Integration has done nothing but bring Whites down to level of brute animals*». Han anklager dem også for å jage hvite ut av boligområdene deres, og at de begår brutale drap og vold mot hvite. Svarte kommer unna med handlingene fordi de misbruker statusen som svarte: Han sammenligner dem med hunder og påstår at de ikke holdes ansvarlig for handlingene sine fordi de er som dyr. Ved å referere til segregeringen rammer han

7. Analyse og funn

inn dagens forhold mellom svarte og hvite med en historisk hendelse som er relevant for hans kontekst.

Elitens manipulasjon

Eliten styrer den dominerende ideologien og hva som er 'akseptabelt' å uttrykke. På denne måten lurer de folket til å akseptere samfunnets tilstand, og hindrer folket fra å handle imot dem.

I 2083 er sammenhengen mellom eliten og utgruppen tydelig, og multikulturalisme er beskrevet som synonymt med islamisering: «[...] and the other parties who support multiculturalism (and therefore Islamisation) [...]». Multikulturalistenes ideologi gjennomsyrrer samfunnet, og han anklager eliten for å ha hjernevasket folket til å hate nasjonalisme og være politisk korrekte. 'Politisk korrekthet' er fremstilt som en trussel mot ytringsfriheten, og han beskriver samfunnet som et sted der folk ikke tør å uttrykke meningene sine i frykt for å bli kalt 'rasist' eller 'fascist'. Grepene kulturmarxistene har om samfunnet fører til at de styrer hva folk kan si og tenke.

Folket er også omtalt som 'hjernevasket' i *Replacement*, men beskrivelsen av manipulasjonen skiller seg fra 2083. Gjerningspersonen uttrykker klart ideen om at eliten manipulerer folket, men beskrivelsen av manipulasjonen er mer vag. Eksempelvis beskriver han demokratiet og folket som 'kontrollert' av selskaper og marxister:

Democracy is mob rule and the mob itself is ruled by our own enemies. The global and corporate ran press controls them, the education system(long since fallen to the long march through the institutions committed by the marxists)controls them, the state(long since heavily lost to its corporate backers)controls them and the anti-white media machine controls them.

Manipulasjonen er her beskrevet i generelle termer, som at folket er styrt av 'fienden'. Hvordan eliten påvirker er heller ikke tydelig, men han skriver at institusjoner som skolen, staten og mediene er sentrale i manipulasjonen av folket. Ved å gi inntrykk av at fienden er overalt, kan han skape et bilde av at hele befolkningen er påvirket til å tro og mene det eliten ønsker.

I *Rhodesian* blir også hvite beskrevet som 'hjernevasket', men elitens manipulasjon er mer implisitt i dette manifestet. Gjerningspersonen referer til ideen om USA som en smeltedigel, og skriver at amerikanere blir lært opp til å akseptere minoriteter. Han mener at hvites historiske

7. Analyse og funn

behandling av svarte blir holdt over dem, til tross for at det er basert på 'løgn, overdrivelser og myter'. Samfunnet har blitt et sted der det ikke er akseptert å uttrykke ting som kan oppfattes rasistisk, og en forsker som publiserer en artikkel om forskjellen mellom rasene kan 'forvente å miste jobben'. Han kritiserer amerikansk patriotisme for å 'kjempe for jødene' i stedet for å beskytte hvite, noe som antyder en tro på at jødene har manipulert amerikanere.

At folket blir manipulert av en elite er også implisitt i *Truth*. Gjerningspersonen anklager amerikanere for å være for sta til å endre den amerikanske livsstilen. At amerikanere ikke er villig til å endre måten de lever på, selv om det hadde hjulpet miljøet, kan bety at de er påvirket av selskapene og en utbredt forbrukerkultur. Slik kan han antyde at selskapene har et grep om samfunnet og styrer den amerikanske befolkningen til å handle irrasjonelt. Han henter også til at mediene manipulerer folket og skriver: «*The media is infamous for fake news*». Han bruker seg selv som et eksempel og at mediene kommer til å fremstille han som en 'white supremacist' og skyldte på Trumps retorikk for handlingen, noe han sier ikke er tilfellet.

7.1.2 Inspirasjonen fra konspirasjonsteorier i masternarrativet

Etter å ha identifisert masternarrativet i manifestene, fant vi at fortellingen minner om og baserer seg på høyreekstreme konspirasjonsteorier. De to første delene av masternarrativet handler om at eliten jobber sammen med utgruppen om å ødelegge samfunnet, noe som har likheter med konspirasjoner (Wood mfl., 2012, s. 787). Ideen om at eliten holder 'sannheten' skjult fra vanlige folk er også et sentralt element i konspirasjonsteorier (Bangstad, 2013, s. 373). Konspirasjonene gjerningspersonene forfekter bygger på høyreekstreme ideer om at den hvite rasen og kulturen er homogen og overlegen (Buckingham og Alali, 2020, s. 313). Masternarrativet i manifestene er altså ikke unike for gjerningspersonene, og de gjenforteller fortellinger fra en høyreekstrem kultur. Variasjonen i fortellingen mellom manifestene kan knyttes til de spesifikke konspirasjonsteoriene gjerningspersonene gjengir og var inspirert av. Vi viser her hvilke konspirasjonsteorier som har inspirert fortellingen i manifestene.

I 2083 forfekter gjerningspersonen konspirasjonsteorier om Eurabia og kulturmarxisme, og konspirasjonene er også eksplisitt nevnt i manifestet. Hovedessensen i Eurabia er at Europa er på vei mot kulturell utryddelse fordi europeiske myndigheter og arabiske land samarbeider om å islamisere Europa (Carr, 2006, s. 2). Slik er gjerningspersonens anklagelser mot muslimer og troen på at eliten støtter islamisering gjenfortellinger av sentrale elementer i Eurabia. Konspirasjonsteorien om kulturmarxisme går ut på at venstrevridde ideer ødelegger samfunnet,

7. Analyse og funn

bl.a. gjennom 'promotering' av homoseksualitet til barn, masseimmigrasjon som ødelegger identitet og oppfordringer til skilsmisser som ødelegger familier (Defaure, 2020, s. 14). Teorien peker på flere trusler mot Europa, som feminisme, immigrasjon og politisk korrekthet, og er ideer som gjerningspersonen uttrykker i manifestet. Hans syn på kulturmarxister som en mektig elite er også hentet fra denne konspirasjonsteorien. Begge konspirasjonene er mye referert til i ulike høyreekstreme miljøer (Berntzen og Sandberg, 2014; Defaure, 2020, s. 14), og er satt til en europeisk kontekst. At Eurabia er satt i Europa kan ha gjort det lettere for gjerningspersonen å identifisere seg med fortellingen, og han kan ha valgt å gjenfortelle denne konspirasjonen fordi den stemte overens med et verdensbilde han allerede kjente til (Corman, 2016).

Tittelen til *The Great Replacement* er i seg selv en referanse til en konspirasjonsteori som er utbredt i høyreekstreme miljøer. Han nevner også hvitt folkemord i manifestet, en teori som har spredt seg i nyere tid. Disse to konspirasjonsteoriene er tett knyttet til hverandre, da begge handler om at det eksisterer en demografisk trussel mot hvite (Defaure, 2020, s. 15). Vi tar her utgangspunkt i at gjerningspersonen hovedsakelig lot seg inspirere av great replacement-konspirasjonen, da manifestet har mange referanser til denne teorien. Kjernen i great replacement-konspirasjonen er frykten for at innvandrere skal erstatte nasjonens egen befolkning (Domingo, 2020, s. 680). Denne ideen er tydelig i manifestet, da gjerningspersonen er svært opptatt av å fikse fødselsratene for å redde samfunnet fra ødeleggelsen som innvandrere fremskynder. Gjerningspersonen har også et svært mangfoldig syn på hvem som er samfunnets forrædere i manifestet. Dette ligner de mange fiendene i konspirasjonsteorien: bl.a. venstresiden, antirasister, ikke-statlige organisasjoner og overnasjonale organisasjoner som FN (Domingo, 2020, s. 678-9). Selv om han peker ut muslimer, er han i manifestet også opptatt av innvandrere generelt som en trussel mot hvite og europeeres kultur. Slik fremstår fortellingen hans som en nesten direkte gjenfortelling av konspirasjonen.

I *Rhodesian* skriver ikke gjerningspersonen direkte om en demografisk trussel, men det er mulig å se sammenhengen mellom ideene hans og teorien om et hvitt folkemord. Mange av ideene gjerningspersonen uttrykker i manifestet kan knyttes til David Lane, en kjent høyreekstremist fra USA, og en viktig figur i å spre konspirasjonsteorien om hvitt folkemord (Cosentino, 2020, s. 75). Gjerningspersonen knytter ødeleggelsen av samfunnet til et 'jødisk problem' som plager rasen hans, uttrykker at han er imot 'raseblanding' og beskriver at 'integrasjonen' av svarte har ødelagt for hvite. Dette minner om Lanes idé om at jøder promoterer raseblanding (Michael, 2009, s. 51), og slik refererer gjerningspersonen også til generelle antisemittiske

7. Analyse og funn

konspirasjonsteorier om 'jødisk overherredømme' (Bracke og Hernández, 2020, s. 688). Han uttrykker også en forakt for amerikansk patriotisme, som kan sammenlignes med Lanes fiendtlighet mot den amerikanske staten (Michael, 2009, s. 52). På den annen side kritiserer gjerningspersonen 'Northwest Front', som er en idé Lane støttet (Michael, 2009, s. 56). Mye tyder på at gjerningspersonen kan ha hatt godt kjennskap til Lanes ideer og verker, og at dette har preget manifestet hans enten bevisst eller ubevisst. Med tanke på hvordan ideer formes og deles på nett, er det mulig å se at han kan ha forfektet hvitt folkemord-konspirasjonsteorien uten å skrive det eksplisitt.

Inspirasjonen fra en konspirasjonsteori er ikke like tydelig i *Truth*, men det er mulig å se en parallell til hvitt folkemord-teorien. Gjerningspersonen beskriver hispanics som en trussel mot hvite gjennom begrepet 'kulturell og etnisk erstatning', som også er sentrale begreper i konspirasjonsteorien om hvitt folkemord (Cosentino, 2020, s. 75). Han skriver også at han er imot 'raseblanding' fordi det 'ødelegger genetisk mangfold og skaper identitetsproblemer'. Slik gjenforteller han sentrale konsepter i hvitt folkemord, uten å nevne konspirasjonen direkte. Men han snakker aldri om jøder, og peker ut selskaper, miljøet og økonomien som viktige faktorer for samfunnsødeleggelsen. Fordi han knytter bekymringer for masseinnvandring til miljøproblemer, kan motstanden mot 'raseblanding' også tolkes som et uttrykk for ideen om etnopluralisme (Gardell, 2021, s. 10). Oppfatningene hans er slik klart preget av økofascistisk tankegang, der ideen om at ulike raser hører hjemme i hvert sitt landområde dominerer. Rasene må bo separert fra hverandre fordi det er 'naturlig', og forurensning og overbefolkning må unngås for å ivareta naturen (Gardell, 2021, s. 70). Til tross for at det er uklart hvilke konspirasjonsteorier han har latt seg inspirere av, er det tydelig at mange av meningene hans kommer fra ideer som er utbredt i høyreekstreme miljøer.

7.1.3 Betydningen av konspirasjoner som masternarrativer

Masternarrativet i manifestene er altså ikke unike, men er med sin enkle fremstilling av og forklaring på samfunnssituasjonen basert på konspirasjonsteorier. Vi identifiserte samme tema og likhetstrekk i handlingen, og forskjellene i manifestene reflekterer at gjerningspersonen baserte fortellingen på ulike høyreekstreme konspirasjoner om Eurabia, kulturmarxisme, great replacement og hvitt folkemord. Disse konspirasjonsteoriene florerer på nettet (Defaure, 2020, s. 15), og gjerningspersonene har mest sannsynlig lest og kommet i kontakt med fortellingene slik. Det er ikke overraskende at konspirasjonsteorier kan fungere som masternarrativer, da

7. Analyse og funn

konspirasjoner i seg selv er et slags narrativ som forsøker å forklare komplekse samfunnsforhold med enkle fremstillinger (Domingo, 2020, s. 672). Å gi enkle forklaringer på sammensatte problemer kan være et svært tiltrekkende narrativ, og kan være en av grunnene til at gjerningspersonene gjenfortalte konspirasjonsteorier i manifestene. Konspirasjonsteoriene kan også være overbevisende dersom teoriene i stor grad allerede stemmer overens med ens verdenssyn (Wood mfl., 2012). Gjenfortellingene av konspirasjonene i manifestene kan derfor ha vært en måte å virke mer overbevisende og tillitsvekkende overfor et publikum som allerede tror på disse eller andre konspirasjoner. At fortellingen er basert på konspirasjonsteorier kan også sees opp mot det Berntzen og Sandberg (2014) kaller 'enslige aktørers kollektive natur'. At gjerningspersonene gjenforteller konspirasjoner kan tyde på at de er viktige fortellinger for høyreekstrem kultur og høyreekstremister.

Gjerningspersonenes nasjonale og kulturelle kontekst har tydelig påvirket fortellingen og hvilken konspirasjonsteori de lot seg inspirere av. Variasjonen i masternarrativene i manifestene kan derfor trekkes tilbake til gjerningspersonenes selv og hvilket masternarrativ som passet dem best. Forskjellene i fortellingen fremhever også at gjerningspersonene trekker historiske linjer for å utdype masternarrativet. Ved å vise til historiske hendelser kan de vise at fortellingene deres stemmer overens med 'sannheter' og dermed gi fortellingen deres mer tyngde og legitimitet. Slik kan de appellere til lesere og gi inntrykk av at fortellingen gir en 'god forklaring' på samfunnssituasjonen (Corman, 2016).

Som masternarrativer kan konspirasjonene ha vært viktige for hvordan gjerningspersonene forsto verden rundt dem (Raitanen mfl., 2019). Innholdet i konspirasjonene baserer seg på høyreekstreme ideer om rasisme og nasjonalisme, og i manifestene trekker gjerningspersonene på stereotypiske beskrivelser av grupper. Fortellingen maler et svart-hvitt bilde av fiender som ødelegger Vesten, og slik kan masternarrativet bidra til at gjerningspersonene rasjonaliserer vold som en forsvarshandling. Masternarrativet oppfordrer ikke direkte til vold i seg selv, men troen på en hjernevaskende elite kan antyde at det kan være nødvendig å begå vold for å redde samfunnet fra forfall. Masternarrativet er heller gjerningspersonenes versjoner av virkeligheten, og slik er også masternarrativet et motstandsnarrativ mot den dominerende fortellingen og forståelsen av samfunnet. Masternarrativer er samtidig fortellinger vi lever etter, og er en ressurs for våre personlige narrativer (Raitanen mfl., 2019). Samfunnsforståelsen gjerningspersonene har fra masternarrativet kan dermed ha hatt stor betydning for deres

7. Analyse og funn

personlige fortelling og hvorfor de valgte å begå vold. Vi ser derfor på gjerningspersonenes *personlige narrativer* i neste del, for å analysere nærmere hvordan de rasjonaliserte volden.

7.2 Personlige narrativer

Masternarrativer er en ressurs individer bruker når de danner sine personlige narrativer (Loseke, 2007, s. 673). Gjennom personlige narrativer kan individer fortelle en historie om seg selv, og definere hvem de er ved å skape sin identitet (Presser og Sandberg, 2015a, s. 2). Individer som lar seg inspirere av de samme masternarrativene kan derfor utvikle lignende personlige narrativer, og gjerningspersonenes samfunnssyn som kommer til uttrykk i masternarrativet har tydelig påvirket deres selvforståelse i det personlige narrativet. Vi identifiserte et lignende personlig narrativ på tvers av manifestene, som vi beskriver slik:

1. Folk flest innser ikke at samfunnet er i forfall, og prøver ikke å stoppe utviklingen.
2. Det er umulig å gjøre motstand mot statens politikk og eliten på en demokratisk måte.
3. Gjerningspersonen må begå vold for å beskytte folket.

For at gjerningspersonene kunne begå vold kan det ha vært nødvendig for dem å skape nye narrativer som henger sammen med de personlige narrativene de identifiserte seg med fra før av. Det vil være spesielt nødvendig om de ikke så på seg selv som en voldelig person tidligere. Siden narrativene i manifestene ble skrevet *før* voldshandlingen, kan de ha hatt en betydning for å rasjonalisere de voldelige angrepene for gjerningspersonene selv. Personlige narrativer er basert på individets egne erfaringer og opplevelser (Raitanen mfl., 2019, s. 102), og derfor rasjonaliserer gjerningspersonene sin egen bruk av vold med personlige narrativer som vektlegger ulike identiteter. For å skille mellom de ulike måtene gjerningspersonene fremstiller seg selv og rettferdiggjør voldshandlingene på, har vi identifisert fem ulike narrativer i manifestene. Med utgangspunkt i hovedinnholdet i narrativet har vi kalt dem rasjonalitetsnarrativ, idealistnarrativ, krisenarrativ, hverdagsnarrativ og trollnarrativ. Vi beskriver her de fem personlige narrativene vi har identifisert med eksempler fra manifestene, og viser hvilken rolle gjerningspersonene tar på seg i narrativet for å rasjonalisere og nøytralisere volden de skal begå.

7. Analyse og funn

7.2.1 Rasjonalitetsnarrativ

En av måtene gjerningspersonene forklarer sitt fremtidige voldelige angrep på er å beskrive det som et logisk valg. I manifestene er det mulig å identifisere en type rasjonell fortelling (Sandberg mfl., 2015, s. 1174), der gjerningspersonene fremstiller seg selv som rasjonelle og kompetente individer som velger å begå vold etter en nøye vurdering. Volden er logisk, og de velger å begå vold med en bevisst hensikt og av ren nødvendighet. Dette er et *rasjonalitetsnarrativ* der de argumenterer for hvorfor deres bruk av vold er et rasjonelt valg. Dette narrative er til stede i *2083: A European Declaration of Independence* og *The Inconvenient Truth*.

Rasjonalitetsnarrativet er sterkt forankret i gjerningspersonenes masternarrativ om samfunnet. Her argumenterer de for deres synspunkter og hvorfor de mener vold er den beste løsningen på problemene i samfunnet. De trekker dermed direkte linjer mellom hendelser på samfunnsnivå og deres egne handlinger. Her hevder de at den politiske situasjonen gjør det umulig å løse problemene 'demokratisk' eller 'fredelig'. I både *2083* og *Truth* underbygger gjerningspersonen denne påstanden med argumentet om at staten 'inviterer' innvandrere. Fordi de regjerende maktene står bak, er det ikke mulig å kjempe tilbake gjennom systemet. Her fremstiller gjerningspersonene staten som maktsyke, og seg selv som rasjonelle og troverdige. Der statens streben etter politisk makt gjør dem blinde for de 'negative konsekvensene' av innvandring, er gjerningspersonene 'klar over hva som foregår' (*2083* og *Truth*). Gjerningspersonene benytter seg slik av en type *othering* for å vise at *de* er annerledes, og at det er de som forteller sannheten i denne situasjonen.

Utgruppen blir i rasjonalitetsnarrativet fremstilt som en trussel, da de stemmer på politikk som fremmer deres egne interesser. Volden mot dem er logisk fordi det er et svar på innvandrernes fiendtlighet og deres onde hensikter. Med økt innvandring mener gjerningspersonene at det vil føre til Europas 'kulturelle og demografiske selvmord' (*2083*) og at Amerika vil bli preget av 'utbredt fattigdom og sivil urolighet mens folk mister sine jobber' (*Truth*). I begge manifestene legger de skylden over på utgruppen ved å påstå at de 'bare' trenger å flytte ut av landet: hadde de flyttet ut, hadde ikke gjerningspersonen 'trengt' å begå vold. I dette narrative er ikke volden drevet av et hat eller sinne, men er, ifølge gjerningspersonen, basert på en logisk avgjørelse som den eneste handlingsmuligheten de har for å løse samfunnsproblemene.

7. Analyse og funn

Som rasjonelle individer viser gjerningspersonene i dette narrativet at de er kompetente på ulike måter. I *Truth* uttrykker gjerningspersonen f.eks. sin kompetanse gjennom hvordan han legger frem argumentene sine. Gjerningspersonen forholder seg nokså saklig i manifestet og viser at han kan begrense sitt fiendtlige språk. Dette kommer bl.a. til uttrykk når han skriver at innvandrere ikke er det eneste problemet: «*Of course these migrants and their children have contributed to the problem, but are not the sole cause of it*». Gjerningspersonen i 2083 gjør mye av det samme når han bruker flere kapitler for å vise frem sine kunnskaper om islam og multikulturalisme, og viser at han ikke bare har erfaring med disse menneskene, men også mestrer deres ideologier. Gjerningspersonene understreker slik sitt intellekt, og forsøker å overbevise leseren ved å fremstille deres argumenter som sannheter.

Gjerningspersonene viser også frem sin kompetanse ved å beskrive hvordan de planla angrepet. I 2083 ønsker gjerningspersonen å fremstå som en profesjonell voldsutøver, og han refererer til seg selv som en 'Justiciar Knight'. Han beskriver f.eks. hvordan han skjulte planene sine med dekkhistorier: «*I've sorted a few tasks I wanted to do. One involved professionally printing prospectuses which will serve to strengthen my cover stories in case I get apprehended pre-operation*». Han legger også vekt på hvordan en slik operasjon krever beslutsomhet, dristighet og disiplin – egenskaper han selv mener han besitter. I *Truth* er ikke gjerningspersonen like opptatt av å beskrive sine planer i det korte manifestet. Likevel tar han seg tid til å beskrive hvilke våpen han har tenkt til å bruke, og kommenterer på fordeler og ulemper ved dem. Han innrømmer at han ikke er godt forberedt, men dette er snakk om en prioritering: «*I figured that an under-prepared attack and a manifesto is better than no attack and no manifesto*».

Som en type profesjonelle utøvere av vold, er ikke volden personlig. Den er derimot målrettet og følelsesløs, spesielt når det kommer til ofre. Ofrenes rolle i narrativet er overfladisk, og de utgjør først og fremst en fare og trussel fremfor å være mennesker. I 2083 beskriver gjerningspersonen en instrumental hensikt med volden. Han omtaler angrepet som 'markedsføring', og en måte han kan rette oppmerksomhet mot manifestet på for å sikre 'utbredelsen av boken'. At han utfører angrepet på bekostning av menneskeliv er en uunngåelig konsekvens i hans frigjøringskamp. I *Truth* uttrykker gjerningspersonen få følelser når han beskriver utstyret han skal bruke i angrepet. Han fremstår uberørt av de dødelige konsekvensene av hans fremtidige handlinger, og skriver: «*This will be a test of which is more lethal, either it's fragmentation or tumbling*». Han legger også frem volden som logisk fordi den vil

7. Analyse og funn

«*decrease the number of people in America using resources*». Her ser han ikke ofrene som mennesker, men tall som må gå opp for å sikre USAs fremtid.

Volden er dermed et nødvendig onde. I 2083 skriver gjerningspersonen at han ikke finner glede i volden, men at handlingen er siste utvei: «*We train to kill but that doesn't mean we love violence. We use violence only for self defence, as pre-emptive actions and as a last option*». Han underbygger denne påstanden med å hevde at han hadde tilgitt fiendene sine dersom de hadde overgitt seg: «*if they (the cultural Marxists) against all odds renounced multiculturalism today [...] I would forgive them for their past crimes*». I *Truth* uttrykker gjerningspersonen reservasjoner mot å drepe: «*I can't bring myself to kill my fellow Americans*» og «*But the idea of deporting or murdering all non-white Americans is horrific*». Han viser at han synes vold er forferdelig og fremstiller seg selv som en som ikke tar lett på valget om å begå vold. Ved å beskrive en bevisst og målrettet hensikt med volden og samtidig uttrykke ubehag med å begå vold, kan gjerningspersonene fremstille seg som nølende og dermed moralske voldsutøvere. Volden er slik rasjonalisert som en strengt nødvendig handling, og de kan forstå seg selv som ikke-voldelige personer som bare bruker vold i en situasjon som krever drastiske handlinger (Sandberg mfl., 2015, s. 1175).

Gjerningspersonene benytter flere nøytraliseringsteknikker i rasjonalitetsnarrativet som legitimerer volden for dem selv og potensielt andre. Når de sammenligner seg med staten og fremstiller dem i et negativt lys, fordømmer de sine potensielle fordømmere (Sykes og Matza, 1957, s. 166-7). De beskriver staten som maktsyke, og fører slik oppmerksomheten bort fra egne voldshandlinger og peker i stedet på statens rolle i samfunnsødeleggelsen. Slik kan de enklere dempe følelsen av at vold er en gal handling, og heller forstå det som et logisk valg i en verden der staten er irrasjonelle. Samtidig benekter de sine ofre når de beskriver bl.a. hispanics og muslimer som fiendtlige, og ikke vier oppmerksomheten til den smerten de kommer til å påføre sine drapsofre (Sykes og Matza, 1957, s. 166). De presenterer heller en situasjon der utgruppen har fremprovosert voldshandlingen, og slik konstruerer de sine voldelige handlinger som et rasjonelt forsvar mot et angrep.

I rasjonalitetsnarrativet fremstiller gjerningspersonene seg selv som rasjonelle og volden får mening som en logisk handling. Vold forstås ofte som en irrasjonell og følelsesladet handling, men ved å fremstille volden som en nødvendig handling basert på fakta og brukt til et spesifikt formål, kan de bevare synet på seg selv som rasjonelle voldsutøvere. I beskrivelsene av fiendene fordømmer de fordømmerne for å være irrasjonelle og benekter ofre ved å fremstille dem som

7. Analyse og funn

en trussel. Med disse nøytraliseringsteknikkene kan de styrke synet av volden som logisk og ivareta bildet av seg selv som en ellers ikke-voldelig person. Om andre blir overbevist om at volden er en logisk handling er en annen sak – det viktige er at gjerningspersonene selv ser volden som nødvendig. Rasjonalitetsnarrativet muliggjør voldshandlingen for gjerningspersonene ved at de rasjonaliserer volden som en logisk reaksjon på et viktig samfunnsproblem.

7.2.2 *Idealistnarrativ*

Å bruke vold er for gjerningspersonene et uttrykk for motstand, eller en kamp. Dette er en type fortelling der gjerningspersonene fremstiller seg selv som moralsk overlegne sine fiender og med rett til å utøve vold. Handlingen reflekterer en kamp mot onde krefter der gjerningspersonen er en helt motivert av plikten til å kjempe for viktige verdier og for fellesskapet. Målene er ambisiøse, men likevel uttrykker gjerningspersonene et optimistisk syn på hva de selv og andre kan oppnå. Narrativet, som vektlegger den 'rettferdige' volden, kan kalles et *idealistnarrativ*. Her fremstiller gjerningspersonene seg som forkjempere og selvoppofrende individer, og narrativet finnes i *2083: A European Declaration of Independence* og *The Great Replacement*.

Narrativet kjennetegnes av en stemning som ligner krigsretorikk, der gjerningspersonene forsøker å overbevise lesere om legitimiteten ved volden de utøver. I *Replacement* beskrives situasjonen eksempelvis som et folkemord, og gjerningspersonen påstår at det er 'snakk om overlevelse'. Volden blir fremstilt som en type forsvarshandling, og det er derfor ingen grunn til moralske kvaler: «[...] *in the face of ethnic genocide, all morality is ambiguous*». I *2083* er volden et ledd mot å 'sette folket fri'. Her er volden en måte å beskytte menneskerettighetene på, og vold blir et middel for å bevare vestlige verdier: «*Defending your people and culture from genocide is the most basic and recognised human right [...]*». Idealistnarrativet presenterer slik en apokalyptisk fortelling: Konflikten utfolder seg på et høyt nivå der folkets fremtid står på spill, og det er en kamp mot det absolutt onde (Smith, 2005, s. 27). Narrativet har dermed en sterk polarisering mellom protagonist og antagonist, noe som er veldig tydelig i gjerningspersonenes bruk av othing i narrativet.

En av måtene gjerningspersonene uttrykker sine gode og moralske kvaliteter på er ved å understreke andres dårlige hensikter og atferd. De beskriver muslimer som voldelige og hyperseksuelle: «*more than 500 000 European women have been raped*» (2083) og «*an*

7. Analyse og funn

ongoing trend of rape and molestation perpetrated by these non-white scum» (Replacement). Islam blir samtidig fremstilt som Europas motstykke, der muslimer er ‘fiender av demokratiet’ (2083) og ønsker å ‘ødelegge vår kultur og nasjon’ (Replacement). Staten og massemediene er med på å forvrengte denne sannheten, noe som gjør dem like skyldige og umoralske i sine handlinger. Gjerningspersonene kjemper for å overvinne disse kreftene og fremstiller seg selv som forkjempere for europeeres frihet, kultur, identitet og overlevelse. Slik skaper de en sterk kontrast mellom dem selv og fiendene, og volden blir et ledd i kampen for deres verdier og idealer.

Som en forlengelse av gjerningspersonenes konstruksjon av dem selv som de ‘gode’ blir også motivasjonene deres beskrevet i et positivt lys. I idealistnarrativet fremstilles motivasjonene deres som uselviske, der de ofrer seg for fellesskapets beste. De begår ikke vold for egen vinning, og fremhever at de verken ønsker eller forventer heder og ære for handlingen: «[...] *we are willing to sacrifice our lives for our brothers and sisters, even though they will openly detest us» (2083)* og «*I will be forgotten quickly. Which I do not mind» (Replacement)*. I 2083 påstår gjerningspersonen at det er hans kjærlighet for Europa som driver ham, mens i *Replacement* stiller gjerningspersonen et retorisk spørsmål til sine lesere: Vil du heller la barna dine drepe i stedet? I begge tilfellene appellerer de til kjærligheten og deres hensyn til (utvalgte) andre, og de utøver sin plikt overfor dem de ønsker å beskytte. Gjerningspersonene lever slik ut heltemyten: de vil bekjempe fiender, få anerkjennelse og beundring fra andre, og forbløffe verden (Gardell, 2021, s. 86). Helten er en leder, med autoritet og lidenskap som overgår vanlige menneskers evner (Frye, 1957, s. 34). For helten er volden en selvoppofrende handling, og de har overkommet frykten for døden og er villig til å dø for saken. Dette er samtidig et uttrykk for gjerningspersonenes selvopphøyelse og arroganse. De understreker sin spesielle posisjon, ikke bare sammenlignet med de umoralske fiendene, men også leserne de forsøker å appellere til. I 2083 fremstiller gjerningspersonen seg som et utvalgt medlem av ‘Knights Templar’, mens i *Replacement* tar gjerningspersonen på seg en lederrolle der han forteller leseren hvordan de bør være og hva de bør gjøre. Den arrogante tonen kan svekke fellesskapsfølelsen og fremstillingen av å være selvoppofrende, men ikke nødvendigvis for lesere som godtar deres selvframstilling som helter.

I idealistnarrativet benytter gjerningspersonene seg av flere nøytraliseringsteknikker. Når gjerningspersonen danner motsetninger mellom seg og fiendene, fordømmer de sine fordømmere og benekter både skade og offer (Sykes og Matza, 1957, s. 165-7).

7. Analyse og funn

Gjerningspersonene fremstiller politikere og massemediene som 'hjernevaskende' løgnere og hevder at de har en agenda med å skjule informasjon og stemple dem og deres allierte som 'gale fascister og rasister'. Slik understreker de deres status som troverdige og ærlige individer, og ved å fokusere på andres løgner og umoralske handlinger kan volden deres havne i bakgrunnen. Ved å ta oppmerksomheten bort fra volden sender gjerningspersonene et signal om at ofrenes lidelser ikke er viktig, og slik benekter de skaden av handlingene sine. Nøytraliseringen av volden underbygges også i gjerningspersonens benektelse av offer. Ved å beskrive muslimer som voldelige og truende kan de nøytralisere fienden som en gruppe som fortjener straff. De forstår ofrene som en ond gruppe som må overvinnes for å beskytte verdiene de tror på, og underbygger det rettmessige ved volden ved å appellere til høyere verdier (Sykes og Matza, 1957, s. 167). Gjerningspersonene påstår at de er motivert av kjærlighet for andre og at de ofrer sine egne liv for fellesskapet, i samsvar med deres selvpåttatte roller som helter. Troen på frihet og kjærlighet for inngruppen får forrang, og slik kan de beholde synet på seg selv som moralske ved å undergrave ofrenes status og verdi.

Protagonisten i idealistnarrativet er naturlig nok fremstilt som idealistisk, i dette tilfelle med sterk tro på det de anser som 'vestlige' verdier. Gjerningspersonene tar på seg rollen som frihetsforkjempere og legger vekt på å beskrive seg som selvoppofrende for sine idealer og folk. Fortellingen er forankret i moralske avveininger, og går ut på å fremstille seg selv som moralsk overlegen fiendene. Slik kan de nøytralisere vold som en rettmessig handling som de begår for å oppnå et felles beste. Idealistnarrativet kan være et rivende narrativ som presenterer et forenklet bilde av virkeligheten med en sentral konflikt mellom et absolutt onde og uskyldige allierte som kjemper for samme sak (Smith, 2005, s. 26-7). Med dette narrativet kan gjerningspersonene vektlegge de positive følelsene og aspektene ved å begå vold, og bli en del av noe større og viktigere enn dem selv og den kjedelige hverdagen (Cottee og Hayward, 2011).

7.2.3 Krisenarrativ

I manifestene er det tilfeller der gjerningspersonene fremstiller volden som nærmest uunngåelig, og uttrykker lav grad av selvstendighet. I dette narrativet beskylder gjerningspersonen eksterne forhold og tar ikke ansvar for sine handlinger, men samtidig tar de et valg ved å begå et terrorangrep. Narrativet er preget av negative følelser, og samfunnsproblemene oppleves som nære, akutte og personlige. Det er et fokus på det negative,

7. Analyse og funn

og dette narrativet kan derfor kalles et *krisenarrativ*. Krisenarrativet finner vi i manifestene *The Last Rhodesian* og *The Inconvenient Truth*.

I krisenarrativet uttrykker gjerningspersonene at de i stor grad er tvunget av sine omgivelser til å begå vold. Dette kommer spesielt godt frem i deres negative beskrivelser av samfunnssituasjonen. Gjerningspersonene er opprørte, sinte og fortvilte over det som skjer i samfunnet rundt dem, og de opplever situasjonen som fullstendig håpløs fordi ingen gjør noe med problemene. I *Rhodesian* er gjerningspersonen opprørt over 'svartes brutale mord på hvite' og at hvite ikke gjør motstand, men velger å rømme fra problemet i stedet. I *Truth* kombinerer gjerningspersonen sine personlige klagemål med samfunnssituasjonen: «*My whole life I have been preparing for a future that currently doesn't exist. The job of my dreams will likely be automated. Hispanics will take control of the local and state government [...]*». Han mangler håp om at forholdene vil bedre seg fordi selskaper vil fortsette å øke den illegale immigrasjonen. Samtidig vil ikke staten gjøre noe for å forbedre samfunnssituasjonen, og amerikanere nekter å endre seg. De sterke negative følelsene tar overhånd i krisenarrativet og gjerningspersonene uttrykker en pessimistisk tro på at samfunnet ikke vil bedre seg siden ingen er villige til å ta tak i problemene.

Gjerningspersonene viser ingen tette bånd til verken sine lesere eller inngruppen. I *Truth* forsøker gjerningspersonen å appellere til sine lesere, men bare ett avsnitt er spesifikt dedikert til dette formålet. I *Rhodesian* finner man derimot ingen slike deler i teksten. Det er heller ikke fokus på ofrene og hvilken smerte volden deres vil påføre dem. I *Truth* er eksempelvis gjerningspersonen mer opptatt av konsekvensene gjerningene vil ha for ham selv: «*Capture in this case is far worse than dying during the shooting because I'll get the death penalty anyway. Worse still is that I would live knowing that my family despises me*». Gjerningspersonene uttrykker en egoistisk følelse av deres egen betydning (Canter mfl., 2019, s. 354), der deres spesielle posisjon understrekes av deres kommende gjerninger. Slik forsøker de å gi inntrykk av å være et 'heroisk' individ: «*Well someone has to have the bravery to take it to the real world, and I guess that has to be me*» (*Rhodesian*) og «*I am honored to head the fight to reclaim my country from destruction*» (*Truth*).

Gjerningspersonen fremstiller seg slik som en *tragisk helt*, der gjerningen forstås som uunngåelig, men samtidig en forsvarlig handling (Canter mfl., 2019, s. 357). Volden fremstilles som et svar på en urett og en krenkelse, mens gjerningspersonene ikke tar hensyn til konsekvensene av deres handlinger. Det kan derfor minne om idealistnarrativet, men i

7. Analyse og funn

krisenarrativet er det en lav følelse av fellesskap og i stedet for en opphøyning følger narrativet tragediens nedadgående trend (Frye, 1957, s. 37). Selv om gjerningspersonene viser bekymring for sin inngruppe, er det vanskelig å se på det som hovedmotivatoren deres når de også beskylder dem for å være en del av problemet.

I krisenarrativet er det mulig å identifisere flere nøytraliseringsteknikker. Den mest fremtredende nøytraliseringsteknikken er benektelse av ansvar (Sykes og Matza, 1957, s. 165). Gjerningspersonene beskriver at de befinner seg i en håpløs samfunnssituasjon, noe som skaper et bilde av at de mangler innflytelse i livene sine. Samtidig er narrativet preget av sterke negative følelser der den følelsesmessige tyngden tar overhånd. Ved å forstå volden som et resultat av forhold utenfor dem selv hevder gjerningspersonene at volden er utenfor deres kontroll. De andre nøytraliseringsteknikkene i krisenarrativet er tilknyttet gjerningspersonenes beskrivelse og forståelse av utgruppen og gjerningene deres. De beskriver utgruppen som brutale eller at de tar jobber fra amerikanere; og med denne beskrivelsen fremstiller de seg selv og sin inngruppe som ofre for en urettferdig situasjon. De ser ikke utgruppen som ofre og benekter deres offerstatus (Sykes og Matza, 1957, s. 166). Samtidig benekter de skade ved å ikke vurdere skaden i det hele tatt (Sykes og Matza, 1957, s. 165-6). Gjerningspersonene ignorerer hva drapshandlingene faktisk innebærer og voldens konsekvenser får ikke plass i narrativet deres. Som tragiske helter er de styrt av skjebnen: De skylder på eksterne faktorer, og volden skjer fordi det 'må'. Slik uttrykker gjerningspersonene at det var ingen reelle ofre og at heller ingen reell skade har skjedd.

I krisenarrativet er protagonisten tvunget til å begå vold av en forferdelig situasjon der ingen andre våger å gjøre noe med problemene. Gjerningspersonene føler seg krenket av samfunnsforholdene, og det er som om skjebnen får dem til å handle. Samtidig har de tatt et valg om å handle. Volden er dermed en handling både uten- og innenfor deres kontroll, og krisenarrativet reflekterer et paradoks i fortellingen. Det er et paradoks som bidrar til å øke gjerningspersonenes fortvilelse: Uansett hva gjerningspersonene velger å gjøre, er det visse ting som ikke kan endres, men likevel kan ikke andre forvente at de vil akseptere det som skjer i samfunnet (Presser, 2012, s. 13). Selvfremstillingen minner derfor om en tragisk helt, og de legger lite vekt på fellesskap og bånd til andre. Det er også et lavt fokus på ofre, og i stedet plasserer gjerningspersonene seg selv og sine negative følelser i sentrum. Ved å legge vekt på urettfølelsen de opplever, kan gjerningspersonene benekte ansvar for sine gjerninger samtidig som de bevarer sin selvstendighet ved å ha valgt å handle.

7. Analyse og funn

7.2.4 Hverdagsnarrativ

I manifestet *2083: A European Declaration of Independence* er det seksjoner som kan minne om en autobiografi (Lejeune i Copeland, 2019a, s. 134). I disse delene av manifestet beskriver gjerningspersonen sin hverdag, og deler ulike tanker og følelser. Her fremstiller han seg som en sosial og vennlig person, og stiller seg i rollen som en type 'venn' til leseren. I motsetning til andre deler av manifestet er han i større grad uformell, og bruker bl.a. humor og emoticons for å uttrykke seg. Han prøver å fremstå likendes og som en person leseren kan relatere til og forstå, og dermed bygge en identitet som en ikke-voldelig person. For å få frem narrativets uformelle natur, kaller vi dette et *hverdagsnarrativ*.

I hverdagsnarrativet forsøker gjerningspersonen å vise hvordan han mestret å leve et normalt liv ved siden av å planlegge og forberede angrepet: «*You can basically live a normal life if you chose to; you just have to be extra careful*». Han skifter mellom fortellinger om fester han har deltatt på, og om forberedelsene ved å beskrive de daglige gjøremålene sine. Sammen utgjør de hverdagsnarrativet til gjerningspersonen som en 'resistance fighter'.

Som en mann på oppdrag er hverdagen hans preget av ulike gjøremål. Han beskriver at en vanlig dag innebærer «*email farming, writing, sharing "moderate" resources from my book [...], smoking, eating chocolate lol, taking a daily 1 hour walk/motivational meditation and doing some occasional battlegrounds in WoW [...]*». Hverdagen hans er fylt med konkrete oppgaver, men også aktiviteter som ikke er direkte tilknyttet gjerningene hans. Det uformelle språket og de 'normale' aktivitetene fremstår hverdagslig, og gjerningspersonen understreker slik sin identitet som et *individ*: en person leseren kan kjenne seg igjen i og ha sympati for. Han klager f.eks. på 'email farming' som en kjedelig oppgave med utrop som «*aaaaarrrrggh:/*», og det uformelle språket minner om noe man ville ha delt med venner. Fremstillingen som en 'venn' styrkes når gjerningspersonen forsøker seg på en type intern vits med leseren. Når han skriver om hvordan han søkte om våpentillatelse leker han med ideen om å være ærlig: «*On the application form I stated: "hunting deer". It would have been tempting to just write the truth; "executing category A and B cultural Marxists/multiculturalist traitors" just to see their reaction:P*». Han skaper en type 'oss' og 'dem' scenario, der han lar leseren bli en del av 'oss' fordi 'vi' vet sannheten versus 'dem', politiet, som ikke vet hva det egentlige formålet er.

Samtidig vektlegger gjerningspersonen sine sosialt attraktive sider ved å beskrive sosiale aktiviteter som noe naturlig for ham. De overfladiske beskrivelsene av sosiale arrangementer

7. Analyse og funn

han deltar på skal gi leseren et inntrykk av en mann som passer inn i enhver sammenheng: «*I chatted with most of the people at the party. [...] nice people though and we had a good time*». Han nevner at han har vært på julefester sammen med venner, og legger lekent til «*[...] fun although I've gained some extra kilos:D*». Gjerningspersonen ser ut til å anse deltakelse på fester som et tegn på en sosialt suksessfull mann, og de nevnes med hyppighet: «*I was at a party yesterday with a few friends [...]*», og en guttetur til Budapest «*to party hard for 5 days*». Han vil gi leseren inntrykk av at han er en kul og avslappet fyr, samtidig som han ikke mister fokus: «*Hungarian girls are hot as hell, too bad I have to avoid relationships for the good of my mission. Doesn't hurt having fun though:D*». Selv når han har det moro, er 'oppdraget' i bakhodet hans.

Derfor forekommer det også ideologiske refleksjoner i hverdagsnarrativet, og den hverdagslige settingen benyttes til å underbygge ideologien. På en bursdagsfest han snakker om jobber flere av deltakerne i den offentlige sektoren, og vedkommende som feirer år er en dommer. Det fører til en refleksjon der han sammenligner oppgjøret etter andre verdenskrig med sin egen situasjon: «*The judges during WW2 who had party affiliations with the NS [...] were prosecuted and imprisoned. Is it therefore only fair that judges of high rank with party affiliations to the Labour Party [...] is to be considered category B or C traitors?*». I en beskrivelse av en annen fest bruker han humor til å fordømme en «*extreme Marxist*». Han kaller personen for en hykler som mangler gode svar når de diskuterer politikk med hverandre: «*I went on about the fact that there is no such thing as a Palestinian. [...] (this is a classic and awesome way to infuriate Marxists:-). We managed to push his buttons [...] without him realizing that we were using him as a supplier for top notch entertainment:-)*». Selv om protagonisten i hverdagsnarrativet ser ut til å leve et dobbeltliv, er grensen uklar, og på mange måter er det ikke et dobbeltliv i det hele tatt. Det å være en 'resistance fighter' handler både om å utføre oppdraget og mestre et normalt liv slik at man ikke blir oppdaget.

Som et sosialt narrativ, inneholder hverdagsnarrativet en form for humor. Gjerningspersonen forteller f.eks. en historie om hvor mye han slet med å grave ned en koffert med utrustningsutstyr til angrepet: «*There were a lot of mosquitoes annoying the hell out of me [...]. I had been digging continuously for 5 hours and was completely exhausted, yet I hadn't even finished digging the hole...*». Selv om det ikke var en gledelig opplevelse, er det tydelig at historien er ment å være morsom. I hverdagsnarrativet benyttes feil og mangler som en mulighet til å dele humoristiske episoder om hvordan ting gikk galt: «*I need to find my weapons*

7. Analyse og funn

connection within 4 days...! I failed miserably yesterday; [...] The people I approached got really nervous and thought I was either a cop or completely nuts, lol». I dette narrative er det greit, fordi protagonisten i narrative er en person – og alle personer gjør feil. Narrative minner om en komedie, der ulykker og feil er for latter og underholdning, men som til slutt alltid ender med protagonistens seier (Frye, 1957, s. 43). Erfaringene som gjerningspersonen deler i dette narrative kan være hans forsøk på å fremstå åpen om sine feil og mangler, og slik skape et bånd med leseren (Sandberg, 2010, s. 455). Dersom leseren aksepterer gjerningspersonens selvfremstilling, kan han øke sin troverdighet som forteller.

Selv om hverdagsnarrative ikke er direkte voldelig, kan det fortsatt brukes til å nøytralisere volden som skal begås. Volden er underliggende i narrative, som forventer at leseren er kjent med gjerningspersonens planer og gjerninger. Kombinert med den hverdagslige stemningen normaliseres volden som en del av 'hverdagen'. I eksemplet med utstyret som graves ned er den humoristiske og lette stemningen i historien med på å tone ned konteksten av at det skal brukes til en voldelig handling. Når humoren står i sentrum, undergraves volden, og i effekt er det en type benektelse av skade (Sykes og Matza, 1957, s. 165-6). I fortellingen er volden noe som ennå ligger i fremtiden, skaden har ikke skjedd, og fortellingen kan trygt beholde sin underholdende kvalitet. I andre deler av hverdagsnarrative refererer gjerningspersonen til voldshandlingen som et 'oppdrag', i samsvar med fremstillingen av konflikten som en 'frigjøringskamp'. Ordet gir konnotasjoner til militære operasjoner, og fremstiller volden som en viktig oppgave for å sikre et felles beste. Det er en appell til høyere verdier (Sykes og Matza, 1957, s. 167), for å vise at oppdraget er nødvendig og utføres grunnet behov. I hverdagsnarrative er dermed ikke volden i sentrum, men et naturlig aspekt ved den, som krever en usagt godtakelse av voldsbruk.

Hverdagsnarrative er bare til stede i manifestet 2083, og skiller seg fra de andre narrative med sitt hverdagslige preg. I hverdagsnarrative plasseres protagonisten i sosiale settinger, og skal vise hvordan gjerningspersonen mestrer både forberedelsene til angrepet og sitt 'normale' hverdagsliv. Narrative inneholder fortellinger fra hverdagen, og gjerningspersonen forsøker å være humoristisk, likendes og en man kan relatere til og ha sympati for. Narrative er derfor mer nært og personlig, der gjerningspersonen tilnærmet behandler leseren som en venn eller alliert. En slik fremstilling kan også underbygge argumentet for voldsbruk: en venn vil vel ikke begå vold av uforståelige grunner? Hverdagsnarrative er derfor preget av vold, da narrative forventer og forutsetter vold i fremtiden. Gjennom narrative relativt lette og humoristiske

7. Analyse og funn

stemning kan volden nøytraliseres ved både å benekte skaden (som ennå ikke har skjedd), og ved å ramme inn volden som en strengt nødvendig handling.

7.2.5 Trollnarrativ

I manifestet *The Great Replacement* fant vi et narrativ som kombinerer både humor og voldelig innhold. Det direkte voldelige innholdet gjør at narrativet kan minne om et ‘trusselnarrativ’, der protagonisten fremstiller seg selv som en farlig person for å fascinere og skremme sitt publikum (Sandberg mfl., 2015, s. 1175 og 1177). I dette narrativet derimot er teksten full av referanser, memes og interne vitser. Slik språkbruk kan danne kollektive forståelser og etablere et fellesskap (Tuters og Hagen, 2020, s. 2225). Narrativet er rotfestet i en internettkultur som kan knyttes til såkalte ‘chan-sider’, og kan sees som en praksis av ‘shitposting’ eller ‘trolling’ (Ravndal, 2020, s. 364). Her er poenget å være støtende, krenkende og gå over grensen (Topinka, 2018, s. 2058). Vold er dermed et element som ofte dukker opp som en del av ‘underholdningen’. Målet er å vekke reaksjoner og latteren oppnås på bekostning av andre og andres lidelser – slik ekskluderer narrativet personer og grupper. Basert på narrativets kvaliteter kaller vi det et *trollnarrativ*.

Trollnarrativet inneholder deler som kan være vanskelig å forstå med mindre man setter seg inn i narrativets kontekst. Fordi narrativet er fylt med interne vitser, ironi og sarkasme, kan man lett bli gjenstand for narr om man ikke plukker opp referansene. Et eksempel finnes tidlig i manifestet. Fortellingen som presenteres i narrativet er fokusert på vold, og å drepe eller fjerne alle ‘invaders’ for å redde det europeiske folk. I stedet for å definere hvem ‘invaders’ er med en gang, kaller gjerningspersonen seg for en «*part time [...] kebab removalist*». Dette er referanse til en serbisk antibosnisk musikkvideo, og er et uttrykk som brukes i høyreekstreme miljøer for det å ‘luke’ ut muslimer. Referansen setter raskt tonen for narrativet og uttrykker hvilke miljø gjerningspersonen tilhører. For lesere som er vant til denne type språkbruk, kan det signalisere et tegn på fellesskap og tilhørighet, mens det for andre kan oppleves fremmed til tross for at de kan resonnerer seg frem til betydningen.

Protagonisten i narrativet kan sammenliknes med den mytiske ‘luringen’; en skamløs løgnvever motivert av egne begjær og appetitt. Han er kreativ, leken og rampete, og er en som krysser grenser med evnen til å se sannhetens kjerne. Han er dermed en type profet, men fryktløs og amoralsk, og kan både være en helt og en skurk (Phillips, 2015, s. 9). Med en slik protagonist er også narrativet preget av humor, ironi og sarkasme, og ofte kan det være vanskelig å vite om

7. Analyse og funn

gjerningspersonen er seriøs. Narrativet er f.eks. gjennomsyret av morbiditet og ubehagelig innhold, og grensen mellom det gjerningspersonen virkelig mener og det han skriver for å provosere er tilnærmet usynlig. Eksempelvis beskriver han hvorfor det er nødvendig å drepe barn: «*Children of invaders do not stay children, they become adults and reproduce, creating more invaders to replace your people*». Senere i manifestet beskriver han dem som skadedyr: «*When you discover a nest of vipers in your yard, do you spare the adolescents? [...] No. You burn the nest and kill the vipers, no matter their age*». Dette står i sterk kontrast med hans opprop om at hvite barn må beskyttes, hans sinne over den seksuelle misbruken av (hvite) barn, og referanse til '14 words slogan': «*We must ensure the existence of our people, and a future for white children*». Her krysser han den moralske grensen: På den ene siden forfekter han drap på barn, og på den andre beskyttelse av dem. Han handler på begge sider av normen, uten å diskutere motsigelsen.

Humoren, som går på bekostning av andre, kan minne om en form for ekstrem satire. Satire består av to komponenter: humor og et mål for angrep. Satire er avhengig av at forfatter og leser er enig om det som er uønsket, og denne utvelgelsesprosessen er en moralsk handling (Frye, 1957, s. 224). Oftest tar satirikeren den høyere moralske rollen (Frye, 1957, s. 225), men i trollnarrativet er ikke dette nødvendig. I rollen som en 'luring' er gjerningspersonen uten moralske begrensninger, og personer kan angripes uten hemninger. I manifestet angripes innvandrere som sees som mål for hat og kilde for underholdning. Gjerningspersonen ser spesielt på muslimer, som han innrømmer ble valgt av ren lettvinthet fordi «*They are the most despised group of invaders in the West, attacking them receives the greatest level of support*». Siden underholdningen i narrativet er basert på ofrenes lidelser, trenger ikke gjerningspersonen å gi noen velformulerte argumentasjoner bak hans motiver. At muslimer ble valgt av lettvinthet er et bevis på at det ikke er viktig *hvem* det er, så lenge det finnes en gruppe å forakte.

Likevel er det ikke bare ofrene som gjøres narr av i narrativet. Alle pårørende, alle som lar seg påvirke av gjerningspersonens ord og handlinger, og alle utenforstående som forsøker å dekode manifestet vil være til latter og underholdning. Gang på gang bruker han sarkasme og ironiske uttalelser for underholdningens skyld. Som svar på et spørsmål om han forventer å bli løslatt fra fengsel etter angrepet, skriver han: «*[...] I also expect an eventual Nobel Peace Prize. [...] I expect to be freed in 27 years from my incarceration, the same number of years as Mandela, for the same crime*». Et annet sted påstår han blant annet at «*[...] the person that has influenced me above all was Candace Owens*». Disse uttalelsene kan lett misforstås, og uavhengig av om

7. Analyse og funn

man plukker opp sarkasmen hans er det skjærende ord som kan vekke sorg og sinne. Narrativet eksisterer ikke for å gi svar, men for å håne og underholde, og gjerningspersonen viser tegn på at han er klar over at manifestet vil vekke reaksjoner. I intervjudelen dedikerer han eksempelvis en egen seksjon for å svare på motstanderes argumenter. Her putter han emosjonelle skjellsord i munnen til sine motstandere: «*You are a bigot, racist, xenophobe, islamophobe, nazi, fascist!*». Deretter svarer han med 'navy seal' cypypasta – en skriftlig meme som gjør narr av en stereotypisk 'tough guy'-persona. Beskjeden er klar: gjerningspersonen nekter å ta det seriøst. Dette er trollnarrativets kjerne – men er det 'bare' tull?

Trollnarrativet er en latterliggjørelse av alle som ikke klarer å være med på 'moroa'. Samtidig presenterer narrativet hatefulle ytringer som kombineres med uttalelser som ikke kan tas seriøst. En kombinasjon av hat og humor er ikke noe nytt, og de fleste er kjent med rasistiske vitser. Å kombinere humor med utsagn som ikke ville vært akseptable om det *hadde* vært seriøst er snarveien til å forsvare seg med at det 'bare' var en vits (Billig, 2001, s. 274). Trollnarrativet presenterer et annerledes tilfelle. Dette *er* seriøst, og det er det som gjør det verdt å fortelle om. Uavhengig av narrativets humoristiske innslag er realiteten klar: gjerningspersonen har myrdet 51 mennesker. Uten handlingen ville narrativet vært meningsløst, og gjerningspersonen ville selv ha vært latterliggjort i stedet. Med handlingen gir han narrativet sin mening. Som han selv skriver: «*[...]the attack was a end in itself [...] These writing, and their coverage, are just a bonus*».

I samsvar med dette er selvfremstillingen hans preget av en type 'ærlighet'. Gjerningspersonen, som den fryktløse 'luringen', fremstiller seg som en person som tør å kalle en spade for en spade. Han definerer seg blant annet som en fascist, og påstår at han «*consider myself an Eco-fascist by nature*». I intervjudelen svarer han på et spørsmål om handlingen hans er et terrorangrep, noe han bekrefter: «*It is a terrorist attack*». Han benekter heller ikke de rasistiske og islamofobiske motivene bak angrepet: «*There was a racial component to the attack*» og «*[...] in this there was an anti-islamic motivation to the attacks [...]*». Uavhengig av hvor sanne påstandene hans egentlig er, fremstår han standhaftig og viser at han mestrer narrativet – å uttrykke tvil og tvetydighet ville bare vært tegn på svakhet.

Under alle referansene, sarkasmen og ironien ligger det altså et hat som er mer reelt enn noe annet i manifestet. Gjennom narrativet praktiserer han det han mener er en god strategi for deres bevegelse i den begynnende fasen: «*[...] we may use edgy humour and memes in the vanguard stage [...]*». Humor er sosialt, og vitser er ikke noe som bare fortelles, men også noe man

7. Analyse og funn

snakker om og reagerer på (Billig, 2001, s. 270). Slik kan trollnarrativet engasjere sine lesere, og gjerningspersonen inviterer dem til enten å bli med i latteren eller la seg bli forskrekket. Med den lette og humoristiske stemningen nøytraliserer narrativet volden ved å fremstille det som ikke 'så' alvorlig. Det er en type benektelse av skade (Sykes og Matza, 1957, s. 165-6), men i stedet for å avvise skaden fullstendig, blir det heller forbundet med positive følelser som humor. Innslag av humor og useriøse elementer kan gjøre narrativet mye enklere å svelge, og gjennom skjermen kan volden ligne en fantasi for leseren (Atkinson og Rodgers, 2016). Samtidig benekter narrativet ofrene ved å la dem bli mål for angrep og ignorere stemmene deres. Det kommer tydelig frem når gjerningspersonen plasserer ofrene sine i kategorien som 'invaders'. Med den fiendtlige ordbruken uttrykker han at ofrene er de skyldige, og at de dermed ikke er *reelle* ofre. Den manglende refleksjonen rundt skaden han begår og ofrene han planlegger å ta livet av, flytter også narrativets oppmerksomhet mot selve volden og underholdningen det gir. Slik plasserer han seg selv i sentrum, ignorerer de grufulle konsekvensene, og sender en beskjed om at ofrene ikke er viktige.

Trollnarrativet er et narrativ med røtter i chan- og øvrige internettkulturer. Narrativet forutsetter kjennskap til kulturen det tilhører, og inneholder ulike former for memes og referanser som ellers kan være vanskelige å forstå. Innholdet er preget av typisk 'trolling' eller 'shitposting' der poenget er å vekke sterke reaksjoner. Ved å kombinere humor med voldelige og hatefulle ytringer former gjerningspersonen et narrativ som skaper latter på bekostning av sine ofre og andre lesere. Narrativet har slik en ekskluderende effekt, der det er et klart skille mellom de som skjønner narrativet og de som lar seg bli opprørt. I narrativet tar gjerningspersonen på seg rollen som en 'luring', som gir ham en fleksibel rolle uten moralske begrensninger. Sammen med hans 'ærlige' front, hatefulle ytringer og bruk av ironi, er grensen mellom 'sannhet' og 'tull' tilnærmet intet-eksisterende. Slik flytter narrativet oppmerksomheten bort fra gjerningspersonens planlagte drapshandlinger, ofrene og deres smerte, og retter fokuset mot ham selv i stedet.

7.2.6 Manifestenes helhetlige narrativ

Over beskrev vi de fem personlige narrativene vi har identifisert i manifestene og viste med eksempler hvilke kjennetegn de har. Med unntak av *Rhodesian*, var mer enn ett narrativ til stede i alle manifestene. Der det er flere narrativer, kan det gi inntrykk av at narrativene er i konflikt med hverandre. Det helhetlige narrativet kan derfor fremstå motstridende, men det å skifte

7. Analyse og funn

mellom forskjellige narrativer er ikke uvanlig (Sandberg, 2009). Tilstedeværelsen av flere og motstridende narrativer i samme manifest kan være et uttrykk for at fortelleren veksler mellom ulike kulturer og konvensjoner for å gi mening til sine handlinger og identitet (Brookman, 2015, s. 228). Det er også irrelevant hvor sanne narrative er. Ved å fortelle slike historier kan gjerningspersonene forme og leve ut en identitet som de ellers ikke blir anerkjent eller får støtte for (Wickramagamage og Miller, 2019, s. 121). De personlige narrative kan dermed ha spilt en viktig rolle i gjerningspersonenes selvforståelse, og narrative kan ha vært nødvendige for at de kunne begå terrorangrep (Presser, 2009, s. 191). Her ser vi på manifestene i sin helhet, og ser nærmere på hvordan tilsynelatende motstridende narrativer fortsatt kan gå sammen i ett enkelt manifest.

2083: A European Declaration of Independence: Rasjonalitets-, idealist- og hverdagsnarrativ

I 2083 tar gjerningspersonen på seg flere roller gjennom manifestet, og vi har identifisert tre personlige narrative. De ulike narrative kan ved første øyekast se ut til å stride mot hverandre, men de kan sammen underbygge gjerningspersonens helhetlige fremstilling av seg selv.

Rasjonalitets- og idealistnarrativet skiller seg fra hverandre når det kommer til gjerningspersonens uttrykk av følelser og synet på vold. Som en rasjonell utøver av vold bruker han kun vold til et spesifikt og logisk formål. I idealistnarrativet derimot, har han et positivt og urealistisk syn på hva voldshandlingen kan oppnå. Det rasjonelle og kontrollerte inntrykket han forsøker å skape i rasjonalitetsnarrativet kan undergraves av idealistnarrativet, da han virker urealistisk ambisiøs og fremstår positivt innstilt til å bruke vold som løsning. Å gå fra å ha en nølende holdning til voldsutøvelse til å være mer entusiastisk kan virke unaturlig for lesere. Likevel kan narrative utfylle hverandre. Kombinasjonen av vold som noe nødvendig (rasjonalitetsnarrativet) og vold som en rett handling (idealistnarrativet) kan styrke argumentasjonen for bruk av vold. Om rasjonalitetsnarrativet skaper et scenario der vold ikke kan unngås, kan idealistnarrativet tilby et ideologisk grunnlag for å forklare hvorfor det også er riktig å handle slik. Motivasjonen for å begå vold kan dermed styrkes og fremstå mer sammensatt.

Samtidig finner vi hverdagsnarrativet i manifestet. Hverdagsnarrativets uformelle stil skiller seg fra de andre narrative. Bruken av humor og emoticons i hverdagsnarrativet gjør det vanskelig å ta teksten seriøst, og passer heller ikke overens med hans selvframstilling i de andre

7. Analyse og funn

narrativene. Gjerningspersonen går fra å fremstille seg rasjonell og som en type forkjemper til å ville vise frem sine sosiale og kameratslige sider. Leseren kan derfor få inntrykk av en form for inkompetanse, siden selvfremstillingene i de ulike narrativene strider med hverandre. Når han deler fortellinger om ting som ikke har gått etter planen, kan lesere på den annen side oppleve en type åpenhet som kan ligne ærlighet og dermed gi en følelse av troverdighet. Formålet med hverdagsnarrativet kan derfor ha vært å styrke inntrykket av å være profesjonell og kompetent ved å vise at han klarer å opprettholde et sosialt liv samtidig som han jobber for 'oppdraget'. Gjerningspersonen kan slik fremstille seg som en som klarer å mestre alle områder av livet. Hverdagsnarrativet kan også styrke gjerningspersonens bilde av å være en normal og likendes person, og at det er *denne* personen han virkelig er. Om han lykkes i å overbevise sine lesere om det, kan volden rammes inn som et unntak og ikke som en del av hans ekte karakter.

Sett i sin helhet kan man se at narrativene i manifestet 2083 kan ha vært et forsøk på å presentere ulike sider ved samme fortelling. Narrativene i seg selv motstrider ikke nødvendigvis hverandre og kan gi narrativet kreativ dybde. Likevel er bruken av de ulike narrativene oppstykket og mindre sammenhengende. Fordi gjerningspersonen ikke er en god forteller (Sandberg, 2013, s. 79), blander han ikke narrativene på en overbevisende måte og det er vanskelig å la seg overbevise som leser. Skiftene mellom narrativene gjør dermed at teksten er lite sammenhengende, og med tanke på manifestets lengde, gjør det til et manifest som er vanskelig å følge med på og lese.

The Last Rhodesian: Krisenarrativ

Rhodesian er et kort manifest på fem sider, og inneholder bare ett narrativ som vi har identifisert. Selvfremstillingen er lik gjennom hele teksten, karakterene spiller enkle roller, og narrativet presenterer en konflikt mellom protagonisten og fienden som er lett å forstå. Handlingsforløpet er dermed enkel å forholde seg til, og narrativet oppleves generelt sammenhengende. Manifestet er likevel preget av uklare deler med ufullstendige argumentasjoner, grunnet gjerningspersonens manglende refleksjon over sine meninger.

The Great Replacement: Idealist- og trollnarrativ

Replacement inneholder to svært forskjellige narrativer som på flere måter kan utfylle hverandre. Likevel er manifestet i sin helhet vanskelig å forstå. Teksten har en rotete

7. Analyse og funn

oppbygning, samtidig som det er vanskelig å avgjøre hva som seriøst og hva som er ment som sarkasme.

I idealistnarrativet har volden en hensikt om å oppnå samfunnsmessige mål. Narrativet er en moralsk fortelling der gjerningspersonen fremstiller volden som det riktige valget med tanke på samfunnssituasjonen. I trollnarrativet derimot er vold en kilde for underholdning. Narrativet bryter moralske grenser ved å basere seg på en voldelig og krenkende form for humor. Synet på vold gjør at de to narrative er fundamentalt forskjellige: idealistnarrativet kan virke samlende ved at narrativet appellerer til verdier, mens innholdet i trollnarrativet er ment for et bestemt publikum og virker ekskluderende for utenforstående. Trollnarrativets budskap om vold for voldens skyld undergraver også fremstillingen av rettmessig vold i idealistnarrativet.

På den andre siden kan narrative fungere godt sammen. Sammenblandingen av narrative kan virke samlende for publikumet trollnarrativet er ment for. Dersom man forstår og er en del av de interne vitsene i trollnarrativet, kan det optimistiske synet på vold i idealistnarrativet passe med humoren i trollnarrativet. Den aktive måten å forfekte vold på i idealistnarrativet kan dermed tolkes som en del av trollnarrativets grenseoverskridelser. Idealistnarrativet kan også tolkes som en del av trollnarrativet om man ser på det som ironi. Da er de 'moralske' sidene ved idealistnarrativet en del av underholdningsaspektet og en form for teatralisk oppfinnsomhet: det er jo egentlig ikke *det* som er den virkelige grunnen. I et slikt tilfelle er ikke selvfremstillingen i idealistnarrativet fullstendig seriøst, men er en del av trollnarrativets interne vits. Det er her umulig å konkludere hvilke tolkninger som er riktige, og man kan også argumentere for at det nettopp er formålet med slike tekster. Det er ikke meningen at folk skal få et bestemt 'poeng' ut av dette, men det som virkelig spiller en rolle er hvilken reaksjon manifestet skaper. Tvetydigheten ved narrative kan gjøre at ulike lesere vil få ulike oppfatninger om hva det egentlig handler om. Å gi lesere muligheten til å tolke teksten slik de ønsker, bidrar til å gjøre narrativet mer attraktivt fordi publikum inviteres til å bli med på å fortelle historien (Sandberg, 2016, s. 167). På den andre siden gjør tvetydigheten i manifestet at formålet med teksten blir uklar for leseren, og gjør manifestet i sin helhet uvennlig å lese.

The Inconvenient Truth: Rasjonalitets- og krisenarrativ

De to narrative i *Truth* er forskjellige på flere måter. Rasjonalitetsnarrativet formidler handleevne hos protagonisten, og gir inntrykk av at gjerningspersonen tok et bevisst valg om å begå vold. I krisenarrativet er gjerningspersonen derimot presset av sine omgivelser til å handle.

7. Analyse og funn

Volden i rasjonalitetsnarrativet er drevet av logikk, mens i krisenarrativet vektlegger gjerningspersonen følelsene som drev ham til å handle. Narrativene er fundamentalt forskjellige ved at rasjonalitetsnarrativet forsøker å formidle en type objektivitet, mens krisenarrativet gir inntrykk av at gjerningspersonen er drevet av en personlig følelse av urett og krenkelse. På grunn av kontrasten mellom narrativene, kan krisenarrativet undergrave inntrykket av fornuft og kompetanse i rasjonalitetsnarrativet.

Men blandingen av narrativer som mangler samsvar på denne måten er ikke nytt. Presser (2012) beskriver blandingen av disse to narrativtypene som et maktsparadoks som kan ha en nøytraliserende effekt for gjerningspersonen. I krisenarrativet er også dette paradokset til stede, der gjerningen er både innen- og utenfor gjerningspersonens kontroll. Med rasjonalitetsnarrativet forsterkes denne kontrasten, og gjerningspersonen kan opprettholde en høyere grad av selvstendighet ved å vektlegge sine kunnskaper og sin kompetanse. Selv motstridende narrativer kan underbygge hverandre, nettopp fordi vår forståelse av oss selv og situasjoner rundt oss kan være tvetydige, uten rette svar. Gjerningspersonen kan slik opprettholde sin forståelse av volden som både rasjonell og påtvunget av eksterne faktorer. Manifestet i sin helhet minner om en skolestil, som gjør at teksten er logisk oppbygd, men mangler overbevisningskraft.

7.3 Oppsummering av funn

Gjennom analysen har vi plassert gjerningspersonenes selvframstilling og beskrivelser av grupper i kategorier ved hjelp av narrative begreper. Siden mennesket er omringet av narrativer (Sartre i Maruna, 2015, s. vii), er det ikke nødvendigvis en bevisst handling å strukturere hendelser og livserfaringer som fortellinger. Narrativene i manifestene gir oss innsikt i hvordan gjerningspersonene ubevisst har benyttet seg av fortellingens struktur for å gi mening til sine planlagte handlinger. Gjerningspersonene forsøkte altså å *oppnå* noe ved å skrive manifestene, og vi har belyst at å identifisere narrativer er en nyttig måte å fange opp hvordan enslige aktører forklarer sin egen bruk av vold på. Funnene våre viser at gjerningspersonene presenterer fortellinger om samfunnet og seg selv, både til andre og til seg selv. Ved å sammenligne fire manifeste har vi funnet likhetstrekk mellom manifestene, som tyder på at gjerningspersonenes narrativer er preget av den romantiske heltefortellingen (Frye, 1957, s. 195). Alle har en sterk kontrast mellom fienden og seg selv, der samfunnets ødeleggelse forklares som et resultat av fiendenes handlinger, og bruken av vold rasjonaliseres som en nødvendig handling for å redde

7. Analyse og funn

uskyldige. Denne overordnede fortellingen kommer til uttrykk i gjerningspersonenes master- og personlige narrativer, som sammen bidro til å skape en identitet som gjorde vold til et mulig handlingsalternativ for gjerningspersonene (Presser og Sandberg, 2015a, s. 1). Et interessant funn er at fortellingene deres er preget av både høyreekstremer og konvensjonelle ideer. Masternarrativet vi identifiserte viser at gjerningspersonene er tydelig inspirert av en større høyreekstrem bevegelse da de gjenforteller utbredte høyreekstremer konspirasjonsteorier. I de personlige narrativene bruker de nøytraliserings teknikker for å rasjonalisere sin egen bruk av vold, noe som tyder på at de er klare over de konvensjonelle ideene om hva som er rett og galt. I to av manifestene fant vi også at gjerningspersonene brukte humor som hadde en nøytraliserende effekt, og humor kan derfor være en type nøytraliserings teknikk. Under oppsummerer vi nærmere narrativene vi har identifisert og hvordan det kommer til uttrykk i hvert av manifestene.

Masternarrativ

Ut fra en sammenligning av manifestene fant vi en fortelling om samfunnet som lignet på tvers av manifestene og på konspirasjonsteorier, og derfor identifiserte vi denne fortellingen som et masternarrativ (Corman, 2016; Raitanen mfl., 2019). Fortellingen handler om samfunnets forfall, og gjerningspersonene forklarer forfallet ved å peke ut skyldige forrædere og fiender. I narrativet forklarer gjerningspersonene samfunnsforhold på en forenklet måte ved å dele karakterene inn i gode og onde. Ifølge narrativet er staten styrt av en mektig elite som samarbeider med en ond utgruppe som ønsker å ta over Vesten. Staten holder samtidig den negative utviklingen skjult for de gode og uskyldige borgerne. Gjerningspersonenes fortelling om samfunnet er ikke unik, ikke bare fordi fortellingen deres ligner på hverandre, men også fordi den minner om og baserer seg på utbredte høyreekstremer narrativer – konspirasjonsteorier (Wood mfl., 2012; Bangstad; 2013). De konspiratoriske trekkene gjør at fortellingen om samfunnet grunnleggende sett er lik i alle manifestene, men karakterene de beskriver som forrædere og utgruppe varierer etter hvilke spesifikke konspirasjonsteorier de gjenforteller. I *2083: A European Declaration of Independence* er konspirasjonene om kulturmarxisme og Eurabia eksplisitt nevnt, *The Great Replacement* er i seg selv en referanse til konspirasjonsteorien med samme navn, og i *The Last Rhodesian* og *The Inconvenient Truth* er ideene gjerningspersonene uttrykker inspirert av konspirasjonen om hvitt folkemord selv om den ikke er direkte nevnt i manifestene.

7. Analyse og funn

Personlige narrativer

Manifestene ble skrevet i forkant av angrepene, og det personlige narrative kan ha spilt en stor rolle for at gjerningspersonene kunne rasjonalisere angrepene sine. Fordi alle gjerningspersonene tar utgangspunkt i den samme samfunnsforståelsen som kommer til uttrykk i masternarrativet, danner de et lignende personlig narrativ. Alle peker på at elitens hjernevasking etterlater befolkningen passiv mot den negative utviklingen og at samfunnssituasjonen gjør alle andre handlingsalternativer nytteløse som forklaringer på hvorfor de må begå vold. Slik fremstiller de volden som nødvendig, og seg selv som heroiske individer som begår vold for å redde folket deres. Men siden våre personlige narrativer er basert på egne erfaringer og identitet, var det forskjeller i gjerningspersonenes selvframstilling og forståelse av volden i manifestene, og vi identifiserte fem personlige narrativer som rasjonaliserer og nøytraliserer vold.

Selv om vi har identifisert dem som fem forskjellige narrativer, har rasjonalitetsnarrativet, idealistnarrativet og krisenarrativet noen likheter. I disse narrativene legger gjerningspersonene skylden for volden på andre enn dem selv: som eliten, utgruppen eller omstendighetene. Gjerningspersonene ser også på seg selv som en person som gjør det rette, og tar på seg rollen som en type helt. Forskjellene mellom narrativene er likevel såpass interessante at vi identifiserte dem som tre ulike narrativer. I rasjonalitetsnarrativet som vi identifiserte i *2083* og *Truth* fremstiller gjerningspersonene seg som opplyste individer som har kommet frem til vold som den beste løsningen på samfunnets problemer. De fordømmer staten for å bare tenke på egen makt og profitt, og slik fremhever gjerningspersonene sin egen rasjonalitet og volden som logisk. Idealistnarrativet i *2083* og *Replacement* ligner derimot krigsretorikk, der gjerningspersonene appellerer til høyere verdier og vektlegger vold som en mulighet til å ta del i en større og ærefull kamp. Gjerningspersonene benekter ofre ved å opphøye sin egen selvoppofrelse og godhet i kontrast til utgruppens onde hensikter og gjerninger. I motsetning til de positive følelsene i idealistnarrativet, dominerer negative følelser i krisenarrativet vi fant i *Rhodesian* og *Truth*. Her uttrykker gjerningspersonene lav grad av selvstendighet, ingen sympati for ofre og heller ikke fellesskapsfølelse overfor lesere eller personer i inngruppen. Narrative er slik selvsentrert og paradoksalt, der gjerningspersonene benekter ansvar for sine handlinger samtidig som de er handlekraftige individer.

I to av manifestene identifiserte vi også et narrativ som brukte humor som en måte å nøytraliserer volden på. I *2083* fant vi et hverdagsnarrativ med autobiografiske trekk og en uformell stil, der

7. Analyse og funn

gjerningspersonen deler tanker og følelser med leseren. Slik tar han på seg rollen som en venn, og med den humoristiske tonen og hverdagslige setting viser gjerningspersonen at han *egentlig* ikke er en voldelig person. Humoren i *Replacement* står i kontrast til *2083*, da trollnarrativet latterliggjør alle som ikke klarer å henge med, og gjør volden til gjenstand for underholdning ved å kombinere hatefulle utsagn med humor. Narrativet kan derfor være uvennlig for lesere, men for personer som er kjent med denne praksisen kan det være en effektiv måte å etablere en følelse av fellesskap på. Ved å skape positive assosiasjoner til forakt for andre grupper gjennom humor, kan gjerningspersonen ufarliggjøre vold som 'moro'.

I tre av manifestene var flere narrativer til stede, og ved å ha flere narrativer kan narrative utfylle hverandre. Noen av narrative kan se ut til å stride imot hverandre, som i tilfellet med rasjonalitets- og hverdagsnarrativet i *2083*. Selv om fremstillingen som profesjonell kan undergraves av den uformelle stilen, så kan narrative sammen også forsterke inntrykket av at gjerningspersonen egentlig ikke er en voldelig person og at volden dermed er nødvendig. Å ha flere personlige narrativer i samme manifest kan dermed være en styrke når man er en god forteller, men kan raskt bli et klossete forsøk på å vise flere sider ved sin identitet.

Sammenhengen mellom master- og personlige narrativer

Master- og personlige narrativer spiller begge viktige roller for gjerningspersonenes rasjonalisering av de voldelige angrepene. Masternarrativet reflekterer verdensbildet deres og hvilke konspirasjonsteorier som var med på å forme et slikt syn. Forskning på konspirasjonsteorier tyder på at tro på slike teorier er nokså utbredt (Axelsen og Emberland, 2020, s. 32), og det er dermed vanskelig å se konspiratoriske narrativer som tilstrekkelige for å begå voldelige handlinger. De personlige narrative reflekterer i større grad gjerningspersonenes personlige følelser, erfaringer, og hvordan de oppfatter seg selv i det større masternarrativet. Personlige narrativer er også viktige for vår identitetsbygging. Om gjerningspersonene tidligere ikke har sett på seg selv som voldelige personer, kan de personlige narrative ha vært avgjørende for å endre denne selvoppfatningen. Slik kan de personlige narrative ha vært med på å muliggjøre voldshandlingen for gjerningspersonene. Gjennom det personlige narrative kan de konstruere en fortelling der masternarrativet har en stor betydning for dem selv og deres handlinger, og overbevise seg selv og andre om at det er verdier som er viktige å kjempe for.

7. Analyse og funn

Masternarrativet og det personlige narrative henger derfor sammen og har betydning for hverandre. Gjerningspersonenes verdensbilde og samfunnssyn kommer til uttrykk i masternarrativet, og danner grunnlaget for det personlige narrative. Oppfatningen om at det er umulig å gjøre demokratisk motstand i det personlige narrative, bygger på ideen om at staten er styrt av en elite i masternarrativet. Elitens dominante posisjon i samfunnet gjør at de styrer hva som er akseptabelt å uttrykke, og gjerningspersonene fremstiller ytringsfriheten som truet. De kan slik argumentere for at dialog og forsøk på å advare om problemene ikke nytter, fordi samfunnet vil avfeie advarslene deres som rasistiske ytringer. Troen på at eliten hjernevasker folket til å være passive, stemmer overens med gjerningspersonenes personlige opplevelse av at ingen er villige til å gjøre noe med problemene. Sammen skaper gjerningspersonenes samfunnssyn og selvframstilling et handlingsmotiv: Bildet av et samfunn i forfall i masternarrativet frembringer en situasjon som krever umiddelbar handling. Med selvframstillingen som et handlekraftig individ i det personlige narrative, kan gjerningspersonene forstå seg selv som individer som forhindrer forfallet og beskytter et villedet folk. Dette danner grunnlaget for hvorfor de mener at de må ty til vold.

Gjerningspersonene bruker dermed masternarrativet for å konstruere sine personlige narrative. Med narrative kan gjerningspersonene vise til større verdier og grunner som eksisterer utenfor dem selv, og slik begrunne voldshandlingen. Masternarrativet er ikke voldelig i seg selv, og konspirasjonene det baserer seg på nevner ikke eksplisitt vold som løsning selv om de uten tvil oppmuntrer til hatefulle holdninger. Det er likevel mulig å se at de personlige narrative i stor grad er forankret i masternarrativet og at de vanskelig kan eksistere uten. Det er derfor mye som tyder på at masternarrativet, og derfor konspirasjonsteoriene, kan inspirere til en samfunnsforståelse som individer kan bruke til å rasjonalisere vold. Samtidig benyttet gjerningspersonene nøytraliserings-teknikkene i de personlige narrative for å legitimere voldshandlingen. Nøytraliserings-teknikker spiller derfor også en viktig rolle for å muliggjøre og forsvare bruk av vold.

8. Diskusjon

I dette kapitlet diskuterer vi betydningen av studien vår og setter funnene våre inn i en større kontekst. Vi bruker diskusjonen som en mulighet til å ta opp temaer vi anser som viktige i studier av enslige aktører, men som vi ikke har berørt i den narrative analysen. Diskusjonskapitlet er delt i fire deler, der vi først diskuterer betydningen av å studere manifeste og kommer med forslag til videre forskning. Narrativene i manifestene er tett knyttet til voldshandlingen, og derfor tar vi opp effekten av å kombinere et manifest med et terrorangrep i andre del. Gjerningspersonene publiserte manifestene sine på nett og var aktive brukere av internett og sosiale medier. I manifestene uttrykker gjerningspersonene hat mot ulike grupper, og innholdet er basert på ideer som er utbredt i ytre høyre-miljøer. I tredje del diskuterer vi derfor nærmere internetts rolle som en plattform for deling og utvikling av ekstreme tankesett. Til slutt tar vi opp temaet ytringsfrihet, og hvordan et ekskluderende debattklima kan ha negative konsekvenser.

8.1 Verdien av å studere manifeste

Det eksisterer allerede analyser av noen manifeste, og Sandberg (2013) har f.eks. foretatt en narrativ analyse av 2083. I litteratursøkene vi gjennomførte før analysen av datamaterialet var det få analyser der forskere har sett på flere manifeste, og vi fant bare én artikkel som analyserte rase- og kjønnsaspektet i tre manifeste (Blake, 2017). Manifeste skrevet av terrorister er et underforsket tema (Ware, 2020, s. 2), men de er et interessant fenomen for kriminologien da flere enslige aktører har skrevet manifeste før de begikk en terrorhandling.

Narrativ teori har tradisjonelt vært opptatt av skriftlige tekster (Tutenges, 2019, s. 27), mens narrativ kriminologi i stor grad har fokusert på muntlige fortellinger. Copeland (2019a) argumenterer for at autobiografiske tekster også er en verdifull ressurs for narrativ kriminologi fordi de gir tilgang på fortellinger om kriminalitet. Manifestene vi har analysert har autobiografiske trekk, men skiller seg fra publiserte biografier i den forstand at gjerningspersonene skrev teksten før de begikk et terrorangrep. Vi kan derfor med sikkerhet vite at rasjonaliseringene og nøytraliseringene i manifestene kom før selve gjerningen. På samme måte som terroristers biografier, gir manifeste innsikt i ideologiene til mennesker som begår politisk motivert vold (Copeland, 2019a, s. 133). Manifeste kan dermed være en

8. Diskusjon

kilde for å øke kunnskapen om hvordan gjerningspersoner rasjonaliserer vold og hvilke narrativer de skaper for å gjøre vold til et mulig handlingsalternativ.

Funnene våre viser at manifestene vi har analysert, i likhet med muntlige fortellinger, inneholder motstridende narrativer til tross for at skriftlige tekster har en mulighet til å bli revidert. Det gjør manifestene til interessante datamaterialer. Med motstridende narrativer kan gjerningspersonene rasjonalisere deres voldelige handlinger uten at det går utover deres selvbilde, og tyder på at de inspireres av ulike fortellinger eller motivasjoner som de baserer narrativene sine på. Inspirasjonen fra andre narrativer viser tegn på at gjerningspersonene hentet elementene som passet deres liv best, og at de slik følger en narrativ rasjonalitet for å gi mening til handlingene sine (Corman, 2016). Alt innholdet i manifestene var heller ikke skrevet av gjerningspersonene selv. Vi har sett i både *2083* og *Replacement* at de hentet tekster fra andre. Sammen med bruken av annen paratekst som forside, bilder og symboler kan det gi en pekepinn på hvem gjerningspersonene lar seg inspirere av, og hvilke ideer de interesserer seg for. I manifestene der gjerningspersonene valgte å ta i bruk forsider, var det ikke bare rent estetiske uttrykk, men var bygget på budskapet gjerningspersonene ønsket å formidle.

I arbeidet med manifestene har vi kommet over flere temaer som vi ikke har hatt anledning til å undersøke nærmere, og som kan være temaer for videre forskning. Med begrensningene som følger av et masterprosjekt hadde vi ikke muligheten til å utforske om det var andre eller flere masternarrativer i manifestene. Siden masternarrativer har stor betydning for hvordan mennesker forstår verden rundt seg og seg selv (Raitanen mfl., 2019), argumenterer vi for at forskning bør rette økt fokus mot høyreekstremer masternarrativer. Corman (2016) argumenterer for at ekstremister handler etter masternarrativene de identifiserer seg med, og at de bruker masternarrativer til å forstå seg selv som karakterer i en større fortelling. Derfor er det også relevant å forske videre på betydningen av masternarrativene for utførelsen av terrorangrep, og undersøke hvordan de kan brukes i det forebyggende arbeidet. Det vil også være interessant å se i hvor stor grad disse masternarrativene deles blant ikke-voldelige ytre høyre miljøer.

En annen mulighet for forskningen på ekstreme miljøer og enslige aktører er å utdype forståelsen av hvilken rolle humor spiller når det kommer til vold. Nøytraliserings-teknikkene til Sykes og Matza (1957) er en mye brukt teori i kriminologien, men teorien peker ikke på hvilken betydning humor kan spille for å nøytralisere kriminelle handlinger og vold. Selv om humor ofte forbindes med noe positivt, kan vitser og latter være midler som gjør det lettere å nøytralisere effektene av skadelige ytringer og handlinger. Fordi det å le sammen er en sosial

8. Diskusjon

opplevelse, kan bruken av humor gi følelsen av fellesskap – også i ekstreme miljøer. Siden humor og memes er utbredte kulturelle praksiser på internett, kunne det vært nyttig å gjennomføre netnografiske studier for å studere subkulturene og hvordan enslige aktører finner fellesskap på nett. Forholdet mellom humor, fellesskapsfølelse og ekstremisme er et område for forskning som kan forklare noen av de appellerende sidene ved ekstreme miljøer, og vi argumenterer derfor for at humorens rolle bør få større oppmerksomhet i narrativ kriminologi.

I manifestene benekter gjerningspersonene ofrene som en sentral del av deres rasjonalisering av vold. Dette funnet peker mot at å studere ofrenes og pårørendes narrativer kan være en måte å motvirke gjerningspersonenes dehumanisering av ofrene på, da disse gruppenes narrativer kan tydeliggjøre konsekvensene av terrorhandlingen og menneskeliggjøre ofrene. Pårørendes narrativer kan fremheve at personene som ble drept var mennesker som levde et liv, og som hadde venner og familie som var glade i dem. Slik kan forskningen bidra til at ofrene ikke blir glemt og redusert til tall. Å lytte til ofres perspektiver kan også gi innblikk i hvilke behov som oppstår etter slike terrorangrep, og dermed hvordan samfunnet bedre kan håndtere traumer som rammer store deler av befolkningen. Kriminologi blir hyppig kritisert for å glemme ofrenes perspektiv, så vi ser også studier av ofres narrativer som en måte å etterkomme denne kritikken på.

8.2 Kombinasjonen av manifest og angrep

At manifestene var skrevet i forbindelse med et terrorangrep var et viktig moment i analysen. Vi fokuserte på hvordan gjerningspersonene rasjonaliserer volden, men var begrenset av at manifestene var vårt eneste datamateriale. Her ser vi derfor manifestene i lys av at de er skrevet i forbindelse med et terrorangrep, og diskuterer hvordan manifestet og angrepet fungerer sammen. Manifestet og terrorangrepet er nært tilknyttet hverandre på flere måter. Angrepet er avgjørende for å vekke leserens tillit til gjerningspersonen som en forteller og dermed også for narrativens troverdighet. Uten angrepet mister fortellingen sin overbevisningskraft, og angrepet er sentralt for å bekrefte gjerningspersonens selvframstilling og sannheten i manifestet. Samtidig bidrar manifestet til å sette terrorangrepet inn i gjerningspersonens ønskede fortelling. Kombinasjonen av manifest og handling gjør det lettere for gjerningspersonen å tiltrekke seg oppmerksomhet, og slik inspirere andre til å begå lignende handlinger. Vi diskuterer her hvilken betydning kombinasjonen av manifest og angrep kan ha ved hjelp av konseptene kulturelle skript og terrorisme som teater.

8. Diskusjon

Terrorisme og voldelige angrep der flere blir drept er nyhetsverdige hendelser som får stor oppmerksomhet i mediene. Likevel kan slike angrep drukne blant andre nyheter om vold. I USA har f.eks. vold med skytevåpen blitt omtalt som en ‘epidemi’ (Elster og Ulvin, 2021), og i slutten av mai var det begått 236 masseskytinger⁵ hittil i 2021 (Kolberg, 2021). I dagens samfunn har nyhetskanaler og individer mulighet til å enkelt publisere innhold på nett (Yar, 2012), noe som forsterker behovet for å skille seg ut. Potensielle gjerningspersoner må derfor kjempe om oppmerksomhet i et medie- og internettmiljø som er preget av et hav av tilgjengelig informasjon om voldshendelser fra hele verden. Samtidig kan det være en fordel, da det også betyr at de har tilgang på mange inspirasjonskilder. De fire terrorangrepene i prosjektet vårt har flere likheter, som at de valgte å handle alene og offentliggjøre et manifest i forkant av angrepet. At flere enslige aktører har valgt å handle på samme måte tyder på at det er en strategi som inspirerer potensielle gjerningspersoner, og at det kan være en effektiv måte å tiltrekke seg oppmerksomhet på. Å kombinere et terrorangrep med et manifest kan derfor sees som et kulturelt skript enslige aktører lar seg inspirere av.

Kulturelle skript er narrativer spilt ut i virkeligheten (Sandberg mfl., 2014, s. 282), og kan foreskrive handling. Skriptet fungerer som en verktøykasse som den enkelte kan følge eller hente inspirasjon fra og bruke for å konstruere sitt eget narrativ med utgangspunkt i egen livssituasjon (Sandberg mfl., 2014, s. 281). Enslige aktører som publiserer et manifest før de begår et terrorangrep er slik sett ikke unike, og deres handlinger kan spores tilbake til et skript som inspirerer dem til å begå lignende handlinger for å oppnå samme eller høyere status enn sine forgjengere. Mye tyder på at enslige aktører har latt seg inspirere av det kulturelle skriptet til skoleskyttere, og de deler flere likheter. Både enslige aktører og skoleskyttere er kjent for å kombinere personlige og politiske motivasjoner (Spaaij, 2010, s. 861; Larkin, 2009, s. 1320), og de publiserer gjerne bilder, video eller tekst i sammenheng med angrepet. De kan også benytte medier som spill, musikk og film under forberedelsene, og planlegger ofte angrepet over lengre tid. I tillegg velger de ofre eller sted ut fra deres symbolske verdi, og gjerningspersonene forsøker å drepe så mange som mulig (Sandberg mfl., 2014, s. 281). Ut fra skriptet alene kan det likevel være vanskelig å forstå hvordan gjerningspersonene kan tiltrekke

⁵ En masseskyting er en hendelse der fire eller flere blir skutt og såret, men ikke nødvendigvis drept (Kolberg, 2021; Walnum og Halvorsen, 2021).

8. Diskusjon

seg oppmerksomhet. Her er det derfor nyttig å kombinere konseptet om kulturelle skript med konseptet om *terrorisme som teater*.

Konseptet brukes til å sammenligne terrorisme med et teater for å peke på hva som trengs for at et terrorangrep kan tiltrekke seg oppmerksomhet og motivere fremtidige terrorister (Cowen, 2006). Et sentralt element er at terrorangrepet i seg selv må være 'spektakulært' og skille seg fra andre voldshendelser slik at det blir husket i lang tid fremover (Cowen, 2006, s. 235). Dette kan f.eks. være i form av et høyt antall ofre eller et angrep som ansees som unikt, som terrorangrepet 11. september. Angrepet bør også ha et 'fokus' med et handlingsforløp som er enkelt å forstå. Dette betyr at angrepet og 'historien' den forteller bør ha et avgrenset fokus på et bestemt sted og en bestemt person, og kombinere dette med en spektakulær hendelse (Cowen, 2006, s. 235). Å angripe symbolske mål eller personer kan derfor være en måte å skape en fortelling rundt angrepet på. Enslige aktører med manifest har da en fordel, siden slike angrep er begått av én enkelt person og manifestet presenterer en fortelling som fungerer som en tolkningsramme for angrepet. På denne måten kan gjerningspersonene tiltrekke seg oppmerksomhet og presentere et narrativ som er enkelt å forstå for allmennheten. Skriptet er laget for å gjøre gjerningspersonen kjente, og ved å følge skriptet kan handlingen bli lettere å forstå for dem som allerede kjenner til det. Skriptet er altså en kulturell ressurs for individer som benytter vold som virkemiddel for å få oppmerksomhet (Sandberg mfl., 2014, s. 281). At flere høyreekstreme enslige aktører kombinerer manifest og angrep tyder derfor på at manifestet har blitt et sentralt element for enslige aktørers kulturelle skript.

Blant terrorangrepene i utvalget vårt var det spesielt terrorangrepene 22. juli og moskéangrepet i Christchurch som tiltrakk seg stor oppmerksomhet over hele verden. De er eksempler på hvordan gjerningspersoner kan gjøre seg kjente ved å trekke på skriptet. Begge angrepene ble begått i land der slike voldshendelser er uvanlige og krevde et høyt antall ofre. Terrorangrepene 22. juli skiller seg spesielt ut, da angrepet var noe verken Norge eller verden hadde sett maken til tidligere. Massedrapet på 77 mennesker, som for det meste besto av ungdommer på sommerleir, sjokkerte med dets brutalitet og kaldblodighet. Gjerningspersonens etnisitet kom også uventet på samfunnet. Etter bomben i regjeringsskvartalet var det spekulasjoner i media om at angrepet var begått av islamister eller terrororganisasjoner tilknyttet Al-Qaida (Sandvik og Aune, 2011). Da de første vitneutsagnene kom fra Utøya ble det derimot kjent at gjerningspersonen var en hvit norsk mann (Tamas, 2013, s. 68). På denne måten bidro angrepet til å endre det høyreekstreme trusselbildet (Ravndal, 2020, s. 360-1), og landet ble møtt med

8. Diskusjon

det store spørsmålet om hvordan noe slikt kunne skje. Terrorangrepene 22. juli var slik et eksempel på et spektakulært angrep, som sjokkerte og brakte oppmerksomheten mot én enkelt gjerningsperson.

Som de første misforståelsene om gjerningspersonens identitet viser, var ikke angrepet alene tilstrekkelig for å fortelle historien bak gjerningen. Dersom gjerningen alene er utilstrekkelig for å uttrykke klagemålene og motivasjonene bak angrepet, kan det å offentliggjøre et manifest i forkant være nødvendig for å formidle budskapet. Ved å bruke sin egen stemme til å definere angrepet, kan gjerningspersonen forsøke å skille seg ut blant de mange voldelige hendelsene som dekkes av medier. At ikke bare høyreekstreme, men også andre enslige aktører kombinerer manifest og angrep, tyder på at manifestet spiller en betydelig rolle. Et eksempel er drapene i Isla Vista i 2014, der gjerningspersonen publiserte et selvbiografisk manifest i forbindelse med drapene. Gjerningspersonen ble koblet til en internettsubkultur kjent som 'incels' (involuntary celibate, en som lever i ufrivillig sølibat), og i mediene fikk kvinnehatet hans mest oppmerksomhet (BBC, 2018). Men i manifestet uttrykte han også rasistiske holdninger, der han så hvite som overlegne (Myketiak, 2016, s. 298). Å bare se på gjerningen kan dermed gi et forenklet bilde av gjerningspersonens motiver (Myketiak, 2016, s. 300). Det samme gjelder terrorangrepene i vårt prosjekt, der gjerningspersonenes rasistiske og innvandringsfiendtlige holdninger ofte overdøver deres kjønnete motiver. I manifestene vi har analysert uttrykte alle gjerningspersonene variasjoner av maskulinitetsidealer eller antifeministiske holdninger, som lett kan bli oversett på grunn av angrepet.

Terrorangrepet og manifestet har dermed et gjensidig forhold. For at angrepet og manifestet effektivt skal kunne bygge på hverandre, krever det fortsatt at både angrepet og manifestet er godt synlige. Gjerningspersonen bak terrorangrepene 22. juli publiserte et manifest som var rettet mot å oppnå spredning via internett og massemedier, noe han også lyktes med. Ikke bare var manifestet lagt ut på nett, men gjerningspersonen la også ut en video og la til bilder som kunne brukes av mediene (Tandstad mfl., 2011). På nett kunne enkeltindivider lett få tilgang på manifestet, og i dekningen av saken inkluderte media bilder av gjerningspersonen fra manifestet, manifestet ble referert til under rettssaken og flere nyhetsartikler beskrev innholdet. Media bidro slik til å spre gjerningspersonens narrativ i et forsøk på å forstå terrorangrepet, og samfunnet lot fortellingen som gjerningspersonen presenterte i manifestet og under rettssaken bli den utbredte fortolkningen av hendelsen (Sandberg mfl., 2014, s. 292). Spredningen av gjerningspersonens budskap bidro til at hendelsen kunne inspirere andre voldsutøvere og

8. Diskusjon

massedrapsmenn. Gjerningspersonen bak skolemassakren på Sandy Hook skal ha hyllet gjerningspersonen bak 22. juli (VG, 2016), og i München i 2016 ble det begått en masseskyting akkurat fem år etter terrorangrepene i Norge (NTB, 2016). Ved å kombinere angrepet med et manifest, presenterte gjerningspersonen en alternativ fortelling om hvorfor volden var nødvendig, noe som kan motivere andre til å handle (Cowen, 2006, s. 237).

De tradisjonelle mediene spiller en betydelig rolle for å spre gjerningspersonens budskap, men nye medier som internett og sosiale medier spiller også en avgjørende rolle for å gjøre gjerningspersonene kjente. Kommunikasjonsmulighetene sosiale medier tilbyr, gjør det mulig for gjerningspersonene å søke sosial anerkjennelse direkte fra andre (Yar, 2012, s. 250). Alle manifestene vi har analysert var lagt ut på nett; to av dem på nettstedet 8chan som har blitt koblet til flere voldelige angrep. Personer som begår voldelige angrep blir hyllet på slike fora og ansees som martyrer for deres sak, noe som kalles 'martyrologi-fenomenet' (Baele mfl., 2020, s. 6). På internett forherliges vold og det dannes subkulturer rundt skoleskyttere, incels og høyreekstremister (Raitanen og Oksanen, 2018; Baele mfl., 2019; Baele mfl., 2020). Å 'hulle kriminalitet' er ikke et nytt fenomen, og anerkjennelsen massedrapsmenn får kan motivere andre til å forsøke å oppnå det samme. Martyrologi-fenomenet og hyllesten på nett kan dermed styrke enslige aktørers skript ved å 'belønne' individer som følger det. Selv om enslige aktører kan få støtte på slike fora, tyder forskning på at gjerningspersonen bak 22. juli generelt oppnådde lite støtte blant ytre høyre (Berntzen og Ravndal, 2021, s. 53). At et angrep får stor oppmerksomhet tilsvarer altså ikke at det får stor støtte. Når det er mange konkurrerende fortellinger og narrativer i samfunnet, vil det være utfordrende for terrorister å få gjennomslag for akkurat sin fortelling (Cowen, 2006, s. 237).

Ved å utdype voldshandlingen med et manifest kan gjerningspersonen presentere et mer komplisert narrativ enn det som ville vært mulig gjennom voldshandlingen alene. I manifestene rasjonaliserer gjerningspersonene volden gjennom en kombinasjon av politisk ideologi og følelsen av å være undertrykt og berettiget til mer. Med denne kombinasjonen presenterer gjerningspersonene et narrativ som personer kan kjenne seg igjen i og som potensielt kan radikalisere andre til å begå lignende handlinger (Wilson, 2020, s. 12). Angrepet gir gjerningspersonen en sjokkfaktor som gjør at hendelsen blir dekt av massemediene og bidrar til å spre budskapet. Å kombinere manifest og angrep er slik både en måte å tiltrekke seg oppmerksomhet og skape en inspirasjonskilde for fremtidige voldsutøvere på. Internett har gjort at nyhetsoppdateringer fra hele verden alltid er tilgjengelig, og spiller en viktig rolle for

8. Diskusjon

gjerningspersonene. Gjerningspersonene brukte internett som en plattform for å offentliggjøre manifestene sine, og anerkjennelsen massedrapsmenn får på visse fora kan oppfylle et ønske om hyllest og ære. Internett har betydning for spredningen av enslige aktørers budskap, og under diskuterer vi noen sider ved dette temaet.

8.3 Internett og spredningen av ekstreme tankesett

Selv om enslige aktører begår vold alene, er tankesettet deres delt av flere og de henter inspirasjon fra andre. Gjerningspersonene i utvalget vårt er tydelig inspirert av konspirasjonsteorier som florerer på nett (Defaure, 2020, s. 15), og det kan heller ikke ignoreres at de brukte internett for å spre manifestene sine. Det er bred enighet om at internett er en sentral del av enslige aktørers radikaliserings (Alfano mfl., 2018, s. 298-9), så å se på hvilken rolle internett kan spille er relevant for avhandlingens tema. Internett er tilgjengelig for en stor del av den vestlige verden, og dets åpne struktur gjør det mulig for brukere å enkelt legge ut og dele innhold med et globalt publikum (Yar, 2012, s. 249). Enslige aktører kjennetegnes av utenforskap (Ravndal, 2020, s. 366), og ved å delta i subkulturer på nett kan isolerte individer samhandle med andre og bli en del av et nettverk som kan skape en fellesskapsfølelse. For individer som føler at deres meninger blir undertrykt og tiett av samfunnet, er internett en spesielt attraktiv plattform som ofte oppfattes som et fristed for ytringsfriheten. Slik har de mulighet til å uttrykke sine synspunkter og diskutere med likesinnede på nett, uten frykt for å bli utskjelt av andre. Å fremme sitt politiske budskap på nett er ikke uvanlig, og flere former sine politiske meninger basert på informasjonen de finner (Tromp, 2018, s. 180). Ofte dreier det seg om et emosjonelt engasjement og empati, fremfor å følge et politisk prinsipp (Ging, 2017, s. 6).

Alle gjerningspersonene tar på seg en helteidentitet i det personlige narrative i manifestet. Dette tyder på at det i noen miljøer eksisterer en felles forståelse av at vold kan gi heltestatus. Gjerningspersonenes rasjonaliseringer av vold og noen av motivasjonene deres for å begå terrorisme har altså ikke oppstått i et vakuum, men er inspirert av ideer som er hentet fra andre. For å få en bedre forståelse av hva som kan ha påvirket innholdet i manifestene og hvordan gjerningspersonenes narrativer kan inspirere andre, ser vi det som fruktbart å ta opp alternative høyre, en bredere sosial bevegelse som deler mange av de samme ideene som gjerningspersonene. Den politiske høyresiden er mangfoldig, og vi forstår begrepet alternative høyre som en samlebetegnelse på høyregrupperinger som er koblet sammen og kjennetegnes

8. Diskusjon

av å være forankret i en internettkultur. Alle medlemmer av alternative høyre er ikke nødvendigvis radikalisererte, og av de som er radikaliserert er det veldig få som tyr til vold. Vi velger likevel å ta den bredere bevegelsen i betraktning fordi kulturer på nett påvirket gjerningspersonene og ved å fortelle narrativer som samsvarer med ideene i kulturen kan gjerningspersonene forsøke å oppnå støtte for sine handlinger.

Alternative høyre har sett verdien av å bruke internett for å spre sine politiske budskap. De har blitt kjente for deres evne til å utnytte teknologiske midler til deres fordel (Massanari og Chess, 2018, s. 545), som bl.a. kommer til uttrykk i deres bruk av memes og internettrender. Alternative høyre skaper identitet, samhold og tilhørighet blant medlemmer av subkulturen ved å ta avstand fra sine ideologiske motstandere (Hodge og Hallgrimsdottir, 2020, s. 565). Under presidentkampanjen til Trump promoterte eksempelvis individer i alternative høyre #cuckservative i et forsøk på å angripe Trumps rivaler (Lyons, 2017, s. 15). En sentral del av kulturen går ut på å vise motstand mot de dominantes kulturelle verdier, som toleranse og likestilling (Hodge og Hallgrimsdottir, 2020, s. 568). Dette reflekteres i innholdet som deles og språket i miljøet, som ofte er rasistisk, sexistisk og nasjonalistisk (Hodge og Hallgrimsdottir, 2020, s. 575). For flere individer i miljøet er disse uttrykkene et eksempel på utøvelse av ytringsfrihet, og en kritikk kan lett oppfattes som en krenkelse av deres rettigheter. Noen av disse miljøene viser også åpen støtte til vold og masse mordere, bl.a. gjerningspersonene i utvalget, og det sees som et slags opprør mot voldstabuet og konvensjonelle verdier i samfunnet (Berntzen og Ravndal, 2021, s. 54). Som et mannsdominert miljø, overlapper alternative høyre med andre internettsubkulturer som mannosfæren. Vi forstår derfor ikke subkulturer på nett som lukkede enheter, men heller sammenkoblete nettverk der kulturelle uttrykk og ideer smitter mellom ulike miljøer. Alternative høyre består altså av mange ulike posisjoner og temaer som nettopp gjør bevegelsen innbydende (Hodge og Hallgrimsdottir, 2020, s. 567).

Med utgangspunkt i alternative høyre vil vi her diskutere noen måter internett kan tilrettelegge for spredningen av ekstreme tanke sett på. De samme ekstreme ideene som eksisterer på nett finnes også i gjerningspersonenes manifeste, og internett er et sted der enslige aktører kan finne fellesskap og støtte for voldelige handlinger. Vi forklarer først hvordan internett muliggjør opprettelsen av sosiale fellesskap sentrert rundt hat. Disinhibisjonseffekten påvirker brukeres atferd, og affektive nettverk muliggjør opprettelsen av fellesskap basert på delte følelser. Deretter tar vi opp sosiale og spesielt teknologiske aspekter ved internett som kan spille en rolle i radikaliseringsprosessen, og bidra til at individer aksepterer ekstreme syn. Vi går så nærmere

8. Diskusjon

inn på de sosiale aspektene, og diskuterer hvordan gjerningspersonenes narrativer i manifestene kan være til inspirasjon for andre gjennom affekt. Til slutt tar vi spesielt opp sider ved moskéangrepet i Christchurch og det tilhørende manifestet *The Great Replacement* fordi angrepet og manifestet er sterkt integrert i internettkulturen.

8.3.1 Opprettelsen av hatefulle fellesskap

Internett kan senke menneskers barrierer for ulike typer atferd og senke terskelen for å uttrykke ting som kan oppfattes sosialt uakseptabelt. Usynligheten på nett kan gi folk motet til å gjøre ting man ellers ikke ville gjort, og mangelen på umiddelbare reaksjoner demper bekymringene for hva andre tenker (Suler, 2004, s. 322-4). Dette kalles disinhibisjonseffekten, og innebærer at individer føler færre hemninger slik at de uttrykker seg mer åpent på nett. Anonymitet er gjerne en spesielt viktig faktor, og anonymitetens uidentifiserbarhet kan føre til at brukere ikke føler seg ansvarlige for handlingene sine på nett (Lapidot-Lefler og Barak, 2012, s. 435). Slik kan anonymiteten frembringe en følelse som minner om nøytraliseringsteknikken benektelse av ansvar (Sykes og Matza, 1957). Disinhibisjonseffekten kommer til uttrykk i både gode og skadelige handlinger, der åpenheten både kan være befriende, men også ukontrollert. Effekten kan føre til at individer i større grad deler personlig informasjon og følelser eller reagerer sterkere enn de ville gjort offline (Suler, 2004). Gjennom disinhibisjonseffekten føler individet færre hemninger mot å dele rasistisk eller truende innhold, noe som kan være en forklaring på hvordan det kan oppstå miljøer der hatefulle ytringer og netthets er normalisert.

At individer har færre hemninger betyr ikke at de lettere oppretter sosiale forbindelser med andre, og det er her affektive nettverk kan forklare hvordan samhold og fellesskap dannes. Affektive nettverk er offentlige nettverk som mobiliseres og knyttes gjennom delte emosjoner (Papacharissi, 2015, s. 125). Affektive nettverk produserer og drives av meninger, fakta og følelser, der det er vanskelig å skille det ene fra det andre. Resultatet er at mennesker fra helt ulike deler av verden kan koble seg til nettverket, følge med og *føle* med en hendelse i sanntid (Papacharissi, 2015, s. 129). Gjennom deling av personlige fortellinger kan brukere engasjere seg emosjonelt, noe som kan virke appellerende i et internett som overbelaster brukere med informasjon (Ging, 2017, s. 6). Gjennom affektive nettverk kan brukere empatisere med andres fortellinger og føle at de er en del av noe større. Slik legger internett som en plattform til rette for at brukere kan danne fellesskap gjennom delte følelser og narrativer, mens

8. Diskusjon

disinhibisjonseffekten kan forklare hvordan fellesskap med 'skadelige kulturer' kan oppstå (Massanari, 2017, s. 333).

8.3.2 Muliggjøring av aksept for ekstreme tankegods

Å være medlem av hatefulle fellesskap betyr ikke at man støtter voldsbruk. Sosiale og teknologiske aspekter ved internett kan likevel legge til rette for at individer godtar ekstreme tankesett. Diskusjoner mellom likesinnede på nett kan skape et ekkokammer der alternative perspektiver har liten plass og individet stadig får bekreftet sine egne meninger, noe som øker sannsynligheten for at de utvikler ekstreme synspunkter (Sunstein, 2009, s. 2). Alternative høyre er i stor grad sentrert rundt og basert på hat, og ut fra sosial læringsteori er det mulig å forstå hvordan subkulturen kan lære dets medlemmer visse typer atferd (Sutherland og Cressey, 1960; Akers, 1994). I samhandlingen mellom individer med samme tankegods kan de bekrefte og forsterke hverandres hat, og danne kulturer som baserer seg på å nedverdige og latterliggjøre andre. Hyllesten av masse mordere som finnes i noen miljøer sender f.eks. et signal om at voldelige angrep blir belønnet i miljøet, og medlemmer kan gradvis lære seg å overskride grenser ved å imitere andre medlemmers atferd. Det er likevel ikke bare interaksjonen med andre som kan føre en bruker inn i lukkede tankesett, og egenskaper ved selve teknologien kan også spille en rolle (Alfano mfl., 2018).

Teknologien kan påvirke brukere til å ta visse valg gjennom algoritmer (Alfano mfl., 2018). Algoritmer danner en personlig profil basert på individers egne og andre lignende brukeres aktivitet på nett (Alfano mfl., 2018, s. 306-7). Med utgangspunkt i denne profilen antar algoritmene ens interesser og verdier, og foreslår relevant innhold (Alfano mfl., 2018, s. 303). Hensikten og formålet til algoritmene er å effektivt påvirke individer til å kjøpe produkter eller klikke på lenker (Andrejevic og Gates, 2014, s. 191) – altså lede brukeres atferd i en ønsket retning. Når man får innhold foreslått for seg, er det lett å akseptere at det er det man er interessert i. Det gjør brukere mottakelig for påvirkning (Alfano mfl., 2018, s. 304), og kan bidra til at man velger å se på det foreslåtte innholdet. Eksempelvis står YouTube's anbefalingssystem bak en stor andel av videoene brukere klikker på, og baserer anbefalingene på videoer brukeren har sett og likt (Davidson mfl., 2010, s. 294 og 296). Videoene kan også fungere som inngangsporter til mer ekstreme tankesett, da YouTube-personligheter som er kritiske til progressive bevegelser og dominerende nyhetsinstitusjoner tilbyr et annerledes verdenssyn og inviterer gjester med sterkere radikale synspunkter (Lewis, 2020, s. 204 og 213).

8. Diskusjon

Empiriske bevis på YouTube's rolle i radikaliseringsprosesser er manglende (Ledwich og Zaitsev, 2020, s. 2-3), men det er tydelig at algoritmer kan påvirke hvilket innhold brukere møter på nett og slike anbefalinger kan raskt bli skjeve. Anbefalingene kan bidra til å ekskludere alternative perspektiver som ikke passer med brukerens eksisterende synspunkter. Det øker risikoen for at brukere havner i en ideologisk og tankemessig boble (O'Callaghan mfl., 2015, s. 473), og er samme ekkokammereffekt som interaksjon mellom likesinnede kan ha (Sunstein, 2009, s. 2).

Teknologi kan også påvirke brukeres atferd gjennom design. Hvordan innholdet er strukturert og presentert har innflytelse på hvilke valg man tar (Alfano mfl., 2018, s. 301), og designet på en nettside fungerer som et rammeverk for brukeren. Skjulte nettsider er et eksempel på hvordan en nettsides design kan påvirke brukere. Skjulte nettsider gjemmer eller nedtoner hvem som eier og driver nettsiden, og har politiske agendaer som er vanskelig å fange opp med mindre man er oppmerksom. Skjulte nettsider kan være svært effektive ved bruk av gode domenenavn og webdesign som kan etablere og styrke nettsidens troverdighet og legitimitet (Daniels, 2009, s. 663). Slike nettsider bruker gjerne språk og kilder til sin fordel ved at de demper på rasistiske ord og uttrykk, samtidig som de tar i bruk deler av legitime kilder og bruker dem for å fremme rasistiske holdninger (Daniels, 2009, s. 668). Ofte dreier det seg om små skriftlige virkemidler som kan uttrykke tvil og ironi for å delegitimere andres syn (Haanshus og Ihlebæk, 2021, s. 45), eller avkuttete sitater som gir skjeve inntrykk. Sider på internett har en tendens til å løfte hverandre som like troverdige fordi de eksisterer gjennom samme medium, noe som kan gjøre det lettere for de skjulte nettsidene å fremstå som legitime (Daniels, 2009, s. 669). I noen tilfeller tar ekstreme nettsider i bruk de samme virkemidlene, uten at de nødvendigvis er skjulte. Selv om de ikke hemmeligholder hvem som står bak, kan språkbruken og utseendet gi inntrykk av profesjonalitet og legitimitet. Slike nettsider kan gi en følelse av falsk 'trygghet', der uvitende brukere tar i bruk innholdet uten å vite hvilken hensikt som egentlig ligger bak nettsiden.

Digitale plattformer som sosiale medier er designet for å være interaktive, der det eksisterer et gjensidig forhold mellom mennesker og teknologi. Individet blir påvirket av teknologien, men teknologien lærer også av mennesker. Interaktive funksjoner, som likerklipp, delinger og emoji, er muliggjort gjennom designet, og funksjonene oppmuntrer brukeres aktivitet og påvirker deres atferd. Bruken av dem gir samtidig teknologien informasjon om hva slags innhold den skal fremheve (Massanari, 2017, s. 337), og jo mer 'likt' et innhold er, jo mer autentisk vil det virke for brukere av plattformen (Johnson, 2018, s. 102). På grunn av slike funksjoner kan

8. Diskusjon

nettsamfunn, som Facebook og Reddit, forsterke og produsere skadelige diskurser. Slike design tar ikke innholdets natur i betraktning, og det mest likte innlegget trenger ikke å være nyansert eller basert på fakta. Det kan være personlig, vekke følelser og få frem affektive reaksjoner fra brukere. Slik kan plattformens design tillate at misogynistiske og rasistiske kulturer får fotfeste (Massanari, 2017, s. 336; Matamoros-Fernández, 2017).

Subkulturelle miljøer kan slik sees som et samarbeid mellom brukeres produksjon av ekstremt innhold og teknologiens funksjoner som kan påvirke brukere til å ta til seg slike tankesett. Det er tydelig at teknologien gjør noe med mennesker, og at både sosiale og teknologiske aspekter har betydning for at individer blir radikaliseret. Vi understreker at de færreste begår vold, og at muligheten til å opprette sosiale fellesskap også har mange positive sider. For individer som står utenfor samfunnet, kan internett være et sted der de kan oppfylle sine sosiale behov og gi uttrykk for bekymringer og tanker. De kan finne fellesskap med medlemmer som deler samme interesse som dem selv, og internett kan slik bidra til å redusere ensomhet og øke tilhørighetsfølelsen (Chayko, 2014, s. 980). Sosiale medier kan også være et nyttig verktøy for å bli en mer aktiv samfunnsdeltaker, men kan samtidig fostre oppførsel som skaper polariserende og ekstreme synspunkter (Ledwich og Zaitsev, 2020, s. 1). Disinhibisjonseffekt kan gjøre at det bak skjermen stadig er lettere å gå over streken i innholdet man deler, og narrative i gjerningspersonenes manifeste kan gjennom affekt spille en rolle for at andre velger å støtte terrorhandlingene deres.

8.3.3 Betydningen av narrative for støtte til terrorangrep

Innen subkulturer eksisterer det en rekke sosiale praksiser som utgjør den sosiale samhandlingen innad i miljøet. Den sosiale samhandlingen kan skje gjennom aktiviteter som deling, der man deler memes og referanser, men også fortellinger. Manifestene ble spredt på internett, og narrative i dem inneholder meninger og følelser som gjennom affekt kan engasjere andre (Ging, 2017, s. 6; Papacharissi, 2015, s. 129). Dersom det eksisterer et affektivt nettverk rundt narrative i manifestene, kan det tenkes at narrative kan bidra til å vekke sympati for gjerningspersonene, og slik ha betydning for at andre godtar voldshandlingen som legitim.

Masternarrativet i manifestene ligner med sine konspiratoriske trekk på kjente fortellinger i alternative høyre. Overlappet mellom alternative høyre og mannosfæren gjør i tillegg at mange av de samme fortellingene deles mellom flere miljøer. I kjernen av mannosfæren eksisterer

8. Diskusjon

ideen om at menn må kjempe mot de dominerende feministiske verdiene i samfunnet for å bevare sin egen eksistens (Marwick og Caplan, 2018, s. 546). Denne ideen forfektes i form av uttrykket om 'den røde pillen', som er en referanse til filmen *The Matrix*. I filmen får hovedkarakteren Neo et valg om å svelge den blå pillen og leve i lykkelig uvitenhet eller svelge den røde og konfrontere den stygge sannheten. Medlemmene av mannosfæren mener de har svelget den røde pillen og er opplyst om hvordan samfunnet er hjernevasket av feminisme (Ging, 2017, s. 3). Også i alternative høyre finnes fortellinger som uttrykker et ønske om å 'retablere mannlig dominans' i samfunnet (Nicholas og Agius, 2018, s. 26), og forfekter misogynistiske ideer der kvinner fremstilles som irrasjonelle og hevngjerrige vesener som ikke bør tildeles politisk makt (Lyons, 2017, s. 8). Uttrykket om den røde pillen har også likhetstrekk med konspirasjonsteorier og gjentar den velkjente formularen om en hjernevaskende elite i samfunnet. Ved å spille på samme elementer som også er til stede i andre narrativer, kan masternarrativet i manifestene gjennom affekt appellere til medlemmer i ulike subkulturer og vekke et engasjement hos et bredere publikum. Unge menn som føler seg undertrykt og som står på utsiden av samfunnet kan kjenne seg igjen i narrativet. Når de kommer i kontakt med kjente fortellinger er de enklere å forholde seg til og vekker tillit, noe som kan forklare hvordan narrativer kan ha betydning for den eventuelle støtten gjerningspersonene får.

Gjerningspersonenes personlige narrativer i manifestene er også fortellinger som individer kan kjenne seg igjen i og la seg inspirere av. For individer i alternative høyre kan de personlige narrativene være eksempler på deres underrepresenterte synspunkter som de kan føle og relatere seg til, og kan bidra til å skape og opprettholde en fellesskapsfølelse i miljøet. Helteidentiteten gjerningspersonene påtar seg i de personlige narrativene kan vekke følelser hos leserne om at 'ekte menn' eller 'sanne nasjonselskere' ofrer seg selv for fellesskapet og begår vold. Fortellingene kan slik engasjere og oppmuntre til handling, men som poengtert tidligere begår de færreste vold. Affekt fører ikke nødvendigvis til handling, men kan også fange individer i en tilstand av engasjert passivitet der individer føler de bidrar ved å bare være en del av fellesskapet (Papacharissi, 2016, s. 318). Samtidig er individer påvirket av deres enkelte situasjon og andre disposisjoner for vold, og tabuet mot voldsbruk i vestlige land gjør at de fleste ikke overskrider denne grensen (Bertzen og Ravndal, 2021, s. 38). Selv om gjerningspersonene oppnår støtte i visse miljøer, betyr det altså ikke at andre faktisk begår vold.

Narrativene i manifestene inneholder elementer som medlemmer i subkulturer på internett kan knytte et affektivt bånd til. Gjennom affekt og deling av narrativene i manifestene på internett

8. Diskusjon

kan gjerningspersonene vekke et engasjement som kan ha betydning for at andre empatiserer med gjerningspersonene og støtter terrorangrepet. Det fører ikke direkte til at andre begår lignende handlinger, men viser at narrativer er virkemidler som kan være inspirerende for andre. Ved å benytte de samme fortellingene som eksisterer på nett, kan narrativet i manifestet appellere til et bredere publikum, og under trekker vi frem sider ved moskéangrepet i Christchurch og det tilhørende manifestet siden angrepet og manifestet var sterkt forankret i internettkultur.

8.3.4 Moskéangrepet i Christchurch og The Great Replacement

Selv om alle gjerningspersonene var aktive brukere av internett og la ut manifestene sine på nett, er det aspekter ved moskéangrepet i Christchurch og innholdet i *The Great Replacement* som gir inntrykk av at dette terrorangrepet og manifestet var sterkere tilknyttet internett. Gjerningspersonen livestreamet angrepet på Facebook, og manifestet inneholder subkulturelle memes og referanser som er vanskelig å plukke opp og forstå poenget av for utenforstående.

Ved å livestream angrepet lot gjerningspersonen seere ta del i hendelsen. Seerne kan bokstavelig talt følge og føle med gjerningspersonen mens han begår terrorangrepet i sanntid (Papacharissi, 2015, s. 129). Livestreaming kan slik være en effektiv måte å vekke følelser hos seerne og kan gi dem inntrykk av at de er vitne til en unik hendelse. Seere tar del i et øyeblikk som minner om fiksjonell vold fra en film eller et videospill, men med bevisstheten om at det er ekte mennesker som blir skadet og drept. Hvorfor noen ønsker å være vitne til slike hendelser kan være uforståelig for mange, men å se på ekstremt innhold gjennom skjermen kan skape kulturelle unntakssoner der man midlertidig frigjøres fra hverdagens normer. I unntakssonen kan man ta del i erfaringer som ellers ville vært overtredelser (Atkinson og Rodgers, 2016, s. 1296), og disinhibisjonseffekten frigjør brukere fra ansvar (Suler, 2004). Selv om man vet at det er virkelig kan man fortsatt få en trygg avstand fra materialet gjennom skjermen. Man er der, samtidig som man ikke er det. Som i et spill er det mulig å skru av skjermen og være ferdig når man ønsker, og lukke øynene for at det er en brutal realitet for andre. Livestreamingen til gjerningspersonen har derfor blitt pekt på som en type spillifisering i ekstreme miljøer.

Spillifisering kan defineres som bruken av spillelementer og -design utenfor spill (Deterding mfl. i Schlegel, 2020, s. 5). Gjennom videoen i livestreamen får man se terrorangrepet fra gjerningspersonens synspunkt, noe som minner om kameraet i et videospill. Ved å fremstille terrorangrepet som et spill, kan gjerningspersonene ta i bruk en logikk som demper følelsen av

8. Diskusjon

at handlingen er uetisk. I flere spill belønnes handlinger som ville blitt ansett som uetiske dersom de hadde hendt i virkeligheten. Eksempelvis kan spillere være tvunget til å gjennomføre voldshandlinger for å gå videre i spillet eller få priser for å utføre handlingene (Robinson og Whittaker, 2021, s. 14). Med denne spillogikken kan gjerningspersonen fremstille ofrene som mål for ødeleggelse (Ibrahim, 2020, s. 814), og kan nøytralisere det umoralske ved terrorhandlingen gjennom benektelse av offer (Sykes og Matza, 1957). Gjerningspersonens livestream kan ha vært en måte å appellere til noen subkulturelle miljøer på nett der bl.a. antall ofre belønnes med poeng, noe som kan gi andre motivasjon til å bli 'den beste spilleren' og forsøke å overgå gjerningspersonens offertall (Schlegel, 2020, s. 11). Spill og spillifisering har derfor vakt bekymringer rundt hvilken rolle det kan spille for utførelsen av voldelige angrep. Likevel har forskning vist at det ikke finnes en kausal sammenheng mellom voldelige spill og voldelig atferd, men spilling kan ha en effekt på spilleres oppfatning av vold (Schlegel, 2020, s. 4-5). Selv om det fortsatt er usikkert hvilken rolle spillelementer har for radikaliseringsdehumaniserer gjerningspersonens livestream ofrene og kan påvirke seeres oppfatning av terrorangrepet.

I manifestet bruker gjerningspersonen memes og referanser, som er sosiale praksiser som er utbredt på internett. Bruken av memes var i sin tidlige fase noe som tilhørte de subkulturelle miljøene tilknyttet trolling, men spredte seg til mer mainstream sfærer på nett (Phillips, 2015, s. 22). At også alternative høyre bruker memes og trolling er dermed ikke noe nytt eller unikt, men springer ut fra en kultur som har eksistert på nett lenge. Å bruke memes er ofte ment for å være morsom, og handler om å gjøre innholdet underholdende. I kombinasjon med den hatefulle ideologien, er resultatet ofte en rasistisk og grenseoverskridende humor. I noen subkulturelle miljøer er formålet med denne typen humor å være politisk ukorrekt og være så krenkende som mulig (Topinka, 2018, s. 2051 og 2054). Overskridende humor kan også brukes for å 'skjule' rasistiske holdninger rett foran øynene til folk. Blandingen av humor, ironi og ekte hatefulle meninger skaper tvetydige uttrykk, som muliggjør dannelsen av miljøer med høy toleranse for voldelige utsagn og oppfordringer til vold (Askanius, 2021, s. 160).

Manifestet *Replacement* er et godt eksempel på en tekst som er dypt forankret i denne praksisen. Trollnarrativet vi identifiserte i manifestet er preget av ironi og sarkasme, og spiller på trolling som humor. Ved å ta i bruk disse kulturelle praksisene i manifestet, kunne gjerningspersonen forsøke å appellere til en bredere troll- og memekultur ved å formulere narrativet sitt i 'riktig' språk. Den felles forståelsen for betydningen av referansene kan skape samhold og

8. Diskusjon

gruppetilhørighet. Bruken av referanser og memes er blant måtene å konstruere et 'oss' og 'dem' i subkulturelle chan-miljøer, og kan koble sammen individer som ikke nødvendigvis har samme politiske agenda, men som deler affektive bånd (Tuters og Hagen, 2020, s. 2219-20). Ved å benytte et språk i manifestet som er kjent i en bredere kultur, kan gjerningspersonen øke tilliten som forteller og lettere overbevise leseren om at manifestet forteller sannheten. Gjerningspersonen kan forsterke andres affektive bånd til manifestet ved å både benytte et narrativ som er delt av flere og formidle narrativet på en måte som er kjent. Den overskridende humoren i manifestet passer inn i noen subkulturer på nett, og for dem som skjønner underholdningsverdien kan humoren engasjere og oppmuntre individer til å godta gjerningspersonens holdninger og handlinger.

Tvetydigheten og underholdningsaspektet ved slike praksiser er bekymringsverdig fordi grensen mellom hva som 'bare' er humor og seriøse budskap er uklar. Hvis man ikke synes det er morsomt, har man ikke skjønnt poenget, og for å bli en del av fellesskapet og moroa må man jatte med. Noen oppfatter den rasistiske humoren som hatefulle ytringer, men i disse miljøene eksisterer en forståelse av ytringsfriheten som en absolutt rett til å uttrykke seg og politisk korrekthet latterliggjøres i ytringsfrihetens navn (Topinka, 2018, s. 2054-5). Hvilken mening og intensjon som ligger bak ordene avhenger av kontekst (Askanius, 2021, s. 160), og uenigheter kan drive utøvelsen av ytringsfrihet til å gå på bekostning av andre. Uavhengig av intensjon har ord uansett en mening, og kan påvirke individer til å ta til seg ekstreme tankesett. Noen finner slike fellesskap attraktive fordi de føler deres meninger er ekskludert fra offentlige debatter i samfunnet. I forbindelse med alternative høyres forståelse av ytringsfrihet, diskuterer vi derfor dette temaet nærmere under.

8.4 Hatretorikk og utfordringer ved å begrense ytringsfriheten

I manifestene rasjonaliserer gjerningspersonene volden de skulle begå gjennom narrativer. Funnene våre støtter derfor oppfatningen om at ord, spesielt i form av narrativer, påvirker handlingene våre (se Presser, 2012, s. 5). Narrativer alene forårsaker ikke vold, men det kan være nødvendig å skape et narrativ for å kunne begå voldshandlinger (Sandberg, 2013, s. 80). Med tanke på at ord muliggjør handling og brukes til å rasjonalisere vold, argumenterer vi for at en diskusjon om ytringsfrihet er nødvendig for å peke på mulige måter å forebygge voldelig ekstremisme på. I tiden etter 22. juli opplevde deltakere på ulike sider av debatten å bli utfrysset for sine meninger, og vi begynner med å ta opp konsekvensene av mangelen på åpne

8. Diskusjon

diskusjoner. Deretter gir vi en definisjon på hva ytringsfrihet er, og diskuterer utfordringer knyttet til å håndtere hatefulle ytringer. Vi viser med et eksempel at grensen mellom hva som er hatefulle ytringer og ikke er uklar, før vi peker på den ekskluderende effekten begrensninger i ytringsfriheten kan ha. Til slutt understreker vi behovet for åpne samfunnsdebatter som et viktig element i forebyggingen av ekstremisme.

Ti år etter terrorangrepene fortalte Utøya-overlevende om hvordan deres meninger om terroren, radikalisering og ekstremisme «møtte sterke reaksjoner» og at de «fikk beskjed om å holde tyst» (L'Estrange, 2021; Valen, 2021). Synet på at ord kan påvirke handling og radikalisere individer ble behandlet som farlig fordi det kunne ødelegge ytringsfriheten og den offentlige debatten (L'Estrange, 2021). Frp opplevde slike uttrykk som et angrep, og mente at påstander om at deres politikk har sammenheng med gjerningspersonens handlinger har vært utfrysende (Listhaug mfl., 2021). Å bli hetset, latterliggjort eller utfrysning for sine meninger kan øke frykten for å uttale seg, uavhengig av politisk ståsted. Frontene mellom de ulike sidene var med på å gjøre 22. juli til et betent tema i den offentlige debatten. Mangel på åpen diskusjon bidrar til at personer holder tilbake meningene sine om f.eks. ansvaret ytringsfrihet innebærer eller innvandringspolitikk, og samfunnet gagnar ikke av at perspektiver som utfordrer det etablerte ikke får en plass i den offentlige debatten. Ytringsfrihet er en forutsetning for et demokrati, og et slikt debattklima kan føre til at individer føler deres ytringsfrihet blir innskrenket.

Ytringsfrihet blir ofte tatt for gitt, men hva ligger egentlig i begrepet? Ytringsfrihet innebærer først og fremst retten til å motta og meddele meninger, opplysninger og ideer uten inngrep fra offentlige myndigheter (menneskerettsloven, 1999, art 10). Å utøve ytringsfriheten innebærer plikter og ansvar, og kan bli underlagt innskrenkninger som er nødvendige i et demokrati. I menneskerettsloven nevnes hensyn til:

[...] den nasjonale sikkerhet, territoriale integritet eller offentlige trygghet, for å forebygge uorden eller kriminalitet, for å beskytte helse eller moral, for å verne andres omdømme eller rettigheter, for å forebygge at fortrolige opplysninger blir røpet, eller for å bevare domstolenes autoritet og upartiskhet. (1999, art 10)

Ytringsfriheten rommer derfor ikke oppfordringer til kriminalitet eller rene hatefulle ytringer, som heller er underlagt straffeloven §183 og §185 (2005). Lovfestede innskrenkninger av ytringsfriheten, som forbud mot hatefulle ytringer, er nødvendige og har positive sider ved seg. På New Zealand ble det f.eks. foretatt en vurdering som konkluderte med å forby manifestet

8. Diskusjon

The Great Replacement fordi teksten oppfordret til og rettferdiggjorde vold mot spesifiserte grupper (Anderson, 2019; NZ Herald, 2019). Lov som begrenser ytringsfriheten på denne måten bidrar til å skape et tryggere samfunn og beskytte utsatte grupper i samfunnet. Forbud sender et tydelig signal om hva slags typer ytringer som ikke er ønsket og kan bidra til å redusere spredningen av ekstreme tankesett. Grensene for ytringsfrihet er likevel uklare, og det finnes ulike syn på hvilke ytringer som ansees som hatefulle og derfor er straffbare. På den ene siden eksisterer oppfatningen om at ytringsfriheten skal stå så sterkt at den beskytter selv de mest fryktelige ideer (Chomsky i Pégories, 2018, s. 101), mens andre mener at visse begrensninger i ytringsfriheten er nødvendige for å beskytte demokratiet (Garibian i Pégories, 2018, s. 102).

Naziflagg-saken i Kristiansand er et godt eksempel på at det er delte meninger om hva ytringer betyr. Naziflagg-saken oppsto da det natten den 9. april 2018 ble hengt opp et hakekorsflagg utenfor Arkivet, som var Gestapos hovedkvarter på Sørlandet under andre verdenskrig. Det ble også hengt opp nazibannere med teksten «*Vi er tilbake!*» (Andersen, 2020a). Tre medlemmer av Den nordiske motstandsbevegelsen ble dømt for hatefulle ytringer for hendelsen i tingretten, men de anket dommen videre til lagmannsretten (Dimmen, 2019). I lagmannsretten ble de frikjent, med begrunnelse om at handlingene ikke var angrep på en «*tilstrekkelig spesifisert personkrets*» (LA-2019-152301). Frifinnelsen vakte reaksjoner, og har blant annet blitt kritisert for å være 'historieløs' i å påstå at nazistiske symboler ikke er rettet mot konkrete grupper (Bangstad mfl., 2020). Andre har påpekt at retten har vært grundig og at man ikke kan straffes for noe man ikke har ytret direkte (Andersen, 2020b). Avgjørelser om forbud og straffbarhet vil altså avhenge av når og hvor vurderingen finner sted, hva som vektlegges og hvem som foretar vurderingen.

Under arbeidet med avhandlingen har vi også erfart at ytringsfrihetens grenser er uklare. I analysen beskriver vi at gjerningspersonenes fortelling om samfunnet er basert på konspirasjonsteorier for å vise at fortellingen deres ikke er unik. Fortellingen er i stedet basert på narrativer som er utbredt i høyreekstreme miljøer, og inspirerte gjerningspersonenes verdenssyn. Funnene våre viser at gjerningspersonene bruker konspirasjonsteorier til å fremstille politisk endring som umulig gjennom det demokratiske systemet. Konspirasjonsteoriene er derfor viktige for hvordan gjerningspersonene rasjonaliserer sin egen bruk av vold, og fremmer et verdenssyn som svekker tilliten til demokratiske prinsipper. Samtidig er innholdet i konspirasjonene basert på fordommer mot andre grupper. Gjerningspersonene fremstiller innvandreres handlinger som en bevisst overtakelse av

8. Diskusjon

samfunnet eller tillegger dem negative trekk basert på essensialistiske oppfatninger. Denne hatretorikken er sentral for hvordan gjerningspersonene benekter ofrene, og rasjonaliserer volden som en nødvendig forsvarshandling. Slik kan konspirasjonsteorier danne bilder av inn- og utgrupper som kan bidra til å spre frykt og hatefulle holdninger rettet mot dem som konstrueres som utgruppe. Visse begrensninger i ytringsfriheten er derfor nødvendig for å verne om grupper og individer utsatt for diskriminering og hets.

Likevel er ikke konspirasjonsteorier nødvendigvis hatefulle ytringer i seg selv, og i et demokrati kan ikke individer straffes for noe de tror på. Det er heller ikke fruktbart å forby enhver idé som kan knyttes til voldelige handlinger, da det i de fleste politiske bevegelser eksisterer en minoritet som aksepterer vold som legitimt middel. I den offentlige debatten kan samtidig det å stemple ideer som konspirasjonsteorier være problematisk. I fellesskap som er sentrert rundt tro på konspirasjonsteorier kan medlemmer oppfatte stempelet som nedsettende, fordi synspunktet deres blir avfeid som usant og paranoid. Stigmatiseringen kan begrense noens ønsker om å ytre seg og skape en følelse av ekskludering. Disse følelsene kan danne bakgrunnen for at det i enkelte ytre høyre-miljøer eksisterer en tolkning av ytringsfrihet som retten til å uttrykke seg akkurat slik man ønsker (Topinka, 2018, s. 2054). Ved å forstå ytringsfriheten i deres egen favør, kan individer ta tilbake sin stemme og uttrykke sine meninger. Med en slik forståelse vil alle former for begrensning av ytringer – også hatefulle – oppfattes som en krenkelse og et antidemokratisk inngrep. Konsekvensen kan være at individer havner utenfor den offentlige debatten, og i stedet søker seg til nettsteder som er mer anonyme og mindre modererte. På slike nettsteder er sannsynligheten større for at man havner i et miljø med likesinnede der ens meninger ikke blir utfordret av andre, noe som kan bidra til å radikalisere individer (Sunstein, 2009, s. 2).

Disse faktorene utgjør et dilemma for ytringsfriheten og hvordan voldelig ekstremisme kan forebygges. Eksistensen av lovfestede begrensninger er et uttrykk for at ytringsfriheten innebærer et ansvar for hva man ytrer. Men kriminalisering er et strengt tiltak, og peker dermed mot et behov for alternative løsninger. Alternative tiltak er ikke nødvendigvis erstatninger, men kan være gode tillegg for å hindre spredningen av hatefulle holdninger. En start kan være en tidlig og grundig opplæring på skoler, der barn og unge bevisstgjøres om hva ytringsfrihet innebærer og ansvaret som følger med. Kunnskap om hvordan ord og uttrykk kan brukes og misbrukes kan være til fordel for å kunne kjenne igjen ytringer, ideer og verdenssyn som bidrar til å ekskludere personer fra debatten eller mistenkeliggjøre grupper. Siden enslige aktører

8. Diskusjon

kjennetegnes av utenforskap bør forebyggingsarbeidet også være aktivt rettet mot å inkludere dem som står på utsiden (Ravndal, 2020, s. 366). Det innebærer også en inkludering i meningsdelende diskusjoner, der folk har mulighet til å uttrykke meningene sine uten frykt for hets. Forebygging av ekstremisme er ikke en enkel oppgave, og krever varierte tiltak på flere samfunnsnivåer. En mulighet for forebyggingsarbeidet er å rette ressurser mot å utvikle alternative masternarrativer der andre virkemidler enn vold er løsning. Å ha et fokus på den offentlige debatten er samtidig viktig, da debatten kan påvirke personers inntrykk av hva som er aksepterte meninger og verdier å uttrykke i samfunnet. Debatten rundt 22. juli viser at samfunnet kan ha behov for å diskutere med større grad av åpenhet hva ytringsfrihet innebærer og hvilke ansvar deltakere i den offentlige debatten har for ytringene sine. Det handler om å hele tiden jobbe for å ivareta demokratiet, noe som er viktig for å forebygge voldelige ekstremisme. Ved å strebe etter en mer åpen offentlig debatt kan samfunnet sammen bidra til å ta ulike politiske meninger på alvor, og samtidig ta ansvar for å motvirke utviklingen av tankesett som i noen tilfeller inspirerer enkeltindivider til å begå vold.

9. Avslutning

Formålet med prosjektet var å studere fenomenet enslige aktører som offentliggjorde et manifest i forkant av eget terrorangrep. Vi var spesielt interesserte i å undersøke betydningen av manifestene for utførelsen av terrorangrepet. Å kombinere et terrorangrep med et manifest handler om å tiltrekke seg oppmerksomhet, i tråd med forståelsen av terror som et teater (Cowen, 2006). At gjerningspersonene ønsker anerkjennelse for sine gjerninger er ikke overraskende, da en helt er avhengig av anerkjennelse for å være en helt. Brutale terrorangrep er velegnet til å sjokkere, skape frykt og få medieoppmerksomhet. Massemediene når ut til et bredt publikum, og de spiller derfor en betydelig rolle for gjerningspersonenes ønske om oppmerksomhet. Bruk av navn og bilde i deknningen av terrorangrepet gir gjerningspersonen publisitet, og ved å gjengi innholdet i manifestet bidrar mediene til å spre gjerningspersonens budskap. Samtidig spiller nyere plattformer som sosiale medier en større rolle enn tidligere. Som enslige aktører er ikke gjerningspersonene medlemmer av terrororganisasjoner (Spaaij, 2010), og det å publisere et manifest kan derfor være nødvendig for å kommunisere grunnene til at de begår vold og hva de ønsker å oppnå med terrorangrepet. At flere enslige aktører skriver og offentliggjør et manifest på nett før de begår terror er derfor ikke unikt. Kombinasjonen av angrep og manifest kan forstås som et kulturelt skript og en inspirasjonskilde som fremtidige enslige aktører kan trekke på for å bli mer eller like kjente som sine forgjengere (Sandberg mfl., 2014). En sentral funksjon med manifestet er å legitimere bruken av vold for omverdenen og for dem selv. Siden narrativer er viktige for hvordan mennesker forstår verden rundt seg og kan oppfordre til kriminalitet (Presser og Sandberg, 2015a, s. 1), brukte vi en narrativ kriminologisk tilnærming til analysen av manifestene. Ved å sammenligne hendelsesforløp og hvordan gjerningspersonene beskriver seg selv, fiender og andre, identifiserte vi master- og personlige narrativer i manifestene som var nyttige for å svare på hvordan gjerningspersonene rasjonaliserer volden de skal begå.

I analysen fant vi at gjerningspersonene hadde et lignende narrativ som beskrev og forklarte situasjonen samfunnet er i. Fortellingen handler om at samfunnet ødelegges av de styrende maktene fordi de samarbeider med fienden og holder handlingene sine skjult for befolkningen. I narrativet presenterer gjerningspersonene en forenklet forklaring på det de oppfatter som problemer i samfunnet, og handlingsforløpet har konspiratoriske trekk ved seg (se Wood mfl., 2012; van Prooijen mfl., 2015 for definisjon av konspirasjonsteori). Vi argumenterer for at gjerningspersonenes fortelling om samfunnet er et masternarrativ fordi den samme fortellingen

9. Avslutning

eksisterer på tvers av manifestene og er basert på utbredte konspirasjonsteorier. Den konkrete fienden i fortellingen varierer, men i alle manifestene er fiendebildet basert på høyreekstreme ideer om at den hvite rasen er overlegen og beskriver fienden som en trussel mot hvites kultur og etniske renhet (Buckingham og Alali, 2020). Fortellingen kan bidra til å rasjonalisere vold for gjerningspersonene, da masternarrativet har betydning for verdenssynet deres og kan påvirke hvilke handlingsmuligheter de ser som tilgjengelige (Sandberg, 2018; Raitanen mfl., 2019). At de styrende maktene står bak og holder handlingene skjult kan føre til en oppfatning om at det er umulig å reversere ødeleggelsen gjennom demokratiske midler. Kombinert med troen på at samfunnet forfaller, kan masternarrativet i manifestene legge grunnlaget for gjerningspersonenes argumentasjon om at vold er den eneste mulige løsningen for å bekjempe de onde kreftene som truer med å ødelegge nasjonen. Men fordi narrativet hovedsakelig er en forklaring på samfunnets tilstand, er ikke vold nødvendigvis en naturlig følge. Masternarrativet er dermed ikke nok for å rettferdiggjøre volden.

Gjerningspersonenes oppfatning av dem selv utdypes i de personlige narrative (Presser og Sandberg, 2015a, s. 2), og det er her de forklarer hvorfor de må ty til vold. I de personlige narrative kommer også manifestenes autobiografiske trekk frem, og i varierende grad deler gjerningspersonene detaljer fra sine liv. Med utgangspunkt i verdenssynet som kommer til uttrykk i masternarrativet og gjerningspersonenes selvforståelse, fremstiller de seg som heltmodige individer i sine personlige narrative. På denne måten rasjonaliserer de sin egen bruk av vold som en beskyttelse av verdier og folket deres. Denne rollen reflekterer også gjerningspersonenes identitet som menn, der de trekker på tradisjonelle maskuline verdier ved å vise at de forsvarer sitt land eller uskyldige kvinner og barn. Vi identifiserte fem personlige narrative, der rasjonalitets-, idealist- og krisenarrativet er tett tilknyttet masternarrativet. I disse narrative er volden nødvendig med tanke på hvilken situasjon samfunnet og folket er i. Her kommer også rasismen klart frem, og gjerningspersonene identifiserer utgruppen som personer som må 'fjernes' eller bedre kontrolleres. Gjerningspersonene benytter nøytraliserings teknikker for å argumentere for at volden er legitim og en rettmessig handling, noe som tyder på at gjerningspersonene forholder seg til konvensjonelle diskurser og forsøker å forklare voldsangrepene på en måte leseren kan forstå. Hverdags- og trollnarrativet skiller seg fra de andre narrative. Gjerningspersonene tar bruken av vold for gitt i disse narrative, og deres forsøk på å være humoristiske kan tyde på at formålet heller var å underholde og vekke en form for fellesskapsfølelse hos leseren, enn å overbevise om voldens legitimitet.

9. Avslutning

I rasjonalitetsnarrativet antyder gjerningspersonene at enhver ville ha kommet til samme konklusjon om de visste hvor alvorlig situasjonen var. Gjerningspersonene nøytraliserer volden gjennom å fordømme styresmaktene, og rasjonaliserer volden som et logisk og naturlig valg basert på de eksisterende samfunnsproblemene. I idealistnarrativet understreker gjerningspersonene konflikten i samfunnet, og den narrative tonen minner om en krigssituasjon. Gjerningspersonene fremstiller seg selv som frihetsforkjempere, og krigen krever drastiske midler. I dette narrative nøytraliserer gjerningspersonene volden gjennom en appell til høyere verdier, og beskriver vold som eneste tilgjengelige middel for å redde uskyldige og overvinne ondskapen. Krisenarrativet har derimot et sterkere fokus på gjerningspersonen selv, der gjerningspersonens fortvilelse og bekymringer står i fokus. Gjerningspersonene rasjonaliserer volden som et svar på en krise, og nøytraliserer volden ved å vektlegge deres mangel på ansvar. Samtidig viser gjerningspersonene handlekraft når de begår vold og fremstiller seg som tragiske helter som velger å handle når ingen andre tør (se Canter mfl., 2019 om tragiske helter).

Humoren i hverdagsnarrativet spiller på gjerningspersonens egne feil og mangler. På dette punktet i manifestet er allerede volden etablert som nødvendig, og narrative verken utdyper eller sår tvil om dette. I stedet fokuserer narrative på å etablere et fellesskap mellom gjerningspersonen og leseren, og gjerningspersonen uttrykker seg mer personlig. I trollnarrativet går derimot humoren på bekostning av andre, og gjerningspersonen utnytter andres lidelser for underholdning. I manifestet *The Great Replacement* skifter gjerningspersonen mellom troll- og idealistnarrativet, og på den måten gjør han det umulig for lesere å vite hva som er seriøst og hva som er ironisk ment. Skiftene mellom de ulike narrative skaper en tvetydighet, men teksten viser likevel et *manifest hat* som oppfordrer andre til å begå vold. Å bare se trollnarrativet som humor, sarkasme og ironi er en forenklet forståelse av narrative. Det spiller på en maskulin selvframstilling der gjerningspersonen verken kan vise svakhet eller nøling. Om det er noe tvil om hvor seriøs gjerningspersonen er, så er volden et bevis på hans forakt for sine ofre. Humoren i disse narrative kan virke nøytraliserende, ved at den lar gjerningspersonene ufarliggjøre de dødelige konsekvensene av vold, og flytte oppmerksomheten bort fra voldens brutalitet. Slik kan de skape en avstand mellom seg selv og volden, og redusere effekten av hemninger mot å begå vold. Samtidig vil humoren virke degraderende for ofrene, og sender beskjeden om at de ikke er verdt å ha sympati for. På en annen siden kan humoren også være et virkemiddel for å inkludere leseren i narrative. Humor og vitser er sosiale kommunikasjonsmidler (Billig, 2001, s. 269), der riktig bruk av humor kan

9. Avslutning

få lesere til å like forfatteren eller se dem i et positivt lys, og slik vekke tillit til gjerningspersonene som fortellere.

Gjennom de personlige narrative tar gjerningspersonene på seg en identitet som menn som kjemper for en god sak. Denne identiteten er sentral for hvordan de rasjonaliserer vold, og det kan ha vært nødvendig for gjerningspersonene å skape et slikt narrativ for å kunne utføre terrorangrepet (Presser, 2012; Sandberg, 2013). Samtidig la gjerningspersonene ut manifestene sine på internett for at andre skulle lese dem. Slik forsøker de å oppnå støtte for angrepet og være til inspirasjon for andre. Gjerningspersonene forteller narrative som er gjenkjennelige og som spiller på følelser lesere kan kjenne seg igjen i. Slike narrative kan være et effektivt virkemiddel for å få sympati og aksept for fremstillingen av volden som en nødvendig del av en større kamp. Ved å innta rollen som en helt i narrative og fremstille vold som en heroisk handling kan andre bli inspirert til å vise samme modighet og dermed bli en del av noe 'større'. Narrative i manifestene er altså ikke bare viktige for at gjerningspersonene selv begikk terrorangrep, men kan også påvirke andres handlinger.

Narrative vi har identifisert i manifestene viser at enslige aktører ikke er fullstendig enslige. Masternarrativet er gjenfortellinger av konspirasjonsteorier, og er eksempler på at gjerningspersonene var inspirert av en større høyreekstrem bevegelse. Selvfølgelig i de personlige narrative innebærer at gjerningspersonene føler en form for tilknytning til visse grupper, som representerer verdiene de mener er verdt å kjempe og ofre livet for. Ideologien som kommer til uttrykk i manifestene avhenger altså av at de opplever en form for fellesskapsfølelse, uavhengig av hvor reelt fellesskapet er i gjerningspersonenes liv utenfor internett. Slike 'fellesskap' som gjerningspersonene gir uttrykk for kan tolkes som deres måte å oppfylle sosiale behov på, da enslige aktører kjennetegnes av å ha psykologiske problemer og en isolert sosial tilværelse (McCauley og Moskalenko, 2014, s. 83). Denne utenforskapen tyder på at arbeidet med å forebygge politisk motivert vold begått av enslige aktører innebærer å inkludere dem som står på utsiden av samfunnet (Ravndal, 2020, s. 366). Samtidig blander enslige aktører sine personlige motivasjoner med politiske klagemål (Spaaij, 2010, s. 861), så å jobbe for å motvirke ideene som inspirerer høyreekstreme enslige aktører er også viktig. Dette er en utfordrende oppgave, og den samme ideologien som inspirerte 22. juli-terroristen eksisterer og motiverer fortsatt høyreekstremister (PST, 2021b).

I år er det ti år siden terrorangrepene 22. juli. I tiden rett etter angrepet kom folk sammen i solidaritet og sorg, og budskapet var å fremover vise kjærlighet, ikke hat. Rundt

9. Avslutning

tiårsmarkeringen gjorde det sterkt inntrykk på oss å lese tekster skrevet av ofre og pårørende. Ikke bare beretningene deres fra den dagen, men også opplevelser de har hatt i ettertid. Den direkte hetsen og truslene de har blitt utsatt for viser tydelig at hatet og holdningene til gjerningspersonen lever videre. Mange har også en urovekkende holdning til hvordan samfunnet skal håndtere terrorangrepet i fremtiden. Uttrykk for at terrorangrepet ikke bør snakkes om eller at vi skal 'komme over det', bidrar til å redusere betydningen av hendelsen. Som samfunn er det viktig at vi aldri glemmer terrorangrepet. Vi må leve med det som har skjedd og bruke hendelsen som en påminnelse om at vi hele tiden må jobbe for å sikre demokratiet. Dette er en oppgave hele samfunnet må stå sammen om, så ingen flere tror at de alene kan redde nasjonen. I den forbindelse er ytringsfrihet viktig, men det er også viktig med bevissthet om at ord påvirker handling, og at det å ytre seg derfor innebærer et ansvar. Dermed bør samfunnet jobbe for et debattklima uten splittelse og med rom for at ulike synspunkter åpent kan diskuteres. Det handler om å skape et samfunn som er inkluderende og trygt for alle, der vi sammen slår ned på rasisme, diskriminering og forskjellsbehandling – et samfunn uten enslige helter.

Denne oppgaven består av 46 684 ord.

Referanseliste

Adams, J. og Roscigno, V.J. (2005) White Supremacists, Oppositional Culture and the World Wide Web, *Social Forces*, 84(2), s. 759-778.

AFP (2019) New Zealand mosque gunman claims Norway's Breivik inspired terror attack, *The Local*, 16. mars. Tilgjengelig fra: <https://www.thelocal.no/20190316/how-norways-inspired-the-christchurch-mosque-attacker/> (Hentet: 28. august 2020).

Akers, R.L. (1994) A Social Learning Theory of Crime, i Cullen, F.T, Agnew, R. og Wilcox, P. (red) (2018) *Criminological Theory: Past to Present*. New York: Oxford University Press, s. 79-92.

Alfano, M., Carter, J.A. og Cheong, M. (2018) Technological Seduction and Self-Radicalization, *Journal of the American Philosophical Association*, 4(3), s. 298-322. DOI: 10.1017/apa.2018.27

Allam, H. (2019) 'It Gets To You.' Extremism Researchers Confront The Unseen Toll Of Their Work, *NPR*, 20. september. Tilgjengelig fra: <https://www.npr.org/2019/09/20/762430305/it-gets-to-you-extremism-researchers-confront-the-unseen-toll-of-their-work?t=1589917840078> (Hentet: 11. mai 2021).

Andersen, E.W. (2020a) Frikjent for å ha hengt opp naziflagg, *NRK*, 1. juli 2020. Tilgjengelig fra: <https://www.nrk.no/sorlandet/frikjent-for-a-ha-hengt-opp-naziflagg-1.15073035> (Hentet: 2. juni 2021).

Andersen, E.W. (2020b) - Fritt frem for nazister i Norge, *NRK*, 4. juli 2020. Tilgjengelig fra: <https://www.nrk.no/sorlandet/-fritt-frem-for-nazister-i-norge-1.15076731> (Hentet: 2. juni 2021).

Andersen, G., Brenna, J.G., Ravndal, D., Vikås, M. og Hopperstad, M.S. (2011) Rettspsykiaterne mener Breivik er utilregnelig, *VG*, 29. november. Tilgjengelig fra: <https://www.vg.no/nyheter/innenriks/i/ya7a2/rettspsykiaterne-mener-breivik-er-utilregnelig> (Hentet: 24. august 2020).

Referanseliste

- Andersen, G., Brenna, J.G., Vikås, M., Ravndal, D., Ruud, T.T., Grøttum, E.L. og Hopperstad, M.S. (2012) Ny rapport: Breivik er tilregnelig, *VG*, 10. april. Tilgjengelig fra: <https://www.vg.no/nyheter/innenriks/i/bRz8B/ny-rapport-breivik-er-tilregnelig> (Hentet: 24. august 2020).
- Anderson, C. (2019) Censor bans 'manifesto' of Christchurch mosque shooter, *The Guardian*, 24. mars. Tilgjengelig fra: <https://www.theguardian.com/world/2019/mar/24/censor-bans-manifesto-of-christchurch-mosque-shooter> (Hentet: 26. august 2020).
- Anderson, E. (2012) The Iconic Ghetto, *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 642(1), s. 8-24.
- Andreassen, T.A. (2015) -Charleston-angrepet var en terrorhandling, *Aftenposten*, 19. juni. Tilgjengelig fra: <https://www.aftenposten.no/verden/i/V236/charleston-angrepet-var-en-terrorhandling> (Hentet: 21. august 2020).
- Andrejevic, M. og Gates, K. (2014) Big Data Surveillance: Introduction, *Surveillance & Society*, 12(2), s. 185-196. DOI: 10.24908/ss.v12i2.5242
- Ask, A.O. (2011) Manifestet til en seriemorder, *Aftenposten*, 25. juli. Tilgjengelig fra: <https://www.aftenposten.no/verden/i/LA2IQ/manifestet-til-en-seriemorder> (Hentet 4. november 2020).
- Askanius, T. (2021) On Frogs, Monkeys, and Execution Memes: Exploring the Humor-Hate Nexus at the Intersection of Neo-Nazi and Alt-Right Movements in Sweden, *Television & New Media*, 22(2), s. 147-165. DOI: 10.1177/1527476420982234
- Associated Press (2017) Dylann Roof: Charleston Church Shooter Gets Nine Life Sentences in State Case, *NBC News*, 10. april. Tilgjengelig fra: <https://www.nbcnews.com/news/us-news/dylann-roof-charleston-church-shooter-pleads-guilty-state-charges-n744746> (Hentet 24. august 2020).
- Associated Press (2019) Death toll from Christchurch mosque attacks grows to 51 after Turkish man dies, *NBC News*, 3. mai. Tilgjengelig fra: <https://www.nbcnews.com/news/world/death-toll-christchurch-mosque-attacks-grows-51-after-turkish-man-n1001476> (Hentet 26. august 2020).

Referanseliste

- Atkinson, R. og Rodgers, T. (2016) Pleasure Zones and Murder Boxes: Online Pornography and Violent Video Games as Cultural Zones of Exception, *The British Journal of Criminology*, 56(6), s. 1291-1307. DOI: 10.1093/bjc/azv113
- Axelsen, J.E. og Emberland, T. (2020) What is a conspiracy theory, i Jupskås, A.R. og Leidig, E. (red.) *Knowing what's (far) right: A Compendium*, s. 30-32. Tilgjengelig fra: <https://www.sv.uio.no/c-rex/english/groups/compendium/index.html>
- Baele, S.J., Brace, L. og Coan, T.G. (2019) From “incel” to “saint”: Analyzing the violent worldview behind the 2018 Toronto attack, *Terrorism and Political Violence*, s. 1-25. DOI: 10.1080/09546553.2019.1638256
- Baele, S.J., Brace, L. og Coan, T.G. (2020) The ‘tarrant effect’: what impact did far-right attacks have on the 8chan forum?, *Behavioral Sciences of Terrorism and Political Aggression*, s. 1-23. DOI: 10.1080/19434472.2020.1862274
- Bailey, D., Brown, D., Qurashi, S., Loizou, D., Rodgers, L. og Shah, P. (2019) Christchurch shootings: How the attacks unfolded, *BBC*, 18. mars. Tilgjengelig fra: <https://www.bbc.com/news/world-asia-47582183> (Hentet 26. august 2020).
- Balsamo, M. og Attanasio, C. (2020) Walmart shooting suspect charged with federal hate crimes, *Associated Press*, 7. februar. Tilgjengelig fra: <https://apnews.com/article/indictments-tx-state-wire-united-states-el-paso-texas-540119399f935dcc9ff1c151663a8c23> (Hentet: 12. august 2021).
- Bangstad, S. (2011) Islamofobi, rasisme og religionskritikk, *Kirke og Kultur*, 115(04), s. 247-266.
- Bangstad, S. (2013) Eurabia Comes to Norway, *Islam and Christian-Muslims Relations*, 24(3), s. 369-391.
- Bangstad, S. (2014) Islamofobi og rasisme, *Agora*, 31(03-04), s. 5-29.
- Bangstad, S., Hamidi, H., Kohn, E., Al-Obaide, T.Y. og Steen, R.B. (2020) Agder lagmannsrett viser en historieløs holdning til nazisymboler, *Aftenposten*, 11. juli 2020. Tilgjengelig fra: <https://www.aftenposten.no/meninger/debatt/i/BRoPov/agder-lagmannsrett-viser-en-historieloes-holdning-til-nazisymboler-ba> (Hentet: 2. juni 2021).

Referanseliste

Barth-Heyerdahl, L. (2012) Aktor: - Drepte du 77 uten at du er enig i kompendiet?, *TV2*, 19. april. Tilgjengelig fra: <https://www.tv2.no/a/3759612> (Hentet 3. november 2020).

Bayer, K. (2020) Christchurch mosque attack: Mass killer Brenton Tarrant tried to avoid appearing at own sentencing, *NZ Herald*, 28. august. Tilgjengelig fra: <https://www.nzherald.co.nz/nz/christchurch-mosque-attack-mass-killer-brenton-tarrant-tried-to-avoid-appearing-at-own-sentencing/7ELJHYO7PCSUIX3ETRPZBPV7YM/> (Hentet: 28. august 2020).

BBC (2018) Elliot Rodger: How misogynist killer became 'incel hero', *BBC*, 26. april. Tilgjengelig fra: <https://www.bbc.com/news/world-us-canada-43892189> (Hentet: 24. august 2021).

BBC (2019) Texas Walmart shooting: El Paso attack 'domestic terrorism', *BBC*, 5. august. Tilgjengelig fra: <https://www.bbc.com/news/world-us-canada-49226573> (Hentet: 26. august 2020).

BBC (2020) Christchurch shootings: The people killed as they prayed, *BBC*, 21. august. Tilgjengelig fra: <https://www.bbc.com/news/world-asia-47593693> (Hentet: 26. august 2020).

Bernstein, L, Horwitz, S. og Holley, P. (2015) Dylann Roof's racist manifesto: 'I have no choice', *The Washington Post*, 20. juni. Tilgjengelig fra: https://www.washingtonpost.com/national/health-science/authorities-investigate-whether-racist-manifesto-was-written-by-sc-gunman/2015/06/20/f0bd3052-1762-11e5-9ddc-e3353542100c_story.html?tid=a_inl&itid=lk_inline_manual_17 (Hentet 3. november 2020).

Berntzen, L.E. og Ravndal, J.A. (2021) Monster or Hero? Far-right Responses to Anders Behring Breivik and the July 22, 2011 Terrorist Attacks, *Perspectives on Terrorism*, 15(3), s. 37-59.

Berntzen, L.E. og Sandberg, S. (2014) The Collective Nature of Lone Wolf Terrorism: Anders Behring Breivik and the Anti-Islamic Social Movement, *Terrorism and Political Violence*, 26(5), s. 759-779.

Billig, M. (2001) Humour and hatred: the racist jokes of the Ku Klux Klan, *Discourse & Society*, 12(3), s. 267-289.

Referanseliste

- Billing, P. og Stålne, K. (2011) Learning From the Unfathomable: An Analysis of Anders Behring Breivik, *Integral Review*, 7(2), s. 150-160.
- Blake, F. (2017) Global mass violence: examining racial and gendered violence in the twilight of multiculturalism, *Ethnic and Racial Studies*, 40(14), s. 2615-2633.
- Blake, P., Geoghegan, T., Poole, T., Gold, A. og Gunter, J. (2015) Live reporting, *BBC*, uten dato. Tilgjengelig fra: <https://www.bbc.com/news/live/world-us-canada-33181651> (Hentet: 21. august 2020).
- Blankstein, A. og Burke, M. (2019) El Paso shooting: 20 people dead, 26 injured, suspect in custody, police say, *NBC News*, 4. august. Tilgjengelig fra: <https://www.nbcnews.com/news/us-news/active-shooter-near-el-paso-mall-police-responding-n1039001> (Hentet: 26. august 2020).
- Bonilla-Silva, E. (2015) The Structure of Racism in Color-Blind, "Post-Racial" America, *American Behavioral Scientist*, 59(11), s. 1358-1376.
- Bracke, S. og Hernández Aguilar, L.M. (2020) "They love death as we love life": The "Muslim Question" and the biopolitics of replacement, *The British Journal of Sociology*, 71(4), s. 680-701. DOI: 10.1111/1468-4446.12742
- Brenna, J.G., Wergeland, A.J. og Glesnes, G. (2011) Breivik erkjenner begge terrorangrepene, *VG*, 26. september. Tilgjengelig fra: <https://www.vg.no/nyheter/innenriks/i/1KMAI/breivik-erkjenner-begge-terrorangrepene> (Hentet: 21. august 2020).
- Brookman, F. (2015) The Shifting Narratives of Violent Offenders, i Presser, L. og Sandberg, S. (red.) *Narrative Criminology: Understanding Stories of Crime*. New York: New York University Press, s. 207-234.
- Brookman, F., Copes, H. og Hochstetler, A. (2011) Street Codes as Formula Stories: How Inmates Recount Violence, *Journal of Contemporary Ethnography*, 40(4), s. 397-424. DOI: 10.1177/0891241611408307

Referanseliste

- Brown, S. og Matusitz, J. (2019) U.S. Church Leaders' Responses to the Charleston Church Shooting: An Examination Based on Speech Act Theory, *Journal of Media and Religion*, 18(1), s. 27-37.
- Brøgger, A., Skorgen, T., Haugen, L.K. og Walberg, F. (2018) rase - historisk bruk, i *Store norske leksikon*. Tilgjengelig fra: [https://snl.no/rase - historisk bruk](https://snl.no/rase_-_historisk_bruk) (Hentet: 29. september 2020).
- Buckingham, L. og Alali, N. (2020) Extreme parallels: a corpus-driven analysis of ISIS and far-right discourse, *Kōtuitui: New Zealand Journal of Social Sciences Online*, 15(2), s. 310-331.
- Buuren, J. van (2013) Spur to Violence?: Anders Behring Breivik and the Eurabia conspiracy, *Nordic Journal of Migration Research*, 3(4), s. 205-215.
- Caiani, M. og Kröll, P. (2015) The transnationalization of the extreme right and the use of the Internet, *International Journal of Comparative and Applied Criminal Justice*, 39(4), s. 331-351.
- Campion, K. (2019) Australian right wing extremist ideology: exploring narratives of nostalgia and nemesis, *Journal of Policing, Intelligence and Counter Terrorism*, 14(3), s. 208-226.
- Canter, D., Youngs, D. og Rowlands, D. (2019) Revealing Criminal Narratives: The Narrative Roles Questionnaire and the Life as a Film Procedure, i Fleetwood, J., Presser, L., Sandberg, S. og Ugelvik, T. (red.) *The Emerald Handbook of Narrative Criminology*. Bingley: Emerald Publishing Limited, s. 343-364.
- Cantero, C. (2020) Sian-leder ble dømt for hatefulle ytringer i Oslo - saken ble henlagt i Kristiansand, *NRK*, 19. november. Tilgjengelig fra: [https://www.nrk.no/sorlandet/sian-leder-ble-domt-for-hatefulle-ytringer-i-oslo -saken-ble-henlagt-i-kristiansand-1.15251202](https://www.nrk.no/sorlandet/sian-leder-ble-domt-for-hatefulle-ytringer-i-oslo_-_saken-ble-henlagt-i-kristiansand-1.15251202) (Hentet: 10. mai 2021)
- Carlsen, H. (2012) -Jeg kan ikke andre fordi jeg ikke anerkjenner retten, *NRK*, 24. august. Tilgjengelig fra: [https://www.nrk.no/227/artikler/breivik -jeg-anker-ikke-1.8294369](https://www.nrk.no/227/artikler/breivik_-_jeg-anker-ikke-1.8294369) (Hentet: 24. august 2020).
- Carr, M. (2006) You are now entering Eurabia, *Race & Class*, 48(1), s. 1-22.

Referanseliste

Carvalho, E.J. (2010) The Poetics of a School Shooter: Decoding Political Signification in Cho Seung-Hui's Multimedia Manifesto, *The Review of Education, Pedagogy, and Cultural Studies*, 32(4-5), s. 403-430.

Chaney, C. og Robertson, R.V. (2013) Racism and Police Brutality in America, *Journal of African American Studies*, 17, s. 480-505. DOI: 10.1007/s12111-013-9246-5

Chavez, L.R., Campos, B., Corona, K., Sanchez, D. og Ruiz, C.B. (2019) Words hurt: Political rhetoric, emotions/affect, and psychological well-being among Mexican-origin youth, *Social Science & Medicine*, 228, s. 250-251.

Chavez, N. og Alsup, D. (2020) Attorneys for El Paso Walmart shooting suspect entered a not guilty plea in response to federal charges, *CNN*, 13. februar. Tilgjengelig fra: <https://edition.cnn.com/2020/02/12/us/el-paso-walmart-shooting-suspect-federal-court/index.html> (Hentet: 26. august 2020).

Chayko, M. (2014) Techno-social Life: The Internet, Digital Technology, and Social Connectedness, *Sociology Compass*, 8(7), s. 976-991. DOI: 10.1111/soc4.12190

Cobb, J. (2017) Inside the trial of Dylann Roof, *The New Yorker*, 30. januar. Tilgjengelig fra: <https://www.newyorker.com/magazine/2017/02/06/inside-the-trial-of-dylann-roof> (Hentet: 21. august 2020).

Copeland, S. (2019a) By Terrorists' Own Telling: Using Autobiography for Narrative Criminological Research, i Fleetwood, J., Presser, L., Sandberg, S. og Ugelvik, T. (red.) *The Emerald Handbook of Narrative Criminology*. Bingley: Emerald Publishing Limited, s. 131-151.

Copeland, S. (2019b) Telling stories of terrorism: a framework for applying narrative approaches to the study of militant's self-accounts, *Behavioral Sciences of Terrorism and Political Aggression*, 11(3), s. 232-253. DOI: 10.1080/19434472.2018.1525417

Copes, H., Hochstetler, A. og Ragland, J. (2019) The Stories in Images: The Value of the Visual for Narrative Criminology, i Fleetwood, J., Presser, L., Sandberg, S. og Ugelvik, T. (red.) *The Emerald Handbook of Narrative Criminology*. Bingley: Emerald Publishing Limited, s. 175-195.

Corman, S.R. (2016) The Narrative Rationality of Violent Extremism, *Social Science Quarterly*, 97(1), s. 9-18. DOI: 10.1111/ssqu.12248

Cosentino, G. (2020) *Social Media and the Post-Truth World Order: The Global Dynamics of Disinformation*. Sveits: Palgrave Pivot.

Cottee, S. og Hayward, K. (2011) Terrorist (E)motives: The Existential Attractions of Terrorism, *Studies in Conflict & Terrorism*, 34(12), s. 963-986. DOI: 10.1080/1057610X.2011.621116

Cotti, P. (2015) Deconstructing persecution and betrayal in the discourse of Anders Behring Breivik: A preliminary essay, *The International Journal of Psychoanalysis*, 96(4), s. 1041-1068.

Cowen, T. (2006) Terrorism as theatre: Analysis and policy implications, *Public Choice*, 128, s. 233-244. DOI: 10.1007/s11127-006-9051-y

Crawford, B., Keen, F. og de-Tangil, G.S. (2020) *Memetic Irony and the Promotion of Violence within Chan Cultures*. Full Report. London: Centre for Research and Evidence on Security Threats.

Creswell, J.W. og Poth, C.N. (2018) *Qualitative Inquiry and Research Design: Choosing Among Five Approaches*. London: Sage.

Daniels, J. (2009) Cloaked websites: propaganda, cyber-racism and epistemology in the digital era, *new media & society*, 11(5), s. 659-683.

Davey, M. (2019) Christchurch shooting: Ardern says ‘manifesto’ sent to office minutes before massacre, *The Guardian*, 17. mars. Tilgjengelig fra: <https://www.theguardian.com/world/2019/mar/17/christchurch-attack-death-toll-rises-to-50-as-concern-grows-over-burial-delays> (Hentet: 26. august 2020).

Davidson, J., Liebald, B., Liu, J., Nandy, P., Van Vleet, T.V., Gargi, U., Gupta, S., He, Y., Lambert, M., Livingston, B. og Sampath, D. (2010) The YouTube Video Recommendation System, *RecSys '10: Proceedings of the 4th ACM conference on Recommender systems*, Barcelona, Spania, s. 293-296. DOI: 10.1145/1864708.1864770

Referanseliste

DeCook, J.R. (2018) Memes and symbolic violence: #proudboys and the use of memes for propaganda and the construction of collective identity, *Learning, Media and Technology*, 43(4), s. 485-504. DOI: 10.1080/17439884.2018.1544149

Defaure, M. (2020) The “Great Meme War”: the Alt-Right and its Multifarious Enemies, *Angles* [Online], 10, s. 1-28. Tilgjengelig fra: <https://journals.openedition.org/angles/369>

Dimmen, S.D. (2019) Anker dom for heising av hakekors-flagg, *Dagsavisen*, 24. september 2019. Tilgjengelig fra: <https://www.dagsavisen.no/nyheter/innenriks/2019/09/24/anker-dom-for-heising-av-hakekors-flagg/> (Hentet: 2. juni 2021).

Domingo, A. (2020) From Replacement Migrations to the “Great Replacement”: Demographic Reproduction and National Populism in Europe, *Advances in Social Sciences Research Journal*, 7(6), s. 671-685. DOI: 10.14738/assrj.76.8275.

Døving, C.A. (2018) Folkefellesskapets fiender - fascismens arv?, *Kirke og Kultur*, 123(4), 322-331.

Elster, K. og Ulvin, P.B. (2021) Åtte personer drept i skyting i California, *NRK*, 26. mai. Tilgjengelig fra: <https://www.nrk.no/urix/atte-personer-drept-i-skyting-i-california-1.15510359> (Hentet: 2. juni 2021).

Engblad, E. (2021) *Ti år etter 22. juli: Tida leger alle sår?* Tilgjengelig fra: https://www.sv.uio.no/forskning/ti-ar-etter-22.-juli-tida-leger-alle-sar.html?fbclid=IwAR1rIVRcSLVppWezld_UWiTzpsogS9U6lf26zD5q_n7sARemsG7lgEI_AwM (Hentet: 9. august 2021).

FBI [Federal Bureau of Investigation] (2008) *Serial Murder*. Tilgjengelig fra: <https://www.fbi.gov/stats-services/publications/serial-murder#two> (Hentet: 27. mars 2020).

Feldman, M.S. og Almquist, J. (2012) Analyzing the Implicit in Stories, i Holstein, J.A. og Grubrium, J.F. (red.) *Varieties of Narrative Analysis*. Thousand Oaks: SAGE, s. 207-228 [Internett]. DOI: [10.4135/9781506335117](https://doi.org/10.4135/9781506335117)

Fleetwood, J. (2015) In Search of Respectability: Narrative Practice in a Women’s Prison in Quito, Ecuador, i Presser, L. og Sandberg, S. (red.) *Narrative Criminology: Understanding Stories of Crime*. New York: New York University Press, s. 42-68.

Referanseliste

- Fleetwood, J., Presser, L., Sandberg, S. og Ugelvik, T. (2019) Introduction, i Fleetwood, J., Presser, L., Sandberg, S. og Ugelvik, T. (red.) *The Emerald Handbook of Narrative Criminology*. Bingley: Emerald Publishing Limited, s. 1-21.
- Foss, A.B. (2016) 22.juli-rapporten filleristet Politi-Norge – nå kommer kritikken av konklusjonene, *Aftenposten*, 23. mai. Tilgjengelig fra: <https://www.aftenposten.no/norge/i/nAW9o/22juli-rapporten-filleristet-politi-norge-naa-kommer-kritikken-av-ko> (Hentet: 21. august 2020).
- Fox, C. og Guglielmo, T.A. (2012) Defining America's Racial Boundaries: Blacks, Mexicans, and European Immigrants, 1890-1945, *American Journal of Sociology*, 118(2), s. 327-379.
- Francis, E. og Bruce, M. (2015) New Police Documents Reveal Deadly Minutes Inside South Carolina Church, *abc News*, 20. oktober. Tilgjengelig fra: <https://abcnews.go.com/US/police-documents-reveal-deadly-minutes-inside-south-carolina/story?id=34836336> (Hentet: 21. august 2020).
- Franko, K. (2020) *Globalization & Crime*. 3. utg. London: SAGE.
- Frye, N. (1957) *Anatomy of Criticism: Four Essays*. USA: Princeton University Press.
- Ganor, B. (2002) Defining terrorism: Is one man's terrorist another man's freedom fighter? *Police Practice and Research*, 3(4), s. 287-304.
- Gardell, M. (2014) Crusader Dreams: Oslo 22/7, Islamophobia, and the Quest for a Monocultural Europe, *Terrorism and Political Violence*, 26(1), s. 129-155.
- Gardell, M. (2021) *Lone Wolf Race Warriors and White Genocide*. Cambridge: Cambridge University Press. DOI: 10.1017/9781108609760
- Georgantopoulos, M.A. (2019) Two More Victims Of The El Paso Terror Attack Have Died, *Buzzfeed News*, 5. august. Tilgjengelig fra: <https://www.buzzfeednews.com/article/maryanngeorgantopoulos/el-paso-shooting-white-supremacist-terror-attack-victims> (Hentet: 26. august 2020).
- Ging, D. (2017) Alphas, Betas, and Incels: Theorizing the Masculinities of the Manosphere, *Men and Masculinities*, s. 1-20. DOI: 10.1177/1097184X17706401

Referanseliste

Gitmark, H. (2012) Salig suppe av ideologisk inspirasjon, *Dagsavisen*, 19. april. Tilgjengelig fra: <https://www.dagsavisen.no/nyheter/innenriks/2012/04/19/salig-suppe-av-ideologisk-inspirasjon/> (Hentet: 3. november 2020).

Glesnes, G. (2011) AUF-vakt på Utøya: «Det kommer en sølvgrå varebil. I den sitter en politimann iført politiuniform og skuddsikker vest», *VG*, 26. september. Tilgjengelig fra: <https://www.vg.no/nyheter/innenriks/i/k2Q9Q/auf-vakt-paa-utoeya-det-kommer-en-soelvgraa-varebil-i-den-sitter-en-politimann-ifoert-politiuniform-og-skuddsikker-vest> (Hentet: 21. august 2020).

Goplen, Å. (2021) Det osmanske rikets historie, i *Store norske leksikon*. Tilgjengelig fra: https://snl.no/Det_osmanske_rikets_historie (Hentet: 5. mai 2021).

Gray, P.W. (2013) Leaderless Resistance, Networked Organization, and Ideological Hegemony, *Terrorism and Political Violence*, 25(5), s. 655-671.

Greene, V.S. (2019) “Deplorable” Satire: Alt-Right Memes, White Genocide Tweets, and Redpilling Normies, *Studies in American Humor*, 5(1), s. 31-69.

Grøttum, E.L., Wergeland, A.J. og Ege, R.T. (2011) Politiet: Breivik overga seg uten kamp, *VG*, 26. september. Tilgjengelig fra: <https://www.vg.no/nyheter/innenriks/i/Ww0Gr/politiet-breivik-overga-seg-uten-kamp> (Hentet: 21. august 2020).

Guardian staff (2019) El Paso shooting: what we know, *The Guardian*, 4. august. Tilgjengelig fra: <https://www.theguardian.com/us-news/2019/aug/03/el-paso-shooting-what-we-know-so-far> (Hentet: 26. august 2020).

Gubrium, J.F. og Holstein, J.A. (2012) *Analyzing Narrative Reality*. Thousand Oaks: SAGE. DOI: 10.4135/9781452234854

Halvorsen, K. (2008) *Å forske på samfunnet: En innføring i samfunnsvitenskapelig metode*. Oslo: Cappelen akademisk.

Hansen, S., Toverud, L. og Andersen, E. (2013) Oslos mørke historie, *NRK*, 9. januar. Tilgjengelig fra: <https://www.nrk.no/dokumentar/oslos-hemmelige-historie-1.10864081?fbclid=IwAR0zoEAS21TW7TI5LTcAXUNZmDJxI8eGVxuZhsyxOyOucxnYm0IXlpPSw> (Hentet: 9. august 2021).

Referanseliste

- Harwood, E.T. (2019) Terrorism and the digital right-wing, *Contexts*, 18(3), s. 60-62.
- Helland, F. (2014) Rasisme uten rasister i Norge, *Agora*, 31(03-04), s. 108-143.
- Hergum, H.P. og Sæbø (2020) Rhodesia, i *Store norske leksikon*. Tilgjengelig fra: <https://snl.no/Rhodesia> (Hentet: 4. mars 2021).
- Hodge, E. og Hallgrimsdottir, H. (2020) Networks of Hate: The Alt-right, "Troll Culture", and the Cultural Geography of Social Movement Spaces Online, *Journal of Borderlands Studies*, 35(4), s. 563-580. DOI: 10.1080/08865655.2019.1571935
- Hofmann, D.C. (2020) How "Alone" are Lone-Actors? Exploring the Ideological, Signaling, and Support Networks of Lone-Actor Terrorists, *Studies in Conflict & Terrorism*, 43(7), s. 657-678. DOI: 10.1080/1057610X.2018.1493833
- Holmboe, H. (2018) korstog, i *Store norske leksikon*. Tilgjengelig fra: <https://snl.no/korstog> (Hentet: 5. mai 2021).
- Holt, T.J., Freilich, J.D., Chermak, S.M., Mills, C. og Silva, J. (2019) Loners, Colleagues, or Peers? Assessing the Social Organization of Radicalization, *American Journal of Criminal Justice*, 44, s. 83-105.
- Haanshus, B.P. og Ihlebæk, K.A. (2021) Recontextualising news: How antisemitic discourses are constructed in extreme far-right alternative media, *Nordicom Review*, 42(S1), s. 37-50. DOI: 10.2478/nor-2021-0005
- Ibrahim, Y. (2020) Livestreaming the 'wretched of the Earth': The Christchurch massacre and the 'death-bound subject', *Ethnicities*, 20(5), s. 803-822.
- Ignazi, P. (1992) The silent counter-revolution: Hypotheses on the emergence of extreme right-wing parties in Europe, *European Journal of Political Research*, 22(1), s. 3-34.
- Ismay, J. (2018) *Rhodesia's Dead*. Tilgjengelig fra: <https://www.nytimes.com/2018/04/10/magazine/rhodesia-zimbabwe-white-supremacists.html> (Hentet: 4. mars 2021).

Referanseliste

- Jackson-Jacobs, C. (2004) Taking a Beating: The Narrative Gratifications of Fighting as an Underdog, i Ferrell, J., Hayward, K., Morrison, W. og Presdee, M. (red.) *Cultural Criminology Unleashed*. London: Glasshouse, s. 231-244.
- Jamin, J. (2018) Cultural Marxism: A survey, *Religion Compass*, 12, s. 1-12. DOI: 10.1111/rec3.12258
- Johannessen, L.E.F., Rafoss, T.W. og Rasmussen, E.B. (2018) *Hvordan bruke teori? Nyttige verktøy i kvalitativ analyse*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Johnsen, M.H. (2014) A Case Study of Anders B. Breivik's Intergroup Conceptualisation, *Journal of Terrorism Research*, 5(2), s. 1-11.
- Johnson, J. (2018) The Self-Radicalization of White Men: "Fake News" and the Affective Networking of Paranoia, *Communication, Culture & Critique*, 11(1), s. 100-115. DOI: 10.1093/ccc/tcx014
- Joose, P. (2017) Leaderless Resistance and the Loneliness of Lone Wolves: Exploring the Rhetorical Dynamics of Lone Actor Violence, *Terrorism and Political Violence*, 29(1), s. 52-78.
- Jupskås, A.R. (2012) *Ekstreme Europa: Ideologi, årsaker og konsekvenser*. Oslo: Cappelen Damm.
- Jupskås, A.R. og Segers, I.B. (2020) What is right-wing extremism?, i Jupskås, A.R. og Leidig, E. (red.) *Knowing what's (far) right: A Compendium*, s. 30-32. Tilgjengelig fra: <https://www.sv.uio.no/c-rex/english/groups/compendium/index.html>
- Katriel, T. (2012) Analyzing the Social Life of Personal Experience Stories, i Holstein, J.A. og Gubrium, J.F. (red.) *Varieties of Narrative Analysis*. Thousand Oaks, CA: Sage Publications, s. 273-292.
- Keane, S. og Gonzalez, O. (2019) 8chan's rebranded 8kun site goes offline days after launch, *CNET*, 25. november. Tilgjengelig fra: <https://www.cnet.com/tech/services-and-software/8chan-rebranded-8kun-site-taken-offline-days-after-launch/> (Hentet: 28. august 2020).

Referanseliste

Keenan, K. og Greene, A. (2019) Whiteness or Resilience? Placing Terror by Studying the Charleston, South Carolina Mother Emanuel Church Shooting, *Urban Geography*, 40(1), s. 104-127.

King, L. (2019) A cultural reckoning over a president's language as critics tie shooting to hateful rhetoric, *LA Times*, 5. august. Tilgjengelig fra:

<https://www.latimes.com/politics/story/2019-08-04/el-paso-shooting-trump-rhetoric-white-supremacy> (Hentet: 26. august 2020).

Kirkebøen, S.E. (2017) Dømt til døden for kirkedrapene i Charleston, *Aftenposten*, 11. januar.

Tilgjengelig fra: <https://www.aftenposten.no/verden/i/bP51q/doemt-til-doeden-for-kirkedrapene-i-charleston> (Hentet: 21. august 2020).

Kolberg, M. (2021) Masseskyting i Miami, *NRK*, 30. mai. Tilgjengelig fra:

<https://www.nrk.no/urix/masseskyting-i-miami-1.15515163> (Hentet: 2. juni 2021).

Kreikemeier, A. (2019) Whose Heritage? U.S. History Textbooks, American Exceptionalism, and Hispanophobia, i Szlezák, K.S. og Bender, M.M. (red.) *Contested Commemoration in U.S. History: Diverging Public Interpretations*. New York: Routledge, s. 131-148.

L'Estrange, E. (2021) Vi prøvde å si fra i 2011. Det var mildt sagt ikke velkomment, *Aftenposten*, 14. juli. Tilgjengelig fra:

<https://www.aftenposten.no/meninger/debatt/i/Kp8v74/vi-proevde-aa-si-fra-i-2011-det-var-mildt-sagt-ikke-velkomment> (Hentet: 21. juli 2021).

LA-2019-152301, *Agder lagmannsrett*, 29. juni 2020.

Labov, W. (1972) *Language in the Inner City: Studies in the Black English Vernacular*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press.

Lapidot-Lefler, N. og Barak, A. (2012) Effects of anonymity, invisibility, and lack of eye-contact on toxic online disinhibition, *Computers in Human Behavior*, 28(2), s. 434-443. DOI: 10.1016/j.chb.2011.10.014

Larkin, R.W. (2009) The Columbine Legacy: Rampage Shootings as Political Acts, *American Behavioral Scientist*, 52(9), s. 1309-1326. DOI: 10.1177/0002764209332548

Referanseliste

Lauger, T.R. (2014) Violent Stories: Personal Narratives, Street Socialization, and the Negotiation of Street Culture Among Street-Oriented Youth, *Criminal Justice Review*, 39(2), s. 182-200. DOI: 10.1177/0734016814529966

Ledwich, M. og Zaitsev, A. (2020) Algorithmic Extremism: Examining YouTube's Rabbit Hole of Radicalization, *First Monday*, 25(3), s. 1-15. DOI: 10.5210/fm.v25i3.10419

Leonard, C.H., Annas, G.D., Knoll, J.L. og Tørrissen, T. (2014) The Case of Anders Behring Breivik - Language of a Lone Terrorist, *Behavioral Sciences and the Law*, 32(3), s. 408-422.

Lewis, R. (2020) "This Is What the News Won't Show You": YouTube Creators and the Reactionary Politics of Micro-Celebrity, *Television & New Media*, 21(2), s. 201-217. DOI: 10.1177/1527476419879919

Li, D.K. (2019) El Paso shooting being treated as domestic terrorism; police say suspect is cooperating, *NBC News*, 4. august. Tilgjengelig fra: <https://www.nbcnews.com/news/us-news/el-paso-shooting-being-treated-domestic-terrorism-police-say-suspect-n1039076> (Hentet: 26. august 2020).

Listhaug, S., Solvik-Olsen, K. og Søviknes, T. (2021) Stopp splittelsen - stå sammen mot voldelig ekstremisme, *Aftenposten*, 11. juli. Tilgjengelig fra: <https://www.aftenposten.no/meninger/kronikk/i/rWW6m0/stopp-splittelsen-staa-sammen-mot-voldelig-ekstremisme> (Hentet: 21. juli 2021).

Lorenz, T. (2019) The Shooter's Manifesto Was Designed to Troll, *The Atlantic*, 15. mars. Tilgjengelig fra: <https://www.theatlantic.com/technology/archive/2019/03/the-shooters-manifesto-was-designed-to-troll/585058/> (Hentet 3. november 2020).

Loseke, D.R. (2001) Lived Realities and Formula Stories of "Battered Women", i Gubrium, J.F. og Holstein, J.A. (red.) *Institutional Selves: Troubled Identities in a Postmodern World*. Oxford: Oxford University Press, s. 107-126.

Loseke, D.R. (2007) The Study of Identity as Cultural, Institutional, Organizational, and Personal Narratives: Theoretical and Empirical Integrations, *The Sociological Quarterly*, 48(4), s. 661-688.

Referanseliste

Loseke, D.R. (2012) The Empirical Analysis of Formula Stories, i Holstein, J.A. og Gubrium, J.F. (red.) *Varities of Narrative Analysis*. Thousand Oaks: SAGE, s. 251-272 [Internett]. DOI: 10.4135/9781506335117

Lunde, H. (1993) *Aller ytterst*. Oslo: Antirasistisk Senter. Tilgjengelig fra: https://www.nb.no/items/URN:NBN:no-nb_digibok_2013012508095 (Hentet: 10. august 2021).

Lyons, K. (2019) Christchurch attacks: New Zealand brings in sweeping gun-law changes, *The Guardian*, 21. mars. Tilgjengelig fra: <https://www.theguardian.com/world/2019/mar/21/new-zealand-brings-in-sweeping-gun-law-changes-in-wake-of-christchurch-attacks> (Hentet 26. august 2020).

Lyons, M.N. (2017) CTRL-ALT-DELETE: The origin and ideology of the Alternative Right, *Political Research Associates*, s. 1-22.

Macklin, G. (2019) The Christchurch Attacks: Livestream Terror in the Viral Video Age, *CTC Sentinel*, 12(6), s. 18-29.

Manifest (2020) i *Store norske leksikon*. Tilgjengelig fra: <https://snl.no/manifest> (Hentet: 29. september 2020).

Manifesto (u.å.) i *Merriam-Webster*. Tilgjengelig fra: <https://www.merriam-webster.com/dictionary/manifesto> (Hentet: 29. september 2020).

Martinez, A. (2020a) Suspect faces new federal charges in El Paso Walmart mass shooting, *El Paso Times*, 9. juli. Tilgjengelig fra: <https://eu.elpasotimes.com/story/news/crime/2020/07/09/patrick-crusius-faces-new-federal-charges-el-paso-shooting/3286985001/> (Hentet: 26. august 2020).

Martinez, P. (2020b) El Paso Walmart shooting victim dies, raising death toll to 23, *CBS News*, 27. april. Tilgjengelig fra: <https://www.cbsnews.com/news/el-paso-walmart-shooting-guillermo-garcia-dies/> (Hentet: 26. august 2020).

Maruna, S. (2001) *Making Good: How Ex-convicts Reform and Rebuild Their Lives*. Washington, D.C.: American Psychological Association.

Referanseliste

Maruna, S. (2015) Foreword: Narrative Criminology as the New Mainstream, i Presser, L. og Sandberg, S. (red.) *Narrative Criminology: Understanding Stories of Crime*. New York: New York University Press, s. vii-x.

Marwick, A.E. og Caplan, R. (2018) Drinking male tears: language, the manosphere, and networked harassment, *Feminist Media Studies*, 18(4), s. 543-559. DOI: 10.1080/14680777.2018.1450568

Massanari, A. (2017) #Gamergate and The Fapping: How Reddit's algorithm, governance, and culture support toxic technocultures, *New Media & Society*, 19(3), s. 329-346. DOI: 10.1177/1461444815608807

Massanari, A.L. og Chess, S. (2018) Attack of the 50-foot social justice warrior: the discursive construction of SJW memes as the monstrous feminine, *Feminist Media Studies*, 18(4), s. 525-542. DOI: 10.1080/14680777.2018.1447333

Matamoros-Fernández, A. (2017) Platformed racism: the mediation and circulation of an Australian race-based controversy on Twitter, Facebook and YouTube, *Information, Communication & Society*, 20(6), s. 930-946. DOI: 10.1080/1369118X.2017.1293130

Maxouris, C., Chavez, N., Levenson, E. og Vera, A. (2019) El Paso vigils bring together a city in mourning after mass shooting, *CNN*, 6. august. Tilgjengelig fra: <https://edition.cnn.com/2019/08/05/us/el-paso-shooting-monday/index.html> (Hentet: 26. august 2020).

McCauley, C. og Moskaleiko, S. (2014) Toward a Profile of Lone Wolf Terrorists: What Moves an Individual From Radical Opinion to Radical Action, *Terrorism and Political Violence*, 26(1), s. 69-85. DOI: 10.1080/09546553.2014.849916

McMahon, J.M. og Kahn, K.B. (2018) When Sexism Leads to Racism: Threat, Protecting Women, and Racial Bias, *Sex Roles*, 78(9), s. 591-605.

Meme (u.å.) i *Lexico*. Tilgjengelig fra: <https://www.lexico.com/definition/meme> (Hentet: 20. august 2021).

Menneskerettsloven. Lov 21. mai 1999 nr. 30 om styrking av menneskerettighetenes stilling i norsk rett.

Referanseliste

- Michael, G. (2009) David Lane and the Fourteen Words, *Totalitarian Movements and Political Religions*, 10(1), s. 43-61. DOI: 10.1080/14690760903067986
- Michael, G. (2012) Leaderless Resistance: The New Face of Terrorism, *Defence Studies*, 12(2), s. 257-282.
- Mirrlees, T. (2018) The Alt-right's Discourse on "Cultural Marxism": A Political Instrument of Intersectional Hate, *Atlantis Journal*, 32(1), s. 49-69.
- Morales, A.R., Abrica, E.J. og Herrera, S.G. (2019) The Mañana Complex: A Revelatory Narrative of Teachers' White Innocence and Racial Disgust Toward Mexican-American Children, *The Urban Review*, 51, s. 503-522.
- Moses, D. (2019) "White Genocide" and the Ethics of Public Analysis, *Journal of Genocide Research*, 21(2), s. 201-213. DOI: 10.1080/14623528.2019.1599493
- Mudde, C. (1996) The war of words defining the extreme right party family, *West European Politics*, 19(2), s. 225-248.
- Mykietiak, C. (2016) Fragile masculinity: social inequalities in the narrative frame and discursive construction of a mass shooter's autobiography/manifesto, *Contemporary Social Science*, 11(4), s. 289-303.
- Myklebust, J.O. (2002) Utveljing og generalisering i kasusstudiar, *Norsk pedagogisk tidsskrift*, 86(5), s. 423-438.
- Mæhlum, L. (2020) Jim Crow, i *Store norske leksikon*. Tilgjengelig fra: https://snl.no/Jim_Crow (Hentet: 29. september 2020).
- NESH [Den nasjonale forskningsetiske komité for samfunnsvitenskap og humaniora] (2016) *Forskningsetiske retningslinjer for samfunnsvitenskap, humaniora, juss og teologi*. 4. Utgave. Tilgjengelig fra: https://www.etikkom.no/globalassets/documents/publikasjoner-som-pdf/60125_fek_retningslinjer_nesh_digital.pdf (Hentet: 30. mars 2020).
- Nicholas, L. og Agius, C. (2017) *The Persistence of Global Masculinism: Discourse, Gender and Neo-Colonial Re-Articulations of Violence*. Sveits: Palgrave Macmillan.

Referanseliste

Nordahl, M. (2011) Manifest, dokument eller skriblerier?, *forskning.no*, 3. august.

Tilgjengelig fra: <https://forskning.no/medievitenskap/manifest-dokument-eller-skriblerier/761831> (Hentet: 29. september 2020).

Norris, J.J. (2017) Why Dylann Roof Is a Terrorist under Federal Law, and Why It Matters, *Harvard Journal on Legislation*, 54(1), s. 259-300.

NTB (2016) Ledere fra hele verden fordømmer München-massakren, *Aftenposten*, 23. juli.

Tilgjengelig fra: <https://www.aftenposten.no/verden/i/lve4o/ledere-fra-hele-verden-fordoemmer-munchen-massakren> (Hentet: 23. juli 2021).

NTB-AP (2020) Moskéterroristen på New Zealand ble konfrontert av sine ofre, *Aftenposten*, 24. august. Tilgjengelig fra:

<https://www.aftenposten.no/verden/i/MRME0K/mosketerroristen-paa-new-zealand-ble-konfrontert-av-sine-ofre> (Hentet: 26. august 2020).

NZ Herald (2019) Censor received death threat from US after banning Christchurch mosque shooter's manifesto, *NZ Herald*, 1. oktober. Tilgjengelig fra:

<https://www.nzherald.co.nz/nz/censor-received-death-threat-from-us-after-banning-christchurch-mosque-shooters-manifesto/ALN3O2XBSDO7MFGVBQBIJAGC5Q/> (Hentet: 26. august 2020).

O'Callaghan, D., Greene, D., Conway, M., Carthy, J. og Cunningham, P. (2015) Down the (White) Rabbit Hole: The Extreme Right and Online Recommender Systems, *Social Science Computer Review*, 33(4), s. 459-478. DOI: 10.1177/0894439314555329

OFLC [Office of Film and Literature Classification] (2019) Christchurch attacks classification information. Tilgjengelig fra: <https://www.classificationoffice.govt.nz/news/latest-news/christchurch-attacks-press-releases/> (Hentet: 13. november 2020).

Papacharissi, Z. (2015) *Affective Publics: Sentiment, Technology, and Politics*. New York: Oxford University Press.

Papacharissi, Z. (2016) Affective publics and structures of storytelling: sentiment, events and mediality, *Information, Communication & Society*, 19(3), s. 307-324. DOI: 10.1080/1369118X.2015.1109697

Referanseliste

Paratekst (2019) i *Store norske leksikon*. Tilgjengelig fra: <https://snl.no/paratekst> (Hentet: 19. mars 2021).

Payne, S.G. (2005) *A History of Fascism 1914-1945*. Abingdon: Routledge.

Pégorier, C. (2018) Speech and Harm: Genocide Denial, Hate Speech and Freedom of Expression, *International Criminal Law Review*, 18(1), s. 97-126.

Perez, E.S. (2021) Two years later, prosecution of Walmart shooting suspect faces ongoing delays, *El Paso Matters*, 3. august. Tilgjengelig fra: <https://elpasomatters.org/2021/08/03/two-years-later-prosecution-of-walmart-shooting-suspect-faces-ongoing-delays/> (Hentet: 19. august 2021).

Perloff, M. (1984) "Violence and Precision": The Manifesto as Art Form, *Chicago Review*, 34(2), s. 65-101.

Peters, T., Grøttum, E.L., Vikås, M., Kippernes, G.A., Ravndal, D., Ruud, T.T. og Hopperstad, M.S. (2012) Breivik tilregnelig – dømt til forvaring, *VG*, 27. august. Tilgjengelig fra: <https://www.vg.no/nyheter/innenriks/i/g57p1/breivik-tilregnelig-doemt-til-forvaring> (Hentet: 21. august 2020).

Phillips, W. (2015) *This Is Why We Can't Have Nice Things: Mapping the Relationship between Online Trolling and Mainstream Culture*. Cambridge, Massachusetts; London, England: The MIT Press.

Pitcavage, M. (2015) Cerberus Unleashed: The Three Faces of the Lone Wolf Terrorist, *American Behavioral Scientist*, 59(13), s. 1655-1680.

Plutchik, R. (1991) *The Emotions*. Lanham: University Press of America.

Plutchik, R. (2001) The Nature of Emotions: Human emotions have deep evolutionary roots, a fact that may explain their complexity and provide tools for clinical practice, *American Scientist*, 89(4), s. 344-350.

Polkinghorne, D.E. (1988) *Narrative Knowing and the Human Sciences*. Albany: State University of New York Press.

Referanseliste

Polletta, F., Chen, P.C.B., Gardner, B.G. og Motes, A. (2011) The Sociology of Storytelling, *Annual Review of Sociology*, 37(1), s. 109-130. DOI: 10.1146/annurev-soc-081309-150106

Presser, L. (2009) The Narratives of Offenders, *Theoretical Criminology*, 13(2), s. 177-200. DOI: 10.1177/1362480609102878

Presser, L. (2012) Getting on top through mass murder: Narrative, metaphor, and violence, *Crime, Media, Culture*, 8(1), s. 3-21. DOI: 10.1177/1741659011430443

Presser, L. og Sandberg, S. (2015a) Introduction: What Is the Story?, i Presser, L. og Sandberg, S. (red.) *Narrative Criminology: Understanding Stories of Crime*. New York: New York University Press, s. 1-20.

Presser, L. og Sandberg, S. (2015b) *Narrative Criminology: Understanding Stories of Crime*. New York: New York University Press.

Prooijen, J. van, Krouwel, A.P.M. og Pollet, T.V. (2015) Political Extremism Predicts Belief in Conspiracy Theories, *Social Psychological and Personality Science*, 6(5), s. 570-578. DOI: 10.1177/1948550614567356

PST [Politiets sikkerhetstjeneste] (2021a) *Nasjonal trusselvurdering 2021*. Tilgjengelig fra: <https://pst.no/alle-artikler/trusselvurderinger/nasjonal-trusselvurdering-2021/> (Hentet: 14. mai 2021).

PST [Politiets sikkerhetstjeneste] (2021b) *10 år siden 22. juli – sentrale utviklingstrekk innen høyreekstremisme*. Oslo: Politiets sikkerhetstjeneste.

Raitanen, J. og Oksanen, A. (2018) Global Online Subculture Surrounding School Shootings, *American Behavioral Scientist*, 62(2), s. 195-209. DOI: 10.1177/0002764218755835

Raitanen, J., Sandberg, S. og Oksanen, A. (2019) The bullying-school shooting nexus: Bridging master narratives of mass violence with personal narratives of social exclusion, *Deviant Behavior*, 40(1), s. 96-109. DOI: 10.1080/01639625.2017.1411044

Ravndal, J.A. (2020) Fra landssvik til «trollterror» - utviklingen i det norske høyreekstreme trusselbildet fra 1945 til 2019, *Nytt norsk tidsskrift*, 37(4), s. 355-368. DOI: 10.18261/issn.1504-3053-2020-04-06

Richards, A. (2014) Conceptualizing Terrorism, *Studies in Conflict & Terrorism*, 37(3), s. 213-236. DOI: 10.1080/1057610X.2014.872023

RNZ (2020) Christchurch mosque attacks: Gunman pleads guilty to all charges, *RNZ*, 26. mars. Tilgjengelig fra: <https://www.rnz.co.nz/news/national/412640/christchurch-mosque-attacks-gunman-pleads-guilty-to-all-charges> (Hentet: 26. august 2020).

Robertson, A. (2019) 8chan goes dark after hardware provider discontinues service, *The Verge*, 5. august. Tilgjengelig fra: <https://www.theverge.com/2019/8/5/20754943/8chan-epik-offline-voxility-service-cutoff-hate-speech-ban> (Hentet: 26. august 2020).

Robinson, N. og Whittaker, J. (2021) Playing for Hate? Extremism, Terrorism, and Videogames, *Studies in Conflict & Terrorism*, DOI: 10.1080/1057610X.2020.1866740

Robles, F. (2015) Dylann Roof Photos and Manifesto Are Posted on Website, *The New York Times*, 20. juni. Tilgjengelig fra: <https://www.nytimes.com/2015/06/21/us/dylann-storm-roof-photos-website-charleston-church-shooting.html> (Hentet 3. november 2020).

Rønneberg, K. (2015) Mirakelet i Charleston, *Aftenposten*, 22. juni. Tilgjengelig fra: <https://www.aftenposten.no/meninger/kommentar/i/7je9/mirakelet-i-charleston> (Hentet 21. august 2020).

Salomonsen, J. (2015) Graced Life After All? Terrorism and Theology on July 22, 2011, *Dialog: A Journal of Theology*, 54(3), s. 249-259.

Sandberg, S. (2009) Gangster, victim or both? The interdiscursive construction of sameness and difference in self-presentations, *The British Journal of Sociology*, 60(3), s. 523-542. DOI: 10.1111/j.1468-4446.2009.01254.x

Sandberg, S. (2010) What can "Lies" Tell Us about Life? Notes towards a Framework of Narrative Criminology, *Journal of Criminal Justice Education*, 21(4), s. 447-465. DOI: 10.1080/10511253.2010.516564

Sandberg, S. (2013) Are self-narratives strategic or determined, unified or fragmented? Reading Breivik's Manifesto in light of narrative criminology, *Acta Sociologica*, 56(1), s. 69-83.

Referanseliste

- Sandberg, S. (2016) The importance of stories untold: Life-story, event-story and trope, *Crime, Media, Culture*, 12(2), s. 153-171. DOI: 10.1177/1741659016639355
- Sandberg, S. (2018) Narrativ kriminologi: Tematisk, strukturell, performativ og dialogisk analyse (norsk originaltekst lastet opp i Canvas med s. 1-21), i Jacobsen, M.H. (red.) *Metoder i kriminologi*. København: Hans Reitzel, s. 233-260.
- Sandberg, S., Oksanen, A., Berntzen, L.E. og Kiilakoski, T. (2014) Stories in action: the cultural influence of school shootings on the terrorist attacks in Norway, *Critical Studies on Terrorism*, 7(2), s. 277-296. DOI: 10.1080/17539153.2014.906984
- Sandberg, S. og Tutenges, S. (2015) Meeting the Djinn: Stories of Drug Use, Bad Trips, and Addiction, i Presser, L. og Sandberg, S. (red.) *Narrative Criminology: Understanding Stories of Crime*. New York: New York University Press, s. 150-173.
- Sandberg, S., Tutenges, S. og Copes, H. (2015) Stories of Violence: A Narrative Criminological Study of Amiguity, *The British Journal of Criminology*, 55(6), s. 1168-1186. DOI: 10.1093/bjc/azv032
- Sandvik, S. og Aune, O. (2011) Tror Al-Qaida står bak, *NRK*, 22. juli. Tilgjengelig fra: <https://www.nrk.no/norge/tror-al-qaida-star-bak-1.7723020> (Hentet: 1. juni 2021).
- Schiffer, S. og Wagner, C. (2011) Anti-semitism and islamophobia – new enemies, old patterns. *Race & Class*, 52(3), s. 77-84.
- Schlegel, L. (2020) Jumanji Extremism? How games and gamification could facilitate radicalization processes, *Journal for Deradicalization*, 23, s. 1-44.
- Schuurman, B., Lindekilde, L., Malthaner, S., O'Connor, F., Gill, P. og Bouhana, N. (2019) End of the Lone Wolf: The Typology that Should Not Have Been, *Studies in Conflict & Terrorism*, 42(8), s. 771-778.
- Scott, M.B. og Lyman, S.M. (1968) Accounts, *American Sociological Review*, 33(1), s. 46-62.
- Shams, T. (2015) The Declining Significance of Race or the Persistent Racialization of Blacks? A Conceptual, Empirical, and Methodological Review of Today's Race Debate in America, *Journal of Black Studies*, 46(3), s. 282-296.

Referanseliste

Shitposting (u.å.) i *Lexico*. Tilgjengelig fra: <https://www.lexico.com/definition/shitposting> (Hentet: 20. august 2021).

Siege of Vienna (2020) i *Britannica Academic*. Tilgjengelig fra: <https://academic.eb.com/levels/collegiate/article/Siege-of-Vienna/75298> (Hentet: 5. mars 2021).

Skjeseth, H.T. og Aanensen, K. (2020) Derfor raser svarte amerikanere, *NRK*, 8. juni. Tilgjengelig fra: https://www.nrk.no/urix/derfor-raser-svarte-amerikanere-1.15034027?fbclid=IwAR22k_NED5X1iAV38r0MEYLrQ_e-o5CbNImSIbMgwz66idhgFJtSMX8bAI (Hentet: 13. august 2021).

Smith, P. (2005) *Why War? The Cultural Logic of Iraq, the Gulf War, and Suez*. Chicago: University of Chicago Press.

Spaaij, R. (2010) The Enigma of Lone Wolf Terrorism: An Assessment, *Studies in Conflict & Terrorism*, 33(9), s. 854-870.

Spaaij, R. og Hamm, M.S. (2014) Key Issues and Research Agendas in Lone Wolf Terrorism, *Studies in Conflict & Terrorism*, 38(3), s. 167-178.

Straffeloven. Lov 20. mai 2005 nr. 28 om straff.

Suler, J. (2004) The Online Disinhibition Effect, *CyberPsychology & Behavior*, 7(3), s. 321-326.

Sunstein, C.R. (2009) *Going to Extremes: How Like Minds Unite and Divide*. New York: Oxford University Press.

Sutherland, E.H. og Cressey, D.R. (1960) A Theory of Differential Association, i Cullen, F.T., Agnew, R. og Wilcox, P. red. (2018) *Criminological Theory: Past to Present*. New York: Oxford University Press, s. 75-78.

Sykes, G.M. og Matza, D. (1957) Techniques of Neutralization, i Cullen, F.T., Agnew, R. og Wilcox, P. (red) (2018) *Criminological Theory: Past to Present*. New York: Oxford University Press, s. 161-168.

Referanseliste

Tamas, G. (2013) De enslige gale - om John Ausonius, Peter Mangs og Anders Behring Breivik, *Samtiden*, 121 (3), s. 64-73. DOI: 10.18261/ISSN1890-0690-2012-03-05

Tandstad, B., Kumano-Ensby, A.L., Sætre, J., Weiby, H.E., Blom, H.P. og Zondag, M.H.W. (2011) Breivik forberedte terror i ni år, *NRK*, 24. juli. Tilgjengelig fra: <https://www.nrk.no/norge/breivik-forberedte-terror-i--ni-ar-1.7724894> (Hentet: 28. august 2020).

Taylor, B. (2020) Alt-Right Ecology: Ecofascism and far-right environmentalism in the united States, i Forchtner, B. (red.) *The Far Right and the Environment: Politics, Discourse and Communication*. London: Routledge, s. 275-292.

Taylor, J. og Wong, J.C. (2019) Cloudflare cuts off far-right message board 8chan after El Paso Shooting, *The Guardian*, 5. august. Tilgjengelig fra: <https://www.theguardian.com/us-news/2019/aug/05/cloudflare-8chan-matthew-prince-terminate-service-cuts-off-far-right-message-board-el-paso-shooting> (Hentet: 26. august 2020).

Theodorsen, C. (2020) Blut und Boden, i *Store norske leksikon*. Tilgjengelig fra: https://snl.no/Blut_und_Boden (Hentet: 14. juni 2021).

Topinka, R.J. (2018) Politically incorrect participatory media: Racist nationalism on r/ImGoingToHellForThis, *new media & society*, 20(5), s. 2050-2069.

Torheim, Ø. og Oldeide, A.A. (2019) Disse skal ha inspirert mannen bak moskéangrepet i Bærum, *Aftenposten*, 15. august. Tilgjengelig fra: <https://www.aftenposten.no/norge/i/mRyrkE/disse-skal-ha-inspirert-mannen-bak-moskeangrepet-i-baerum> (Hentet 26. august 2020).

Tranøy, K.E. (2019) ironi, i *Store norske leksikon*. Tilgjengelig fra: <https://snl.no/ironi> (Hentet: 5. mai 2021).

Tromp, C. (2018) Trollene som ikke sprakk: Et forsøk på kart og kompass til alt-right, *Nytt Norsk Tidsskrift*, 35(2), s. 178-189.

Tutenges, S. (2019) Narrative Ethnography under Pressure: Researching Storytelling on the Street, i Fleetwood, J., Presser, L., Sandberg, S. og Ugelvik, T. (red.) *The Emerald Handbook of Narrative Criminology*. Bingley: Emerald Publishing Limited, s. 27-43.

Tutenges, S. og Sandberg, S. (2013) Intoxicating stories: The characteristics, contexts and implications of drinking stories among Danish youth, *International Journal of Drug Policy*, 24(6), s. 538-544. DOI: 10.1016/j.drugpo.2013.03.011

Tuters, M. og Hagen, S. (2020) (((They))) rule: Memetic antagonism and nebulous othering on 4chan, *New Media & Society*, 22(12), s. 2218-2237. DOI: 10.1177/1461444819888746

Ugelvik, T. (2015) The Rapist and the Proper Criminal: The Exclusion of Immoral Others as Narrative Work on the Self, i Presser, L. og Sandberg, S. (red.) *Narrative Criminology: Understanding Stories of Crime*. New York: New York University Press, s. 23-41.

Vaidyanathan, R. (2015) Charleston church shooting: Suspected gunman arrested, BBC, 18. juni. Tilgjengelig fra: <https://www.bbc.com/news/world-us-canada-33190735> (Hentet: 21. august 2020).

Valdeón, R.A. (2013) *Hispanic* or *Latino*: the use of politicized terms for the Hispanic minority in US official documents and quality news outlets, *Language and Intercultural Communications*, 13(4), s. 433-449.

Valen, S. (2021) Det var AUF som ble kneblet etter 22. juli, *Aftenposten*, 5. juli. Tilgjengelig fra: https://www.aftenposten.no/meninger/kronikk/i/weMb01/det-var-auf-som-ble-kneblet-etter-22-juli?fbclid=IwAR2Vqh6JcQoJQPoW1IEBZAqBA_5q4D38h4BjMk2AAy2SO31TWazUUKp8EC8 (Hentet: 21. juli 2021).

Verea, M. (2018) Anti-Immigrant and Anti-Mexican Attitudes And Policies during the First 18 Months Of the Trump Administration, *Norteamérica*, 13(2), s. 197-226.

VG (2016) Sandy Hook-drapsmann hyllet Breivik, *VG*, 31. mars. Tilgjengelig fra: <https://www.vg.no/nyheter/utenriks/i/pzjL1/sandy-hook-drapsmann-hyllet-breivik> (Hentet: 5. juli 2021).

Villagran, L. (2019) Walmart shooter allegedly penned white supremacist rant in 'bible of evil', *El Paso Times*, 4. august. Tilgjengelig fra: <https://eu.elpasotimes.com/story/news/2019/08/04/el-paso-shooting-patrick-crusius-white-supremacist-manifesto/1914965001/> (Hentet: 3. november 2020).

Referanseliste

Walnum, A.N. og Halvorsen, T. (2021) - Hva i helvete foregår i USA?, *Dagbladet*, 27. mai. Tilgjengelig fra: <https://www.dagbladet.no/nyheter/hva-i-helvete-foregar-i-usa/73817867> (Hentet: 28. august 2021).

Walton, S.J. (2012) Anti-feminism and Misogyny in Breivik's "Manifesto", *Nordic Journal of Feminist and Gender Research*, 20(1), s. 4-11.

Wang-naveen, M. (2015) Terroristen erklærte sitt hat mot svarte før han begynte å skyte, *Aftenposten*, 19. juni. Tilgjengelig fra: <https://www.aftenposten.no/verden/i/8L8Q/terroristen-erklarte-sitt-hat-mot-svarte-foer-han-begynte-aa-skyte> (Hentet: 21. august 2020).

Ware, J. (2020) *Testament to Murder: The Violent Far-Right's Increasing Use of Terrorist Manifestos*. International Centre for Counter-Terrorism, 2020. Tilgjengelig fra: <https://www.jstor.org/stable/resrep23577> (Hentet: 27. mai 2021).

Waters, D. og Sullivan, K. (2016) Dylann Roof guilty on 33 counts of federal hate crimes for Charleston church shooting, *The Washington Post*, 15. desember. Tilgjengelig fra: https://www.washingtonpost.com/national/dylann-roof-guilty-on-33-counts-of-federal-hate-crimes-for-charleston-church-shooting/2016/12/15/0bfad9e4-c2ea-11e6-9578-0054287507db_story.html (Hentet 21. august 2020).

Whyte, W.F. (1943) *Street Corner Society: The Social Structure of an Italian Slum*. Chicago: University of Chicago Press.

Wickramagamage, C. og Miller, J. (2019) Stories that Are Skyscraper Tall: The Place of 'Tall Tales' in Narrative Criminology, i Fleetwood, J., Presser, L., Sandberg, S. og Ugelvik, T. (red.) *The Emerald Handbook of Narrative Criminology*. Bingley: Emerald Publishing Limited, s. 109-128.

Wilson, C. (2020) Nostalgia, Entitlement and Victimhood: The Synergy og White Genocide and Misogyny, *Terrorism and Political Violence*, s. 1-16. DOI: 10.1080/09546553.2020.1839428

Winter, C. (2019) Researching Jihadist Propaganda: Access, Interpretation & Trauma, *Resolve Network*, s. 1-15. DOI: [10.37805/rve2019.1](https://doi.org/10.37805/rve2019.1)

Referanseliste

Winter, D.A. og Tschudi, F. (2015) Construing a “Perfect Knight”: A Personal Construct Investigation of Mass Murder, *Journal of Constructivist Psychology*, 28(2), s. 139-151.

Wong, J.C. (2019) El Paso shooting: suspect confesses to targeting Mexicans, officials say, *The Guardian*, 9. august. Tilgjengelig fra: <https://www.theguardian.com/us-news/2019/aug/09/el-paso-shooting-suspect-confessed-attack-mexicans> (Hentet: 26. august 2020).

Wood, M.J., Douglas, K.M. og Sutton, R.M. (2012) Dead and Alive: Beliefs in Contradictory Conspiracy Theories, *Social Psychological and Personality Sciences*, 3(6), s. 767-773. DOI: 10.1177/1948550611434786

Yanoshevsky, G. (2009) Three Decades of Writing on Manifesto: The Making of a Genre, *Poetics Today*, 30(2), s. 257-286.

Yar, M. (2012) Crime, media and the will-to-representation: Reconsidering relationships in the new media age, *Crime, Media, Culture*, 8(3), s. 245-260. DOI: 10.1177/1741659012443227

Zapotosky, M. (2017) Charleston church shooter: ‘I would like to make it crystal clear, I do not regret what I did.’, 4. januar. Tilgjengelig fra: https://www.washingtonpost.com/world/national-security/charleston-church-shooter-i-would-like-to-make-it-crystal-clear-i-do-not-regret-what-i-did/2017/01/04/05b0061e-d1da-11e6-a783-cd3fa950f2fd_story.html (Hentet: 21. august 2020).

Zhang, X. og Dong, X. (2019) The Archived Criminal: Mandatory Prisoner Autobiography in China, i Fleetwood, J., Presser, L., Sandberg, S. og Ugelvik, T. (red.) *The Emerald Handbook of Narrative Criminology*. Bingley: Emerald Publishing Limited, s. 427-444.

Zondag, M.H.W, Skille, Ø.B. og Andersen, I. (2012) Dette er Breivik-dommen, *NRK*, 24. august. Tilgjengelig fra: <https://www.nrk.no/227/artikler/dette-er-breivik-dommen-1.8294711> (Hentet: 21. august 2020).

Zúquete, J.P. (2008) The European extreme-right and Islam: New directions?, *Journal of Political Ideologies*, 13(3), s. 321-344.

Vedlegg 1: NSDs vurdering

Det innsendte meldeskjemaet med referansekode 930844 er nå vurdert av NSD.

Følgende vurdering er gitt:

Det er vår vurdering at behandlingen vil være i samsvar med personvernlovgivningen, så fremt behandlingen gjennomføres i tråd med det som er dokumentert i meldeskjemaet den 17.06.2020 dato med vedlegg, samt i meldingsdialogen mellom innmelder og NSD.

Behandlingen kan starte.

MELD VESENTLIGE ENDRINGER

Dersom det skjer vesentlige endringer i behandlingen av personopplysninger, kan det være nødvendig å melde dette til NSD ved å oppdatere meldeskjemaet. Før du melder inn en endring, oppfordrer vi deg til å lese om hvilke type endringer det er nødvendig å melde: nsd.no/personvernombud/meld_prosjekt/meld_endringer.html

Du må vente på svar fra NSD før endringen gjennomføres.

TYPE OPPLYSNINGER OG VARIGHET

Prosjektet vil behandle særlige kategorier av personopplysninger om rasemessig eller etnisk opprinnelse, politisk oppfatning, religion, filosofisk overbevisning, helseopplysninger, seksuelle forhold eller orientering, personopplysninger om straffedommer eller lovovertrødelse, og alminnelige personopplysninger frem til 01.09.2021.

LOVLIG GRUNNLAG

Prosjektet vil behandle overnevnte kategorier av personopplysninger med grunnlag i at den registrerte åpenbart selv har offentliggjort personopplysningene og i at behandlingen er nødvendig for å utføre en oppgave i allmennhetens interesse.

For alminnelige kategorier av personopplysninger vil lovlig grunnlag for behandlingen være personvernforordningen art. 6 nr. 1 bokstav e), jf. art. 6 nr. 3 bokstav b), jf. personopplysningsloven § 8.

Vedlegg 1: NSDs vurdering

For særlige kategorier av personopplysninger vil lovlig grunnlag for behandlingen være personvernforordningen art. 6 nr. 1 bokstav e), jf. art. 6 nr. 3 bokstav b), jf. art. 9 nr. 2 bokstav e), jf. personopplysningsloven §§ 8 og 9.

For straffeopplysninger vil lovlig grunnlag for behandlingen være personvernforordningen art. 6 nr. 1 bokstav e), jf. art. 6 nr. 3 bokstav b), jf. art. 10, jf. personopplysningsloven § 8, jf. § 11(1), jf. § 9.

Prosjektets formål er å gjennomgå manifestere skrevet og publisert av personer som har begått et høyreekstremistisk motivert massedrap på et internasjonalt nivå. De aktuelle personene har således vært gjenstand for stor mediedekning og er ikke ukjente personer. Ettersom dataene er offentliggjort, at det er utvalget selv som har skrevet manifestene og at prosjektet har kort varighet vurderer NSD ikke sensitive. På grunnlag av dette, vurderes det at prosjektets samfunnsnytte overstiger personvernulempen, og at dataene dermed kan innhentes uten samtykke fra utvalget.

BEGRUNNELSE FOR AT DETTE IKKE ER EN PERSONVERNKONSEKVENSVURDERING (DPIA)

Det som kunne ha utløst krav om DPIA i dette prosjektet er at det behandles særlige kategorier av personopplysninger og personopplysninger om straffedommer/lovovertridelser uten informasjon og samtykke. Dette gjør at det ikke er åpenhet eller medbestemmelse for de registrerte. Ettersom prosjektperioden er kort, utvalget består av offentlige personer, og at de registrerte har offentliggjort opplysningene selv om egne handlinger, er det ikke høy risiko for de registreres rettigheter og friheter. Dette forskningsprosjektet skal analysere manifestene som de registrerte selv har offentliggjort og det skal ikke kobles på flere datakilder, som reduserer omfanget for den enkelte registrerte. Videre vil det være fokus på selve hendelsen den registrerte har foretatt og ikke individet i seg selv.

NSD vurderer at behandlingen av personopplysninger, med hensyn til behandlingens art og omfang, ikke vil medføre en høy risiko for de registrertes rettigheter og friheter. NSD vurderer derfor at behandlingen av personopplysninger i dette prosjektet ikke utløser krav om personvernkonsekvensvurdering (DPIA), jf. personvernforordningen art. 35.

PERSONVERNPRINSIPPER

NSD vurderer at den planlagte behandlingen av personopplysninger vil følge prinsippene i personvernforordningen:

- om lovlighet, rettferdighet og åpenhet (art. 5.1 a)
- formålsbegrensning (art. 5.1 b), ved at personopplysninger samles inn for spesifikke, uttrykkelig angitte og berettigede formål, og ikke viderebehandles til nye uforenelige formål
- dataminimering (art. 5.1 c), ved at det kun behandles opplysninger som er adekvate, relevante og nødvendige for formålet med prosjektet
- lagringsbegrensning (art. 5.1 e), ved at personopplysningene ikke lagres lengre enn nødvendig for å oppfylle formålet

DE REGISTRERTES RETTIGHETER

Så lenge de registrerte kan identifiseres i datamaterialet vil de ha følgende rettigheter: underretning (art. 19) og protest (art 21).

Etter art. 89. kan det etter personopplysningsloven § 17, unntas i den registrertes rettigheter i artikkel 15, 16, 18, og etter personvernforordningen art. 17 unntas fra retten til sletting, siden retten til innsyn, retting, sletting og begrensning vil gjøre det umulig eller i alvorlig grad hindre at målene med prosjektet oppnås.

Det kan også unntas fra informasjonsplikt etter art. 14 nr. 5 b), der personopplysninger ikke har blitt samlet inn fra den registrerte, siden det vil være umulig eller vil innebære en uforholdsmessig stor innsats å gi informasjon sett opp mot nytten den enkelte har av å informeres.

Vi minner om at hvis en registrert tar kontakt om sine rettigheter, har behandlingsansvarlig institusjon plikt til å svare innen en måned.

FØLG DIN INSTITUSJONS RETNINGSLINJER

NSD legger til grunn at behandlingen oppfyller kravene i personvernforordningen om riktighet (art. 5.1 d), integritet og konfidensialitet (art. 5.1. f) og sikkerhet (art. 32).

Vedlegg 1: NSDs vurdering

For å forsikre dere om at kravene oppfylles, må prosjektansvarlig følge interne retningslinjer/rådføre dere med behandlingsansvarlig institusjon.

OPPFØLGING AV PROSJEKTET

NSD vil følge opp ved planlagt avslutning for å avklare om behandlingen av personopplysningene er avsluttet.

Lykke til med prosjektet!

Kontaktperson hos NSD: [REDACTED] Tlf. Personverntjenester: 55 58 21 17
(tast 1)

Vedlegg 2: Kodebok

Karakterer

Protagonist

- **Kyndig:** kunnskapsrik, handlekraftig og pragmatisk, en som får til ting, gode ferdigheter. Rasjonell og realistisk.
- **Paternalistisk:** omsorgsfull, hjelpende, bekymret, ønsker å ta vare på/passe på.
- **Opplyst:** revolusjonære, aktivist, ønsker endring, forkjempere, ser ting andre ikke ser. Gjerne en lengsel etter en tidligere periode og ønske om å bevare tradisjonelle verdier som de mener ødelegges.
- **Folkelig:** sympatisk, ydmyk og hverdagslig. Ikke spesiell. En vanlig person man kan relatere til.
- **Sosial:** omgjengelig, åpen, humoristisk og vennlig. En venn eller bror som gjerne lytter.
- **Voldelig:** støtter bruk av vold, både angrep og forsvar, en legitim form for handling, nødvendig.

Antagonist

- **Dyrisk:** voldelig, aggressiv, hyperseksuell og ukontrollert. Gjerne uforanderlige kvaliteter tilknyttet gruppetilhørighet. Beskrives som en sykdom/pest.
- **Mindreverdig:** oppfattet som laverestående, dum og inkompetent basert på gruppetilhørighet.
- **Utspekulert:** grådig, hensynsløs og egoistisk. Rasjonelle og aktive fiender.
- **Selvdestruktiv:** suicidal, irrasjonell, gal; ødelegger for egen inngruppe.
- **Human:** menneskelige, handler logisk/rasjonelt.

Bikarakterer

- **Svak:** kan ikke forsvare seg selv.

- **Verdifull:** fortjener beskyttelse, ofte pga. deres uskyld eller iboende verdi.
- **Uvitende:** naiv, villedet, vet ikke bedre, blir lurt. Ofte passive og likegyldige som et resultat av deres uvitenhet. 'Hjernevasket'.

Følelser

Positive

- **Sinne:** ofte utagerende, raseri, aggresjon, opprørt, kan ofte være dominerende. Konfronterende. Kan oppmuntre til handling.
- **Optimisme:** forventning om noe positivt, en positiv holdning. Håp, glede, tilfredshet, henrykt, ekstase.
- **Kjærlighet:** for andre/seg selv. Vise omsorg, beundre, vise tillit, aksept, stolthet. Ved tilbakeblikk kan være sentimental, bittersøt o.l.

Negative

- **Fortvilelse:** en følelse av uunngåelighet, håpløshet, at ting går galt og at det ikke vil bedre seg – en type pessimisme.
- **Avsky:** forakt, avsmak, ulyst. Kan uttrykkes i form av misunnelse, bitterhet, benektelse av sannhet, en morbid interesse o.l.
- **Oppgitthet:** irritasjon, skuffelse, å være oppgitt. I motsetning til sinne og de andre negative følelsene er ikke oppgitthet like sterk, og uttrykker en mer generell negativ holdning. Kan uttrykkes i form av sarkasme.